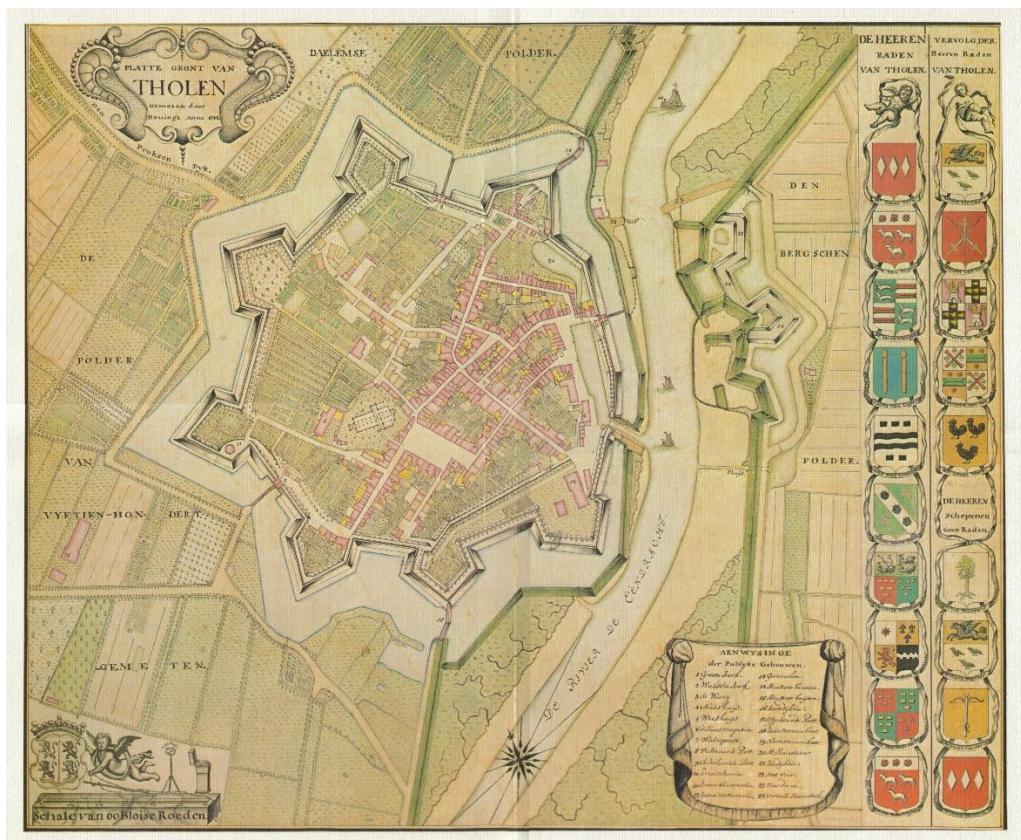

De familie Bout

De Thoolse tak

Plattegrond van Tholen, Hattinga 1744

Inhoudsopgave

Inleiding	3
Wat vooraf ging ..	4
De eerste Thoolse generatie	7
De tweede generatie: Cornelis en zijn zus Lesebeth.....	27
De derde generatie: Bastiaen, Adriaen en Hubregt	40
Bastiaen.....	40
Adriaen	48
Hubregt.....	51
De vierde generatie: Cornelis Bastiaanse.....	56
De vijfde generatie: Iman	62
De zesde generatie: Cornelis Imans	63
De zevende generatie: Pieter	63
De achtste generatie: Willem.....	63
De negende generatie: Jacob	63
De tiende generatie: Abraham.....	63
De elfde generatie: Huibrecht.....	63
De stamreeks van Huibrechт Bout (1928-2018).....	64
Bijlage 1: Oude beroepen.....	66
Kramer.....	66
Tapper	66
Collecteur	67
Wijnsteker	67
Brouwer.....	68
Brandewijnbrander	68
Stadsarbeijder of zakkendrager, sackedrager	69
(Stads)Vroedvrouw.....	69
Bijlage 2: Staat en Inventaris Huijbregt Bout, 1 maart 1745.....	73
Bijlage 3: Namens-index	75
Bijlage 4: Geraadpleegde bronnen.....	76

Niet bestemd voor publicatie

Samensteller: John Verweij

Inleiding

In 2012 maakte ik kennis met de eerste leden van de familie Bout uit Tholen. Naarmate ik meer mensen leerde kennen wilde ik, als geïnteresseerde in familiegeschiedenis, meer weten over het verleden. Ik ontdekte al gauw dat de familie al bijna vier eeuwen lang onafgebroken op en in Tholen heeft gewoond. Dit was voor mij een unicum en reden om dieper onderzoek te plegen.

In 2014 kreeg ik een verhaal onder ogen geschreven door de voormalige Gemeentearchivaris van Tholen, de heer J.P.B. Zuurdeeg. In de Eendrachtbode, de Thoolse courant werd op 27 juli 2000 van zijn hand het artikel *"Op zoek naar voorouders via het gemeentearchief Tholen, de stamreeks van Jaap Bout"* geplaatst. Dit artikel vormde voor mij de basis van mijn verdere zoektocht en tevens de basis voor dit boekje.

Het reconstrueren van het verleden is een langdurige zoektocht door oude documenten, vaak bijna onleesbaar geschreven in oud-hollands handschrift, verspreid in vele archieven. Hopende dat de documenten de tand des tijds hebben kunnen doorstaan, dat ze liefst digitaal beschikbaar zijn. En dan is het een kwestie van transcriberen, improviseren, soms wat speculeren, redeneren, theoretiseren en vooral heel veel zijwegen volgen om zo een plaatje te creëren van wat wellicht een juiste weergave van het verleden zal zijn. Hard werken en soms het geluk hebben op een niet-verwacht document te stuiten die weer ingangen opent voor nieuw onderzoek.

Over de herkomst van de naam Bout schrijft Zuurdeeg:

"P.J. Meertens zegt in Zeeuwse Familienamen (1947) dat de geslachtsnaam Bout waarschijnlijk is afgeleid van een voornaam en wel van Boudewijn. Afgeleide vormen hiervan zijn Bouwen, Boute(n), Bout en Bouden. In dit kader wordt opgemerkt dat uit het patroniem van Bastiaen Dirks blijkt dat zijn vader, die rond 1605 zal zijn geboren, Dirk heette. De familienaam Bout zal afhankelijk van de plaats waar deze is ontstaan – in Vlaanderen of een stad eerder, en in Zeeland of op het platteland later – voor het eerst in de 16^e of 17^e eeuw zijn gevoerd. De naam kan echter ook zijn afgeleid van een veldnaam. In Zeeland is een bout ook een stuk zeedijk, waarvan een deel is weggevallen door bijvoorbeeld een dijkval. Dergelijke stukken dijk worden op Tholen nol genoemd."

Zelf houd ik ook de mogelijkheid nog open dat de naam (du) Bout uit het frans afkomstig is en een equivalent vormt met de Nederlandse familienaam Van der E(i)nde. Gezien de voorlopige conclusie dat Bastiaen Dirckse als eerste de naam Bout voert vanaf het moment dat hij zich in Tholen vestigt, sluit ik me eerst aan bij de opmerkingen van de heer Zuurdeeg.

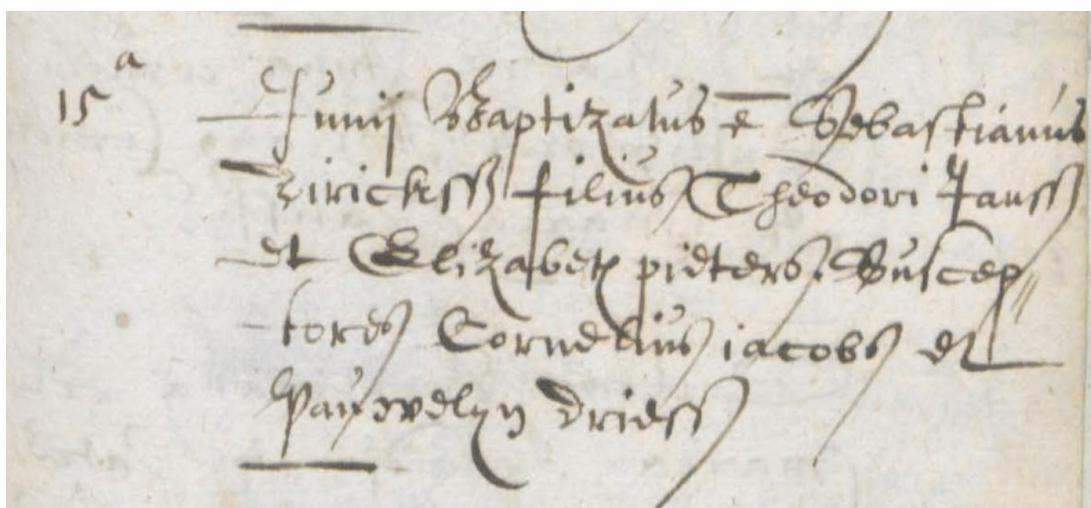
Met de niet aflatende medewerking van de mensen op het gemeentearchief van Tholen, inclusief de alwetende vraagbaak Hans Zuurdeeg (die daar nog regelmatig onderzoek doet) en leden van de Heemkundekring Stad en Lande van Tholen, heb ik het stukje geschiedenis kunnen reconstrueren, zoals ik dat hier aan het papier heb toevertrouwd. Aangevuld allicht met eigen onderzoek in andere archieven en op internet. Hierbij zijn de contacten met Drs. D.J. (Dave) van der Velde voor mij steeds aangenaam en leerzaam geweest. Tegelijk moeten we constateren dat de zoektocht eigenlijk nooit eindigt en dat elke vondst weer de weg opent naar verder en nieuw onderzoek. Dit stukje familiegeschiedenis zal daarom nooit "af" zijn. Maar hier leest u alle bevindingen en theorieën tot nu toe. Ik wens u veel leesplezier.

John Verweij

Wat vooraf ging ...

Ik had nog geen verbanden kunnen leggen met voorouders vóór de eerste Thoolse generatie. Ik doe onderzoek in Leiden, Amsterdam, Delft, Den Haag, Rotterdam en Dordrecht. In deze steden komt de familienaam Bout voor in de 16^e en de 17^e eeuw, maar ik heb deze families nog niet kunnen koppelen aan Bastiaen Dirckse Bout, de Thoolse stamvader. Ondertussen (mei 2020) heb ik, met dank aan Kees de Koning uit Oud-Vossemeer, de eerste huwelijksakte van Bastiaen kunnen bemachtigen. Al snel volgde ook de doopakte. Het duurde tot november 2023 voordat ik, dankzij Dave van der Velde, ook de huwelijksaantekening van de ouders van Bastiaen in handen kreeg. Nota bene in de archieven van Bergen op Zoom kwam deze boven water.

De Tachtigjarige Oorlog is na het einde van het Twaalfjarig Bestand in 1621 weer in volle hevigheid losgebarsten. De Spanjaarden proberen hun controle op de Nederlanden weer te verstevigen, hetgeen vooral in de Zuidelijke Nederlanden zijn sporen nalaat. Maar ook de Fransen hebben hun oog laten vallen op de Lage Landen en doen pogingen met wisselend succes tot landuitbreidings. De Linie van de Eendracht en de inundatie van de verschillende gebieden spelen een belangrijke rol in de preventie om de vijand vrije toe- en doorgang te geven in het Scheldegebied. In deze laatste decennia van de Oorlog wordt Bastiaen geboren in de Zuidelijke Nederlanden. In de archieven van Kalmthout in België vinden we de doopakte¹. Op 15 juni 1634 wordt Bastiaen in de katholieke kerk van Calmpthout gedoopt als Sebastianus Diricksse, zoon van Theodorus (Latijn voor Dirk) Jansse en Elizabeth Pieters.

1 Doopakte van Bastiaen

Getuigen zijn Cornelius Jacobse en Pauwelyn Driesse. Opvallend is dat het hier om een katholieke doop gaat. Bastiaen wordt dan ook geboren in gebied met het Rooms-Katholicisme als verplicht geloof. Calvinisten worden nog vervolgd. Uit de latere huwelijksakte van Bastiaen blijkt, dat hij is geboren in Nieuwe Moer (thans Nieuwmoer, onderdeel van de gemeente Kalmthout). **Zijn vader zal dus ongetwijfeld gezwoegd hebben in de turfafgraving. Het feit dat vader en moeder beiden in Nieuwmoer wonen en leven doet mij vermoeden dat vader Dirck niet een turfsteker was, maar een concessiehouder ('uitbater' op zijn vlaams).** Veel te ontginnen gebieden behoorden in die tijd toe aan de katholieke kloosters. Eén van de grootgrondbezitters was het norbertijner klooster van Tongerlo. **Aangezien verdere gegevens in de archieven aldaar (nog) niet terug te vinden zijn, zoals geboorte,**

¹ West-Brabants Archief, Kalmthout doopregister 1603-1649, inventaris 000-028A, blad 96

huwelijk en overlijden van de beide ouders doet mij tevens vermoeden dat zij slechts tijdelijk in de moeren woonden.

Naar ik vermoed wordt Bastiaen in zijn jeugd, samen met moeder Elizabeth aangetrokken tot het gereformeerde geloof, terwijl vader Dirck vasthoudt aan de Roomse moederkerk. Ik leid dit af uit het feit dat Bastiaen in zijn volwassen leven gereformeerd is en hij zijn dochters wel naar zijn moeder vernoemt, maar zijn zonen niet naar zijn vader. Als blijkt dat de Zuidelijke Nederlanden bestuurd blijven door de katholieke Habsburgers neemt Bastiaen zo rond 1655 (hij is dan 21 jaar oud) het besluit om naar het noorden te trekken naar het protestantse Nederland. Wellicht gebeurde dit na het overlijden van zijn moeder (niet gedocumenteerd). Hij voer in mijn verbeelding mee met een van de vele turfscopen, die volgeladen naar de turfmarkten in Roosendaal en Steenbergen voeren. Hier ging hij op zoek naar een nieuw en geloofsvrij bestaan. Hemelsbreed betrof de verhuizing slechts enkele tientallen kilometers, want hij vestigt zich in de Westlandpolder onder het Brabantse Steenbergen.

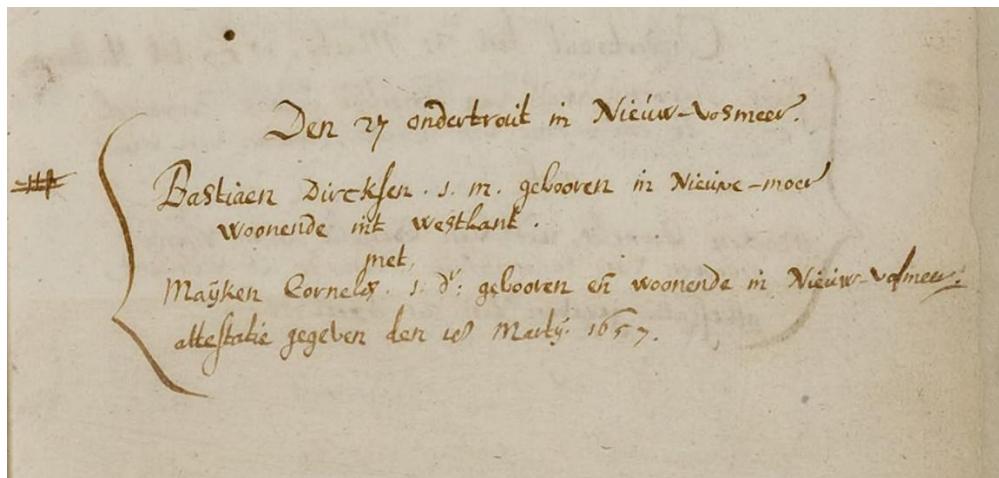

2 Detail van een kaart van Petrus Kaerius uit 1617 © Hajo Magré/historischekaart.nl

Hier wordt hij verliefd op Maitge Cornelis. Maitge is de dochter van Cornelis Adriaense, alias de Craemer en Teuntie Jans en rond 1635 geboren in Nieuw-Vosmaer. Wellicht werkt Maitge bij haar broer in de herberg in Tholen, zij woont echter nog bij haar ouders in Nieuw-Vosmaer. In 1657² trouwen de beide geliefden in Nieuw-Vosmaer, al dan niet nog in aanwezigheid van één of beide ouders van Maitge (niet gedocumenteerd). Wellicht nemen Bastiaen en Maitge na hun trouwen eerst hun intrek in het ouderlijk huis van Maitge aan de Ouden Meuldijck in Nieuw-Vosmaer, bij Bastiaen in de Westlantpolder of tijdelijk in de herberg in Tholen bij Adriaen en Maria.

² West-Brabants Archief, NH Trouwboek 1655-1698 Gem. Steenbergen, archief boz – 0903, inventarisnr 17, blad 11

In 1658 gebeurt er veel in het leven van de beide geliefden. Maitge raakt zwanger en tegelijk verliest zij in dat jaar ook haar beide ouders (niet gedocumenteerd). Zij vestigen zich definitief in het relatief veilige Tholen.

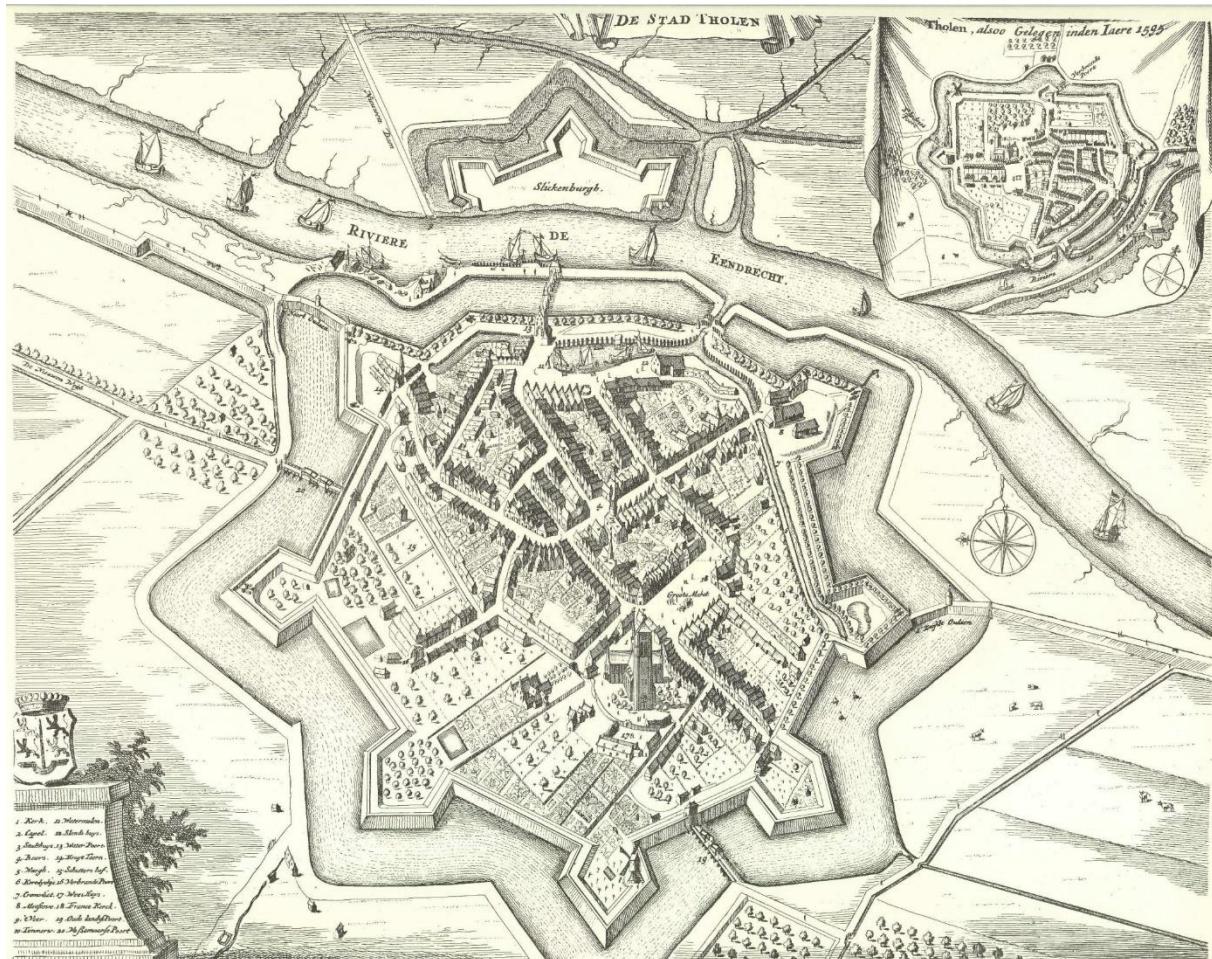

3 Trouw-aantekening in het trouwboek van Stadt ende Lande van Steenbergen anno 1655

De eerste Thoolse generatie

De stad Tholen halverwege de 17^e eeuw is nog een echt vestingstadje, gelegen op de grens van het katholieke zuiden en het opkomende protestantisme van het noorden, onderdeel van de Zuidelijke Waterlinie. De dreiging van de Spaanse furie heeft plaatsgemaakt voor de hebzucht van de Franse kroon. Het stadsplan ligt geheel binnen de vestingwallen en beslaat daar nog maar iets meer dan de helft van het grondoppervlak met de Dalem'sche straat, Kerkstraat, Groote Markt en Oudelandsche straat als bebouwingsgrens richting de haven. Het noordoostelijke deel binnen de vesting is nog veelal bouwland. Het inwonertal ligt, buiten het garnizoen om, nog onder de 1.000 inwoners.

Het verhaal begint bij Adriaen Verstelle, herbergier van Herberg 'De drij Moriaenen' aan de Groote Marckt in Tholen.

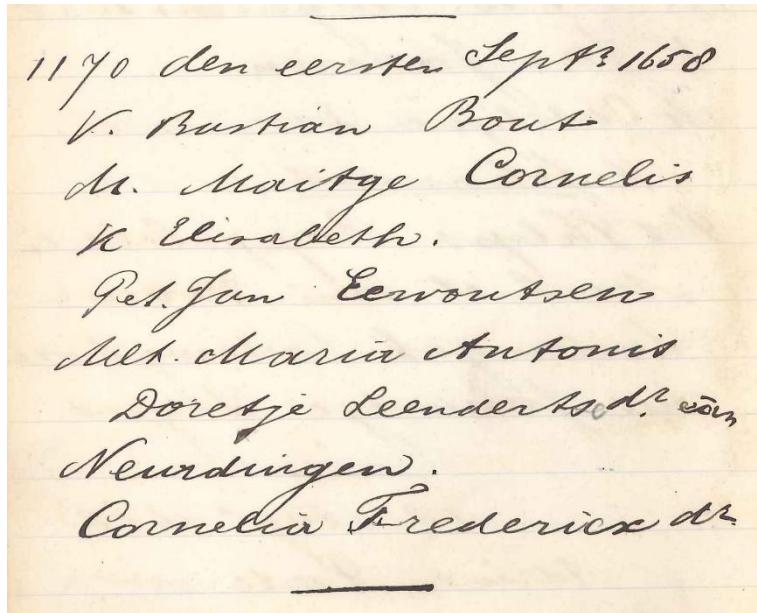

4 Smallegange, Tholen anno 1696

De naam van Bastiaen duikt in de Thoolse archieven voor het eerst op in het jaar 1658, wanneer daar op 1 september in de Hervormde Kerk zijn dochter Elisabeth wordt gedoopt als dochter van Bastian Bout en Maitge Cornelis³. Het was in die tijd de gewoonte om bij mannen het patroniem (naam van de vader) en eventueel een familienaam toe te voegen, terwijl bij (niet-adellijke) vrouwen werd

³ Doopboek NH kerk, afschrift Hollestelle, archiefnummer GAT_053, inventarisnummer DTB_043, blad 8 **Gemeente:** Tholen
Periode: 1658-1664

volstaan met alleen het patroniem. Hier wordt voor het eerst de achternaam Bout gebruikt, waaruit ik afleid dat Bastiaen zelf deze naam heeft aangenomen bij zijn vestiging in Tholen. Naar de oorsprong van deze achternaam valt slechts te gissen. Of de naam Bout ook door zijn voorouders al is gebruikt is ook (nog) niet te achterhalen. Aangezien vernoeming in die tijd heel gebruikelijk was, mag worden aangenomen dat de dochter is vernoemd naar haar oma van vaders zijde. Het doopboek noemt maar liefst vier getuigen: Jan Eewoutsen, Maria Antonis, Doretje Leendertsdr. van Neurdingen en Cornelia Fredericxdr.

5 Detail van het doopboek, afschrift Hollestelle

Maria Antonis (dochter van Anthonij Canel en Janneken Boudewijns van Langehoven) is op dat moment de ‘huijsvrouw’ van Adriaen Verstelle⁴. De namen van Maria en Adriaen zullen wij nog verschillende keren tegenkomen als getuige(n) bij huwelijken en kinderdopen. In het testament van Maria Antonis uit 1673⁵ worden o.a. als erfgenamen benoemd: ‘.... ende haere voorn. man zal(iger) sisters kinderen, Cornelis ende Lijsebet Bout, ...’. Hieruit moge blijken dat Maitge Cornelis de zus van Adriaen Verstelle is. Vreemd is echter wel, dat Adriaen bij zijn huwelijk bij zijn patroniem Adriaen Abrahamse wordt genoemd, terwijl het patroniem van Maitge: Cornelis is. In hetzelfde document wordt ook Stoffel Cornelis(se) als erfgenaam genoemd, zijnde de halfbroer van Adriaen Verstelle. Als we het voorgaande combineren, dan mogen we aannemen dat Maitge niet de zus, maar wellicht de halfzus van Adriaen is en de volle zus van (waarschijnlijk haar jongere) broer Stoffel.

In een document uit 1659⁶, waarin wordt geregeld dat Adriaen Verstelle borg staat voor de verzorging en opvoeding van de dan nog minderjarige Stoffel Cornelis, worden ook de dan reeds overleden vader en moeder van Stoffel (en dus ook van Maitge) genoemd: Cornelis Adriaense (alias) Kramer en

⁴ Trouwoek NH kerk, afschrift Hollestelle, archiefnummer GAT_053, inventarisnummer DTB_112, blad 55 **Gemeente:** Tholen
Periode: 1645-1704

⁵ Inventarissen of boedelstaten betrekking hebbend op nalatenschappen, toegevallen aan minderjarige wezen en overgebracht ter weeskamer, 1674-1684, archiefnummer GAT_155, inventarisnummer 12, blad 7r **Gemeente:** Tholen

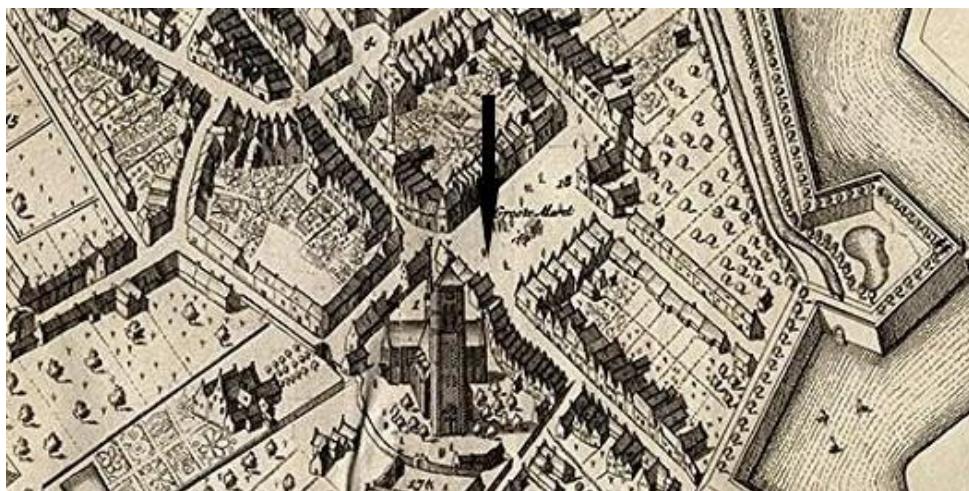
⁶ Register van schepenakten 1625-1727, archiefnummer GAT_025, inventarisnummer 5179, blad 185r **Gemeente:** Tholen

Teuntie Jans. Adriaen Verstelle is dus een kind van Teuntje Jans uit haar (eerdere) huwelijk met Abraham Verstelle.

Op 2 januari 1659 verkoopt Bastiaen, als echtgenoot van Maitge en mede namens zijn zwager Adriaen, het ouderlijk huis van Maitge in Nieuw-Vosmaer voor de som van een honderd en dertig Car. guldens⁷. Zwager Stoffel Cornelis wordt hier nog niet genoemd, waaruit ik afleid dat hij op dat moment nog minderjarig is (zie ook hierboven).

Op 19 februari 1659 koopt Bastiaen ‘seeker huijs met sijn erffve gestaen op de Groote Marckt tusschen het huijs van Adriaen Verstelle en de Wed^e van Rapael Voorbeijtel en dat voor de som van acht hondert en vijftigh gulds.⁸ Het blijkt hier te gaan om het huis naast de herberg ‘De drie morianen’, de herberg van Adriaen Verstelle, zijn zwager. Deze herberg zal een gerenommeerde plaats zijn geweest. Hij wordt ook al genoemd in de stadsrekening van Tholen van 1586/87⁹, alwaar de benoeming van de nieuwe schoolmeester (Coenraad de Vogele) wordt geaccordeerd tussen stadsbestuur, kerk en Coenraad. De herberg staat dan ook gelijk naast de kerk. Uit onderzoek van Dave van der Velde blijkt dat het gaat om het rechterdeel van het huidige pand Markt 6.

Het pand wordt gekocht van Jan Olivierse Vergent. Jan is zelf echter niet aanwezig: het huis wordt in zijn opdracht verkocht door zijn zwager Claes Cousijn, de echtgenoot van Jan’s zus Leuntje, en bij het transport laat hij zich vertegenwoordigen door zijn zwager Joos Janse van der Linde, de echtgenoot

6 Detail Smallegange Tholen 1696, zie de pijl

van zijn zus Antonette. De zoon van Jan, Olivier, komen wij in later tijden tegen in het archief van Leiden, dus wellicht is het gezin daarheen verhuisd. Dit zou ook kunnen verklaren waarom de verkoopprijs wordt uitgedrukt in Carolusguldens. In die tijd waren er in Nederland twee geldstelsels gangbaar, welke naast elkaar en door elkaar werden gebruikt. In de noordelijke Nederlanden werd er erkend in Carolusguldens (met 20 stuivers in een gulden en acht duiten in een stuiver), terwijl in de zuidelijke Nederlanden en daarmee ook in Zeeland het Vlaamse pond gangbaar was. Bastiaen kwam een prijs overeen van 850 Carolusguldens, maar betaalde in Vlaamse ponden. Eén Vlaams pond (goud) bestond uit 20 Schellingen (zilver) en een Schelling bestond uit 12 Grooten of Penningen

⁷ RAZE 5504 Register van transporten, 1635-1670 , archiefnummer GAT_027, inventarisnummer 5504, blad 149 Gemeente Oud-Vossemeer

⁸ RAZE 5182 Register van transporten, 1631-1699, archiefnummer GAT_025, inventarisnummer 5182, blad 128v Gemeente Tholen

⁹ Eendrachtbode 28-3-1991 Tholen stad in het jaar 1586/87, door J.P.B. Zuurdeeg

(zilver of koper). Een halve Groote werd ook wel Miet genoemd. Als omrekenkoers gold dat 1 pond Vlaams overeen kwam met 6 Carolusguldens. Daarmee was 1 gulden dus 3 Schellingen en 4 Grooten waard. De prijs van 850 Carolusguldens bedroeg dus omgerekend 141 ponden, 13 schellingen en 4 grooten Vlaams.

De afbetalingsregeling was zeer coulant: 16 ponden 13 schellingen en 4 grooten Vlaams aan het einde van de zevende maand na levering, dus per 30 september 1659 en daarna jaarlijks per 1 mei een bedrag van 10 ponden tot de totale koopsom was betaald.

7 Carolusgulden (1592) en stuiver (1795)

8 Schelling (1731) en Groote

Over het beroep van Bastiaen vinden we iets terug in de boedelbeschrijving van de in 1657 overleden Faes Dijngnisse¹⁰, waar Bastiaen twee keer genoemd staat als iemand, die nog geld tegoed heeft van de erven. Wij lezen daar de teksten:

'Bet: Bastiaen Bout, over geleverde roen (roeden?), teenen ende nagels mitsgaders gedaene arbejt, tot reparatie vint dack op de voorsegde houve, bij specificatie ende quitantie ... 2 £ - 6 2 gr' en ook
'Bet: Bastiaen Bout, over het verdecken vint voorsegde geleuij ende stroo, mitsgaders van geleverde roen, latten, teenen ende nagels bij specificatie ende quitantie ... 4 £ 18 6 7 gr.' Hierbij wordt het 'voorsegde geleuij ende stroo' niet door hemzelf, maar door anderen geleverd. Ik trek daaruit de conclusie dat Bastiaen als zelfstandig timmerman/dakdekker zijn brood verdiende.

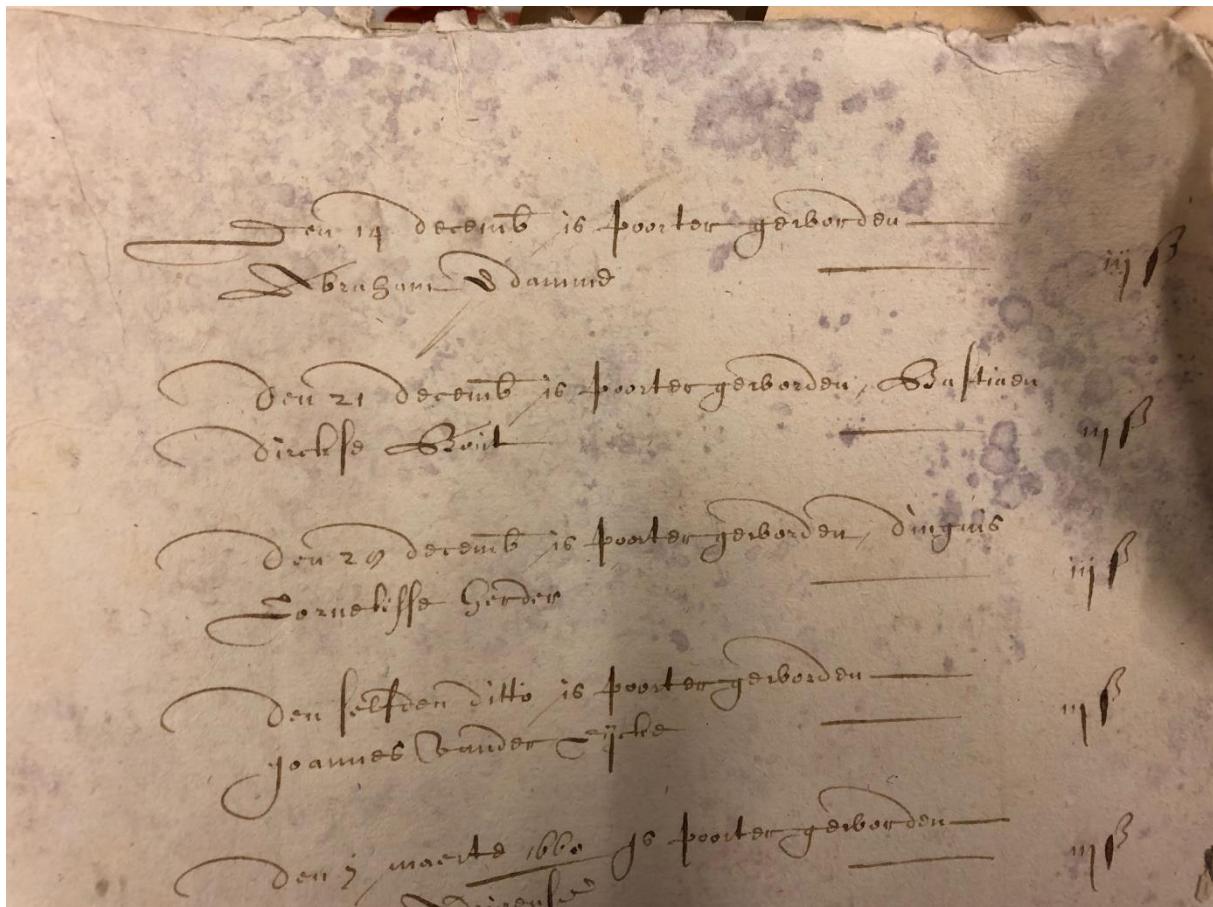
In november van dat jaar wordt zoon Cornelis geboren. Hij wordt in de NH Kerk gedoopt op 23 november 1659¹¹ als Cornelis, zoon van Bastiaen Dirckszen en Matge Cornelis met als getuigen Marinus Sprancke, Adriaen Verstelle, Cornelia Fredrickx en Cornelia Nathans. Opvallend is dat

¹⁰ Inventarissen of boedelstaten betrekking hebbend op nalatenschappen, toegevallen aan minderjarige wezen en overgebracht ter weeskamer, archiefnummer GAT_155, inventarisnummer 010, blad 44 e.v. Gemeente: Tholen Periode: 1659-1665

¹¹ Doopboek NH kerk, afschrift Hollestelle, archiefnummer GAT_053, inventarisnummer DTB_043, blad 28 **Gemeente: Tholen** **Periode: 1658-1664**

Cornelis wordt vernoemd naar zijn opa van moeders zijde en niet naar Dirck, de vader van zijn vader. Wilde Bastiaen zijn zoon niet zo vernoemen?

Na de aankoop van de woning aan de Markt en de geboorte van zijn zoon Cornelis wordt het tijd dat Bastiaen zich definitief als poorter vestigt in de stad Tholen. Dit gebeurt op 21 december 1659 zoals te zien is in de afbeelding hierna. Kosten: 3 Schellingen. Tegelijk mogen we hier ook uit opmaken dat Bastiaen in 1656 in Tholen is komen wonen, omdat het poorterschap pas na 3 jaar aangevraagd kan worden.

9 Bewijs van poorterschap voor Bastiaen dirckse Bout

De zaken lopen in eerste instantie nog niet goed. Wellicht is dit een gevolg van de grote brand in Tholen eind 1658, die de "swijngelkeete", de keet waar de bewoners van de stad hun vlas in bewerkten, in de as heeft gelegd. Deze keet stond aan het einde van de Verbrandestraat. Na de brand, veroorzaakt door nalatigheid, waarbij het strooien dak gewillig vlam vatte, werd door de magistraat van Tholen verordonneerd dat alle huizen binnen de veste uit steen moesten worden gebouwd met pannen daken. Hierdoor kon Bastiaen zijn nering enkel nog buiten de stad verdienen. Dat de zaken nog niet direct floreren moge blijken uit het feit, dat in februari/maart 1660 Bastiaen zijn woning weer te koop aanbiedt.¹² Echter blijkt na de drie gedane 'omvragen' zich geen koper aan te dienen.

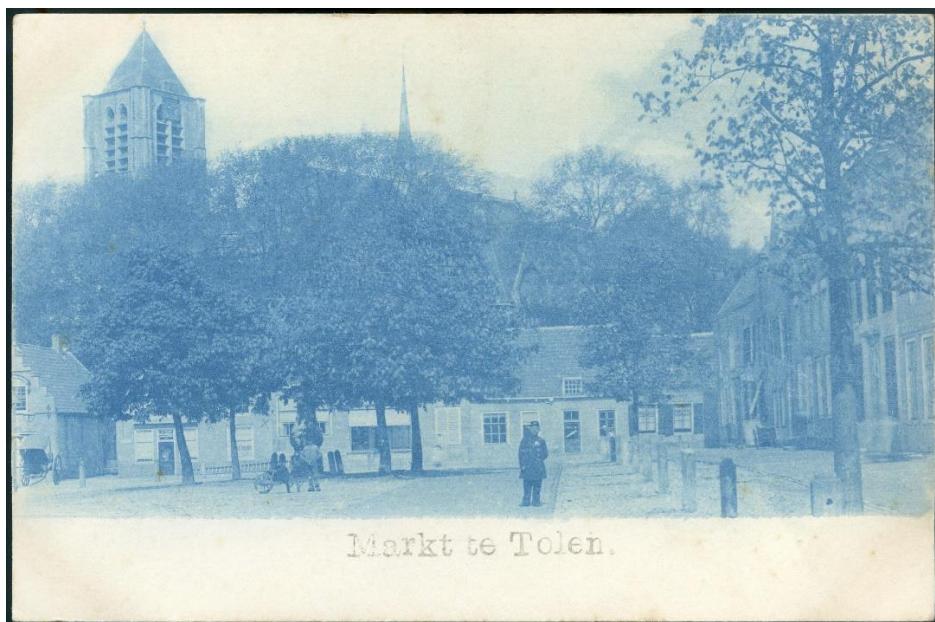
Tegelijk of vlak daarna raakt Bastiaen verwikkeld in 'seker questie' met Joris van Moll, ook woonachtig aan de Markt. Naar de aard van deze kwestie valt alleen maar te gissen, maar dit heeft

¹² RAZE 5182 Register van transporten, 1631-1699, archiefnummer GAT_025, inventarisnummer 5182, blad 133v **Gemeente:** Tholen **Periode:** 1631-1699

wel tot gevolg, dat in de koopakte van de woning van Bastiaen de volgende aantekening wordt gemaakt¹³:

'den 8 december 1661 verclaerde d'heer Iman Liens dat huus van Joris Moll en Bastiaen Bout ten overstaen van hem comparanten d'h'n Jan de Visch ende Pieter Gillisse sijn t'samen geaccoordeert over seker questie anno pende 't huijs in den text geresen over seekere paije --- ende is verstaen dat Bastiaen Bout noijt sou mogen werden gemaent van eenige achterstallige paijen ofte eenige schult hoedanigh t'selve soude mogen wesene daer t'selve huijs voor soude mogen wesen verbonden ---- mij ter kennisse P' vander Vliet 1661'

Ondertussen wordt in oktober 1661 zoon Johannes geboren. Hij wordt op 16 oktober 1661¹⁴ gedoopt als zoon van Bastiaen Dirckse Bout en Maeijcke Cornelis. Getuigen zijn Jacomijntje Mathijs en Janneken Gerrits. Oud zal Johannes niet geworden zijn, al is zijn overlijden of begrafenis nergens opgetekend. Echter wordt hij in het testament van tante Maria Antonis in 1673 niet meer als ergenaam genoemd. Verder komt hij ook niet voor in de bewaard gebleven begraaflijsten vanaf 1665 en zal dan dus al overleden zijn. Naar wie Johannes is vernoemd is niet bekend, in ieder geval niet naar iemand in de naaste familie of in de lijn van de getuigen. Wellicht de opa van Bastiaen.

10 De Markt in Tholen eind 19^e eeuw. Links achter de dunne boom de vermoedelijke plek waar Bastiaen gewoond heeft

Vier jaar later, in december 1665 wordt het vierde (gedocumenteerde) kind geboren. Het is een dochter en wordt op 13 december 1665 gedoopt¹⁵ als Lijsbet, dochter van Bastiaen Dirxe en Maeijcken Cornelis. Getuigen zijn Cornelis Mouwe en Maria Jans. Ook hier komt wederom de naam van Elisabeth terug; ook deze dochter krijgt dezelfde naam als haar overleden zus. Helaas slaat het noodlot toe en overlijdt Maitge tijdens of vlak na de bevalling van haar dochter, nog geen 30 jaar oud. Vreemd genoeg staat haar begrafenis niet aangetekend in de begraafboeken van Tholen, dus wellicht is zij elders begraven. Dat zij is overleden blijkt uit het feit dat Bastiaen, vader van de dan 6-jarige Cornelis en zuigelinge Lijsbet, op 6 maart 1666 in Tholen in ondertrouw gaat met Maetje Gerrits, jongedochter van Tholen. Dit is net twee maanden na het overlijden van zijn eerste vrouw en

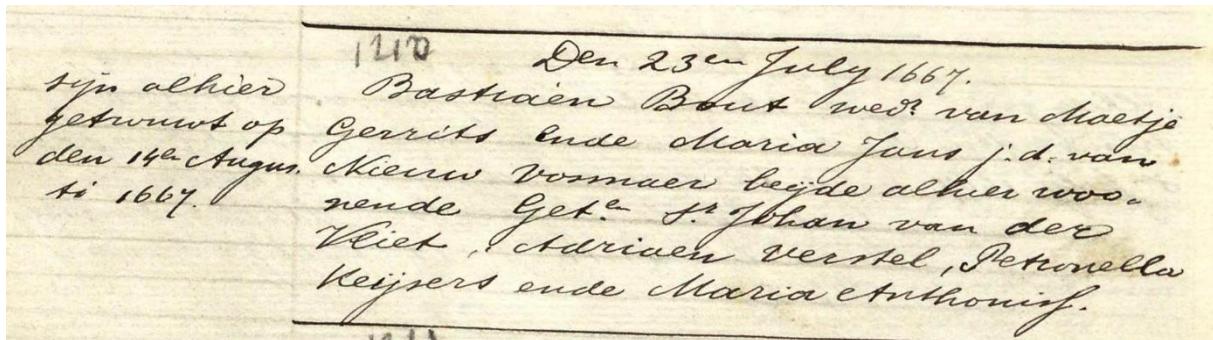
¹³ RAZE 5182 Register van transporten, 1631-1699, archiefnummer GAT_025, inventarisnummer 5182, blad 128v Gemeente Tholen

¹⁴ Doopboek NH kerk, afschrift Hollestelle, archiefnummer GAT_053, inventarisnummer DTB_043, blad 59 **Gemeente:** Tholen
Periode: 1658-1664

¹⁵ Doopboek NH kerk, afschrift Hollestelle, archiefnummer GAT_053, inventarisnummer DTB_044, blad 17 **Gemeente:** Tholen
Periode: 1665-1675

liefde. Bastiaen en Maetje Gerrits worden in het huwelijk bevestigd op 28 maart 1665¹⁶. Vermeld wordt dat Bastiaen ‘weduwnaar van Maetje Cornelis’ is. Dat het huwelijk de toestemming van de familie heeft, blijkt uit het feit dat o.a. zwager Adriaen en schoonzus Maria als getuigen bij het huwelijk optreden. Daarnaast getuigen ook burgemeester Matthijs van den Broecke en zijn vrouw Juffrouw Maria van Osté. Ik ga er van uit dat Bastiaen, zijn eigen ervaringen nog in herinnering, koste wat het kost wilde voorkomen dat zijn kinderen in het weeshuis terecht zouden komen. Hier kan nauwelijks sprake zijn van een liefdeshuwelijk, gezien de korte tijd tussen overlijden en nieuwe partner.

Het leven gaat door en een jaar na het huwelijk wordt in april 1667 een dochter geboren. Zij wordt gedoopt op 13 april 1667¹⁷ en krijgt de naam Cornelia. Getuigen zijn Adriaen Danckerss, Pieter Adriaens (Noe) en Petronella Danckerss. Echter, het noodlot slaat wederom toe en ook Maetje Gerrits overleeft het kraambed niet. Zij overlijdt op 29 april 1667 en wordt drie dagen later ten grave gedragen. Ook Cornelia is te zwak en overlijdt slechts twee maanden na haar geboorte, op 21 juni 1667. Nu doet zich wederom het probleem voor dat Bastiaen met twee kleine kinderen thuis zit, zonder vrouw om voor zijn kinderen te zorgen. Daarom wordt met spoed een nieuwe echtgenote gezocht en op 23 juli 1667 gaat Bastiaen in ondertrouw in Tholen met Maria Jansdr. Cloet uit Nieuw-Vossemeer¹⁸.

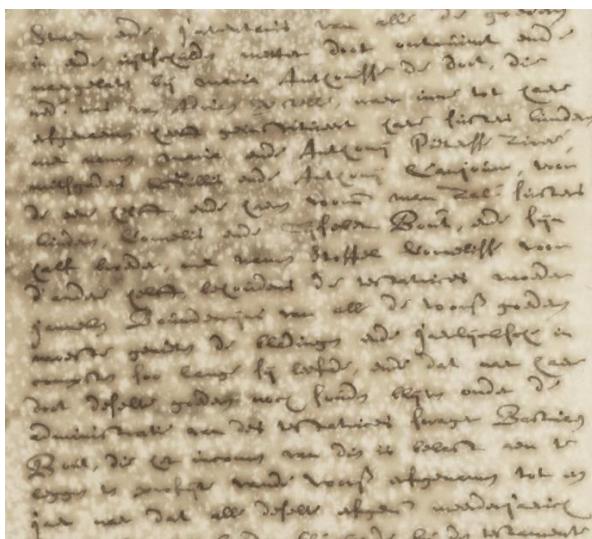
Wij lezen hier de naam van Maria Jans. Dat het gaat om Maria Jansdr. Cloet, zal later blijken als Maria de administratieve rol van Bastiaen overneemt na zijn overlijden in de erfenis van Maria Anthonisse (zie verderop). Opvallend is het feit, dat naast Adriaen Verstelle en Maria Anthonisse wederom een hooggeplaatste ambtenaar, te weten Seigneur Johan van der Vliet, samen met zijn moeder Petronella Keijzers als getuigen optreden. Heeft Bastiaen zich dan omhoog gewerkt in het sociale milieu van Tholen? Dit lijkt me niet waarschijnlijk, gezien zijn lage positie als dakdekker en importpoorter van de stad. Het lijkt mij logischer, dat, mede gezien de korte tijd tussen overlijden en nieuw huwelijk van slechts enkele maanden, het hier voor de tweede maal gaat om een gearrangeerd huwelijk met een huwbare vrouw uit het weeshuis, waarbij een van de weesmeesters optreedt als getuige voor het weesmeisje. Detail hierbij is dat we in de resolutieboeken lezen dat op 25 september 1682 Petronella Keijzers ook tot ‘buytenmoeder van het weeshuys wordt vercooren’.

¹⁶ Trouwboek NH kerk, afschrift Hollestelle, archiefnummer GAT_053, inventarisnummer DTB_112, blad 106 **Gemeente: Tholen** **Periode:** 1645-1704

¹⁷ Doopboek NH kerk, afschrift Hollestelle, archiefnummer GAT_053, inventarisnummer DTB_044, blad 41 **Gemeente: Tholen** **Periode:** 1665-1675

¹⁸ Trouwboek NH kerk, afschrift Hollestelle, archiefnummer GAT_053, inventarisnummer DTB_112, blad 114 **Gemeente: Tholen** **Periode:** 1645-1704

Begin 1668 wordt in Tholen het eerste slachtoffer van een pestepidemie gemeld, welke een half jaar in de stad zal huishouden en daarbij vele slachtoffers eist. De hoeve van Jan Eewoutsen (Duyvesteijn), in 1658 nog getuige bij de doop van Bastiaens eerste kind, ligt buiten de stadsmuren voorbij de Oudelandsepoort en wordt gevorderd als pesthuis. Wellicht dat ook Bastiaens zoon Johannes hier slachtoffer is geworden. Feit is dat pas in het nieuwe rampjaar 1671 de eerste (en enige) geboorte gemeld wordt van een kind van Bastiaen en Maria Jans. Op 26 april van dat jaar wordt dochter Maria gedoopt met als enige doopgetuige Maria Anthonisse¹⁹. Helaas blijkt ook dit kind niet levensvatbaar en overlijdt iets meer dan een maand later. Het kind wordt op 16 juni 1671 begraven op de begraafplaats van de NH Kerk. In de herfst van 1671 teisteren zware stormen de kust. Ook Tholen krijgt het zwaar te verduren en het gehele gebied rondom Tholen komt onder water te staan, inclusief het dorp Schakerloo.

12 Staat ende inventaris Maria Anthonisse, detail

In februari 1673 overlijden kort na elkaar eerst Adriaen Verstelle en 13 dagen later zijn vrouw Maria Anthonisse de Doot. De achternaam ‘de Doot’ heeft Maria overgehouden aan het huwelijk met haar eerste man, Jacob Adriaensze de Doot. Zoals uit de opgemaakte ‘Staat ende Inventaris’ van de erfenis moge blijken²⁰, neemt Bastiaen tijdens het ziekbet de zaken in de herberg namens Adriaen en Maria waar. Tevens wordt hij benoemd tot executeur van het testament en principale en administrerende voogd van de nichtjes en neefjes van Maria en Adriaen. Dit overlijden van de beide echtelieden, die zelf geen overlevende kinderen hadden, bepaalt een ommekeer in het leven van Bastiaen. Erfgenamen zijn voor de ene helft de overgebleven familie van Maria, bestaande uit ‘*Maria ende Anthonij Pietersse Zirée, mitsgaders Gillis ende Anthonij Conjouw*’, kinderen van haar zusters Leuntien (getrouwde met Pieter Zirée) en Maitge (getrouwde met Adriaen Conjouw). De namen doen allen zeer frans aan en worden op de verschillende plaatsen ook in vele varianten geschreven. Duidelijk is echter wel dat alle verdere familie (Maria had vier zussen, ieder met man en kinderen) in 1673 al overleden is, naar ik aanneem vooral na de pestepidemie van 1668 en de stormen van 1671. De familie woonde allemaal rond en in Schakerloo. De andere helft van de erfenis gaat naar de overgebleven familie van Adriaen, bestaande uit de kinderen van zijn dan al overleden (half)zus

¹⁹ Doopboek NH kerk, afschrift Hollestelle, archiefnummer GAT_053, inventarisnummer DTB_044, blad 113 **Gemeente:** Tholen **Periode:** 1665-1675

²⁰ Inventarissen of boedelstaten betrekking hebbend op nalatenschappen, toegevallen aan minderjarige wezen en overgebracht ter weeskamer, 1674-1684, archiefnummer GAT_155, inventarisnummer 12, blad 7r e.v. Gemeente: Tholen

Maitge (en Bastiaen) en zijn (half)broer, namelijk Cornelis en Lijsbeth Bout en Stoffel Cornelisse. Daarnaast zijn er legaten aan het weeshuis en aan het armhuis van de diaconie (ieder 16 £ 13 8 4 gr Vlaams, oftewel 100 Car. Guldens).

Uit dezelfde Staet blijkt dat de beide echtelieden begin februari 1673 ziek zijn geworden. Adriaen overlijdt al op de 9^e en wordt op 11 februari ten grave gedragen, Maria overlijdt op de 22^e, na op de 20^e nog haar laatste wil te hebben vastgelegd ten overstaan van notaris Marinus van 't Rosevelt, die tevens toeziend voogd wordt over de minderjarige erfgenamen. Bastiaen krijgt een vergoeding voor het feit, dat hij van 3 februari tot 27 februari de herberg draaiende heeft gehouden. Tevens blijkt dat Bastiaen '*de schuyre, staende aan het kerckhoff deser Stede*' en behorende bij de herberg huurt van zijn zwager voor '*12 £ 10 8 s'jaers, expirerende met meije 1675*'. Dit wellicht als opslag en werkplaats voor zijn ambacht.

Direct na het overlijden huurt hij ook de herberg van 27 februari 1673 tot (eerst) mei 1675 voor de prijs van 25 ponden Vlaams en neemt hij de voorraden tegen kostprijs over. Hij wordt dus naast of in plaats van timmerman/dakdekker, ook herbergier. Wat hij hierbij waarschijnlijk verzuimt, is om ook toe te treden tot het tappersgilde, waar Adriaen wel lid van was. Over de gevolgen hiervan verderop meer. Adriaen was trouwens ook nog lid van het kramersgilde, zodat hij zijn waren mocht uitventen. Dit wellicht ook in navolging van zijn stiefvader Cornelis Adriaense, alias 'Kramer'.

In de 17^e eeuw werd in de steden het ambachtsleven geregeld en beschermd door de ambachtsgilden. Zo ook in Tholen, waar naast de hierboven genoemde tappersgilde en kramersgilde, ook gildes waren voor schippers (en vissers), voor bakkers en voor beenhakkers, voor schoenmakers en voor kleermakers, voor chirurgijnen, voor stadsarbeiders en ook voor de cloveniers.

De gildes stonden onder toezicht van het stadsbestuur en werden gereguleerd via de keuren. Aan het hoofd van een gilde stond een deken en elk gilde benoemde een gidelid tot boekhouder, die als penningmeester optrad. In de keur of het reglement stonden alle rechten en plichten en de vergoedingen, die voor de dienstverlening gevraagd mochten worden. Naast de algemene rechten en plichten, zoals het recht het ambacht te mogen uitvoeren en de plicht om als poorter ingeschreven te staan, kende elke gilde ook zijn specifieke reglementen. Een voorbeeld hiervan is de eis, dat bij het schippersgilde leden van de Katholieke Kerk uitgesloten waren van lidmaatschap van het gilde. De dekens van alle gilden vormden een bestuurlijke tussenlaag in het stadsbestuur. Vanaf 1798 worden alle gilden geleidelijk ontbonden.

13 Begrafenispenning van het tappersgilde van Vlissingen, 1657

Dat Bastiaen verzuimt om zich aan te sluiten bij het tappersgilde moge blijken uit het conflict waarin hij verzeild raakt met het stadsbestuur en waarvan aantekening is gehouden in de Resolutieboeken. Helaas is er van de administratie van het tappersgilde weinig meer overgebleven dan een stukje archief uit 1792, waardoor het lidmaatschap van Bastiaen van het tappersgilde noch bevestigd, noch ontkend kan worden. Het conflict spreekt echter voor zich. De eerste aantekeningen dateren van 23 juni 1674. Hier wordt het volgende vastgelegd:

'D'heer Burgmeester Johan L. van Vrijberghe heeft de heeren van de Magistraet voorgedragen dat op den 14en lestleden bij deselve heeren is goet gevonden en verstaen, dat niemant binnen de stad Tholen soude tappen dan die expresselijck, op versoek, bij continuatie ofte anders, consent ende permissie daertoe sal hebben vercreegen. Ende dat tot dien eynde den heer officier versocht, alsmede den schoutet gelast is, alle de crooten^[1] te willen inhalen ende beletten dat niemand en tappe als die, gelijk gesecht is, daertoe consent en permissie van de heeren van de Magistraet sal hebben ontfangen. Ende gelijk continualijck is gesecht geworden dat eenen Bastiaen Bout, niettegenstaende hetselue verbot tot verscheyden malen, soo door den gerechtsbode uit den naem van de Edele Magistraet als officier, particulierlijck den schout, die van de heeren Burgmeesters daertoe oock noch nader verscheyden malen is vermaent en gelast geweest, is aengescht ende gewaerschouwt, dagelijck in zijn tappen van bier en anders was continueerende. En bemerckende dat dese vermaningen en verbot niet en waren helpende, dat haer Edelachtbare, tot voorcominghe van alle frauden en om te doen gehoorsamen aen haere beveelen, op den 21en deses hebben goet gevonden nauw reguard daerop te nemen en, was 't doenlijck, hem, Bastiaen Bout, op het tappen van bier etcetera te attrapperen opdat alsdan denselven soodanighen gecorrigeyrt en gestraft soude mogen werden als bevonden sal werden te behooren.'

Om Bastiaen te 'attrapperen' (betrappen) onderneemt de burgemeester in hoogsteigen persoon actie:

'Soo heeft den heer Burgmeester Vrijberghe voors. voorders kennis gegeven dat sijn Edele, gewaerschouwt sijnde dat ten huyse van voornoemden Bout verscheyden persone op haer gelach saten, tenselven huyse is gegaen met de schout Coorne ende 's heeren dienaer, benefens de heeren Burgmeester Nicolaes Haeck en Yman Liens als schepenen. En die alle tesamen ten huyse van den voors. Bout hebben gevonden drye distincke parthijen, yder sittende op sijn gelach, te weten één in het voorhuys met een kanne bier en twee parthijen in de sijtcamer, d'eene met een kanne en d'ander met een pintsglas, alle goet bier daerbij alle de heeren geproeft is. En aen de personen die op haer gelach saten sijnde gevraeght of sij het bier voor niet creegen ofte droncken, dan of sij het hadden laten tappen, seyden alle op haer gelach te sitten en één, die het pintsglas hadde, daer noch bijvoegende: 'Ick ben hier niet gecompen om water te drincken!'

Burgemeester en schepenen doen gelijk onderzoek en laten op de aanwezige voorraad bier beslag leggen. Tegelijk verzoeken zij de schout om deze overtredingen aanhangig te maken bij de Vierschaar:

'En dat daerop sij, heeren, verders sijn gegaen in den kelder, alwaer sij hebben gevonden twee loopende tonnen goet bier, het een (naer de smoke) Mechels en het ander Tholens goet bier, beyde bijna vol sijnde, mitsgaders noch een geheel vol en niet ontsteeken half vat bier, gelijk deselve heeren gesamentlijck hebben gesien en geproeft. En hebben de twee voors. heeren Haeck en Liens, als schepenen present sijnde, oock verclaert, gelijk sij verclaren bij desen, alles soo bevonden te hebben en warachtigh te wesen, om te dienen daer ende soo 't behooren sal. Waerop omfrage gedaen en gedelibereert sijnde, is goet gevonden en verstaen bij de heeren Bailliu, Burgmeesters en schepenen, dat het bier in de kelder bevonden, aenstonts daeruyt sal werden gehaelt ende gebracht in 't

---

^[1]. Vermoedelijk 'onderkruipers'.

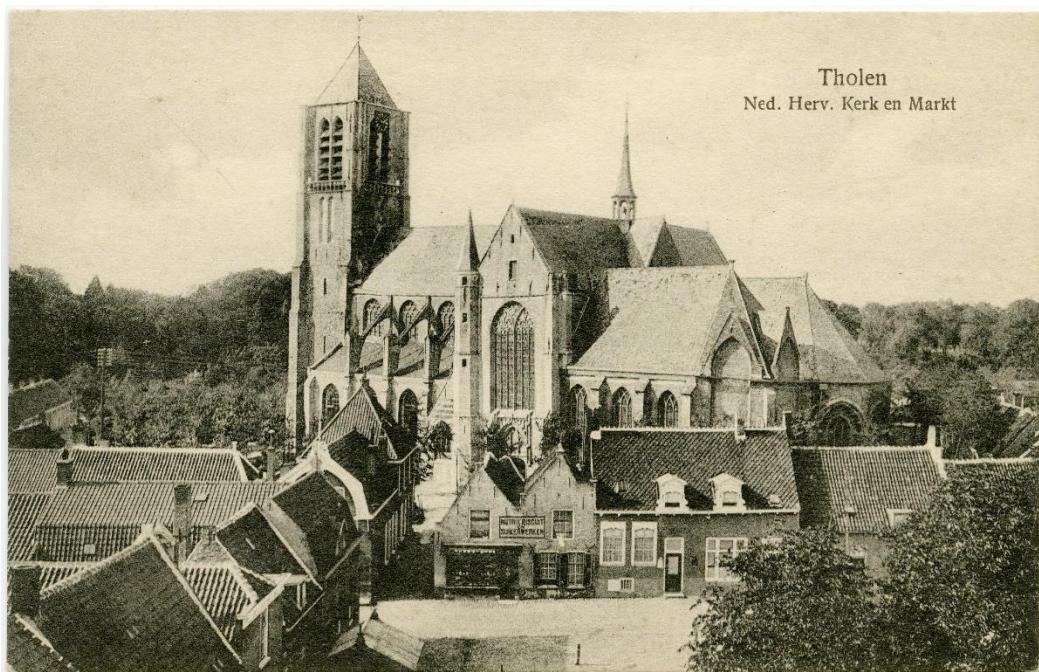
weeghuys deser stede, met verdere interdictie dat hij, Bout voors., soowel geen brandewijn als eenighanden dranck meer te tappen. Ende is versocht den heer officier alle 'tselve te executeeren, gelijck hij, heer officier, oock vervolgens van den heeren Burgmeesters en schepenen is versocht ende ernstelijck gerecommandeert dat sijn Edele Bastiaen Bout voors. metten eersten geliefet te maken sijn proces en de sake te presenteeren voor desen gerechte, om soodanigh daerin voorsien en recht gedaen te werden als na recht en justitie bevonden sal werden te behooren. Ende wert den secretaris geordonneert aenstonts extracten deser resolutie te overhantreycken aan hem, heer officier, om te dienen voor bewijs en tot sijne narichtinge.'

Het lijkt erop dat Burgemeester Johan L. van Vrijberghe er een persoonlijke zaak van maakt en gaat zonder uitstel op zoek naar personen, die tegen Bastiaen willen getuigen. Al een dag later, op 24 juni 1674 kunnen we in het Resolutieboek lezen:

'Sijnde op d' instantie van den heer van Namen versocht en binnengekomen Adriaen van Hoorn en Guilliam Carpentier en hebben verclaert, als in 't register der attestatiën is aengeteekent en is verstaen, den heer bailliu van Vrijberghe te versoecken dat sijn Edele niet en gelieve na te laten op de voors. verclaringen tegens Bastiaen Bout tegens toecomende Dysendach criminelijck te ageeren, en de sake van derden tot derden dach te willen laten dienen.'

De baljuw Wilhelm J. van Vrijberghe, neef en zwager van de Burgemeester, is echter niet zeker van de oprechtheid van de bedoelingen van de burgemeester en reageert afhoudend. Wellicht zijn dit ook tekenen van de lopende machtsstrijd binnen de familie van Vrijberghe. Op 26 juni 1674 wordt in het Resolutieboek opgetekend:

'D' heer Bailliu van Vrijberghe is door d' heer van Namen ter hant gestelt noch een attestatie tegens Bastiaen Bout, werdende sijn Edele bij de heeren burgmeesters ende schepenen eenparighlijck versocht, ende specialijck door den heer van Namen, om op aenstaenden Vrijdach sonder verder uitstel tegens den voors. Bout crimineelen eysch te doen, waerop hij, heer bailliu voornoemt, gesecht heeft sulcx niet wel doenlijck te wesen, dat hij alvorens sich moet beraden ende spreken met advocaten. En dat hij soo haest mogelijk actie tegens den voors. Bout sal institueeren, gelijck amptshalven en na rechten ordeelen sal te behooren.'

14 De winkel van De Bel rond 1915, voorheen 'De dry Moriaenen' en het huis van Bastiaen?

De baljuw moet echter plichtsgetrouw de eis uitvoeren en stelt Bastiaen de eis ter hand. Bastiaen reageert daarop met een verzoek om, lopende de rechtszaak voor de Vierschaar en onder betaling van een borg, door te mogen gaan met zijn nering. De tekst van het verzoek schiet de burgemeester echter in het verkeerde keelgat. We lezen in het Resolutieboek op 8 juli 1674:

'Op de requeste van Bastiaen Bout, in aenstotelijke termen gecoucheert, versoeckende, onder betalinghe van de boete volgens 't voorgebot, admissie van sijne neringhe, is daerop, werdende om goede redenen gereflecteert, verstaen den Bailliu van Vrijberghe wederom te versoecken, overleverende aen sijn Edele de voors. requeste, dat niet en gelieve na te laten sonder uitstel tegens den voors. Bout criminelijck te procederen.'

De baljuw maakt echter geen haast en de burgemeester is dermate in zijn wiek geschoten, dat hij excuses van Bastiaen verlangt vooraleer hij tegemoet wil komen aan het "requeste" van Bastiaen. We lezen op 19 juli 1674:

'Sijnde voor de vierde mael bij den voors. Bout gepresenteert requeste ten fine en onder presentatie als boven, is eenparighlijck bij Burgmeester en schepenen verstaen hem niet te sullen admitteren voordat hij sal hebben goetgemaect en satisfactie gedaen over 'tgeene hij den heer van Namen heeft bestaan na te geven, verstaende haer Edelachtbare dat sijn Edele, een out, aensienlijck en weerdigh lit van haere vergaderinghe, tegens alle injuriën en ongeluck behoorde te werden beschermt. Waerop gemelten heer bailliu van Vrijberghe wederom wert versocht tegens hem, Bout na behooren te procedeeren.'

De zomer breekt aan en wellicht trekken de Edele Heeren stadsbestuurders zich terug voor een zomerreces. Op 2 september 1674 is de eerste constatering:

'Is de heer bailliu van Vrijberghe wederom seer ernstelijck versocht, dewijl Bastiaen Bout bestaat te continueeren, tegens iterative verboden, in sijn neringhe van tappen, 'tselve te willen beletten.'

Het wordt de burgemeester nu echt te gortig en hij besluit wederom zelf polshoogte te gaan nemen bij herberg 'De dry Moriaenen'. Op zondag 16 september 1674 doet de burgemeester zijn beklag, niet alleen over het feit dat Bastiaen nog steeds de herberg open had, maar eveneens over het gebrek aan ijver van de kant van zijn neef, de baljuw. Hij is bang voor minachting van de wet en zijn eigen persoon, aangezien zijn macht begint af te brokkelen:

'D' heer van Namen heeft, als eerste regerende burgmeester haer Edelachtbare genotificeert dat Bastiaen Bout tegens expresse en iterative verboden continueert in het tappen; dat sijn Edele gisteren sijn huys passerende benefens d' heer schepen Bollaerd aldaer veele menschen heeft gehoort en gesien drinckende; dat wel was verwacht dat den heer Bailliu van Vrijberghe, op d' ernstighe en iterative versoecken van haer Edelachtbare, en noch heden den 14 dagh jonghst aen sijn Edele in 't volle collegie gedaen, hem, Bout 'tselve tappen soude hebben belet ende alsoo haer Edelachtbarer ordre ende bevelen doen gehoorsamen; dat gemelte heer van Namen en Bollaerd op gisteren hem, heer Bailliu noghmaels hebben versocht sonder verder uitstel den voors. Bout sijn neringhe van tappen te beletten; dat de voors. heer Bailliu daerop hadde geantwoort sulcx vooralsnoch niet te connen doen en daerop te sullen inquireren, gelijck oock op andere tijden heeft gelieve te seggen dat hetselue soude doen als het hem sal goetduncken ofte te passe comen en diergelycke discoursen meer gebruyckende. En alsoo 'tselve is streckende tot groote vilipendie van de regieringhe en tegens sooveele iterative resolutiën ten desen genomen, en sijnde gemelten heer Bailliu, soo in der minne als ernstelijck wegens haer Edelachtbare versocht hem, Bout, voors. het tappen te beletten, dat sulcx niet langer en can werden aengesien of dat het te vreesen staet dat alle resolutiën, eere, auctoriteyt en respect van de regieringhe en regenten illusoir, bespottelijck en verachtelijck soude gemaekt werden, oock onbequaem tot haere vocatie en beroupinghe, tot de meeste ondienst, soo voor't gemeen als particulier, soo verclaerden daerom sich, tot sijn groot leetwesen geobligeert te vinden, in bedencken

te geven of haer Edelachtbare, tot maintien van haer respecte en conservatie van alle goede ordre en rust, niet en souden connen goetvinden, aenstonts ten stathuyse te ontbieden den schout Coorne, die eygentlijck staet tot laste van de stad en dispositie ven de Edele Magistraet ten respecte van haere politycque beveelen, hem gelastende, sonder eenigh uitstel, op pene van cassatie, den voors. Bout het tappen van wijn, bier, brandewijn ofte eenigh ander nat te beletten, volgens veele iterative resolutiën ende verboden om goede redenen genomen en gedaen. Waerop sijnde omfrage gedaen, is hetselve alsoo eenparighlyck goetgevonden.'

15 Familiewapen van Van Vrijberghe

De schout staat eigenlijk ten dienste van de Magistraat en niet van de Burgemeesters. Door de weigerende houding van de baljuw wordt in dit geval echter schout Coorne opgedragen om Bastiaen te beletten zijn nering uit te voeren. We lezen verder:

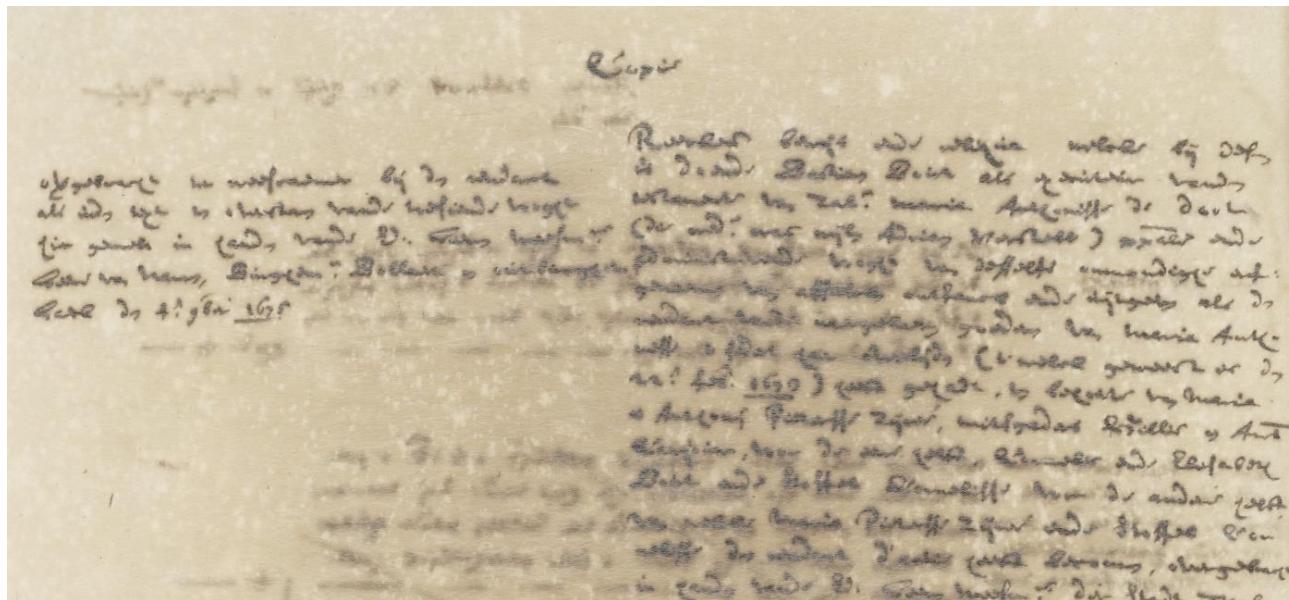
'En sijnde daerop den schout Coorne ten stathuyse ontboden en gecompareert, is hetselve hem aengescht ende daerbij gevougt: indien hij van des te doen mochte blijven in gebreeke, dat hij niet alleen soude werden gecasseert, maer aenstonts een ander in sijn plaatse gestelt, die als schout haer Edelachtbare sal gehoorsamen in hare politycque beveelen en ordonnantiën, tot conservatie van haer Edelachtbarer respect ende ten besten van de goede burgerije. En wert de voors. schoutet wel expresselijck gecommandeert en gelast hem desen aengaende, noch door den heer bailliu, daer hij meermalen op heeft geëxciptiëert gehad^[2], ofte yemant anders hiervan te laten dverteeren.

En specialijck oock, dat de voorgeboden deser stede, en alle andere resolutiën en ordonnantiën, specialijck in alle hare deelen werden geobserveert en nagecomen. En particulierlijck dat volgens den laesten ommeganck de riolen werden geruymt en afheyninghen van erven en misputten volgens de gegeven ordre behoorelijck geschiede. Oock, soo hij, heer bailliu, langer mochte blijven in gebreeke, omme metinghe te doen van de mate van 't coren, dat nu een geruymen tijt niet is geschiet. Sal hij, schoutet 'tselve, met kennisse van burgemeesters ende assistentie van twee schepenen, metten eersten hebben te doen. En die in faulte bevonden werden, soveel het civil belanght (sonder eenigsints te grieven d' heer bailliu als graeffelijck officier) te calangeren^[3], opdat alle goede politie ende ordre moge werden onderhouden en niemand verongelijckt, alles op pene als hiervoor is gesecht. En sal van dese resolutie extract werden gegeven soo aen den voors. heer bailliu van Vrijberghe, op hope dat sijn

^[2]. Hem tot uitvlucht heeft gediend.

^[3]. Aan te klagen.

Edele met de heeren van de Magistraet noch wel sal gelieuen te symboliseeren^[4] en sorge te dragen voor derselver eere, auctoriteyt en respect. Dat oock alle hare ordonnantiën en beveelen behoorelijck mogen werden gehoorsaemt en geëxerceert, daertoe den voors. heer Bailliu soo menighmalen in der minne en ernstelijck van haer Edelachtbare is gerequireert ende aengesocht geworden, met presentatie van alle diensten en complimenten van justitie, daerin haer Edelachtbare niet weten oyt yets te hebben onderlaten, als aen den schoutet Coorne om hem daeraen te reguleeren.

16 Aanhef Reeckeninghe, bewijs en reliqua 1675

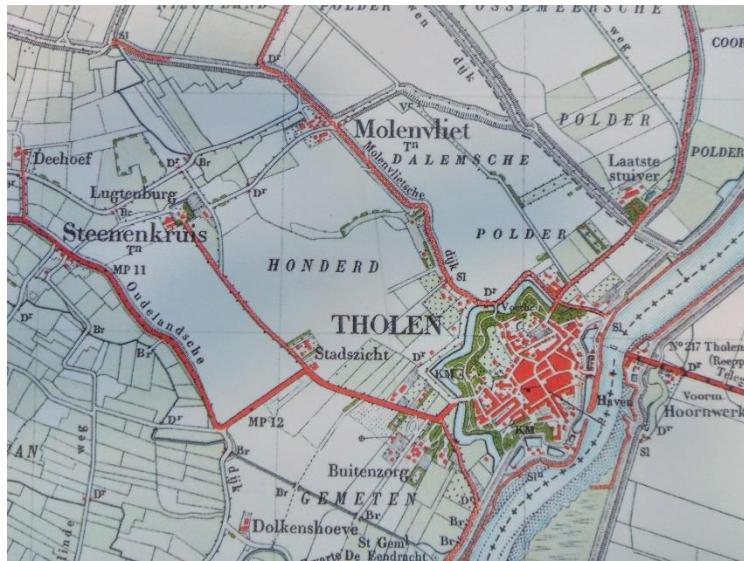
Hierna zwijgt het Resolutieboek. Dus hoe dit verder is afgelopen, daar kunnen we alleen maar naar raden. Duidelijk is wel, dat Bastiaen niet gestopt is. Uit de afwikkeling van de erfenis van Maria Anthonisse zijn nog veel gegevens te halen. Deze ‘Reeckeninghe, bewijs en reliqua’ werden door Bastiaen (als administrerende voogd van de minderjarige erfgenamen van Maria) in 1675, 1676 en 1677 opgesteld. Zij dienden als verantwoording voor de Weescamer ter Stede Tholen, die de (financiële) belangen van de weeskinderen behartigde. Deze verantwoordingen zijn allen nog in te zien in het Archief van Tholen, maar zijn (grotendeels) onleesbaar door het kleine handschrift en inktvraat. Duidelijk is dat Bastiaen voor de herberg ook voor de periode van mei 1675 tot mei 1676 huur betaalt. Tegelijk lijkt het erop, dat hij de herberg probeert te kopen. Hiertoe maakt hij afspraken en lijkt hij een aantal van de overige erfgenamen dan zijn eigen kinderen, hun deel uit te betalen uit de ontvangsten van de erfenis. Op 14 maart 1675 stelt Laurens van Neurdingen zich borg voor een goede afwikkeling van de erfenis²¹.

Tegelijk koopt Bastiaen op 8 februari 1675 een stukje land²², groot 1 gemit en 2 roeden (ca. een halve hectare), gelegen aan de noordzijde van de Dalemsche polder en aangeduid als N°. 13. Hij betaalt er £ 28 Vls. voor. Waarvoor Bastiaen dit stuk land heeft aangekocht is niet bekend. Het lijkt er op dat hij toch ook zijn werk als wilgenvlechter/dakdekker verder wil hervatten of uitbreiden. Het stuk was in 1671 bij de stormvloeden nog ondergelopen en zal dus nog redelijk zilt zijn geweest.

^[4] Samenwerken?

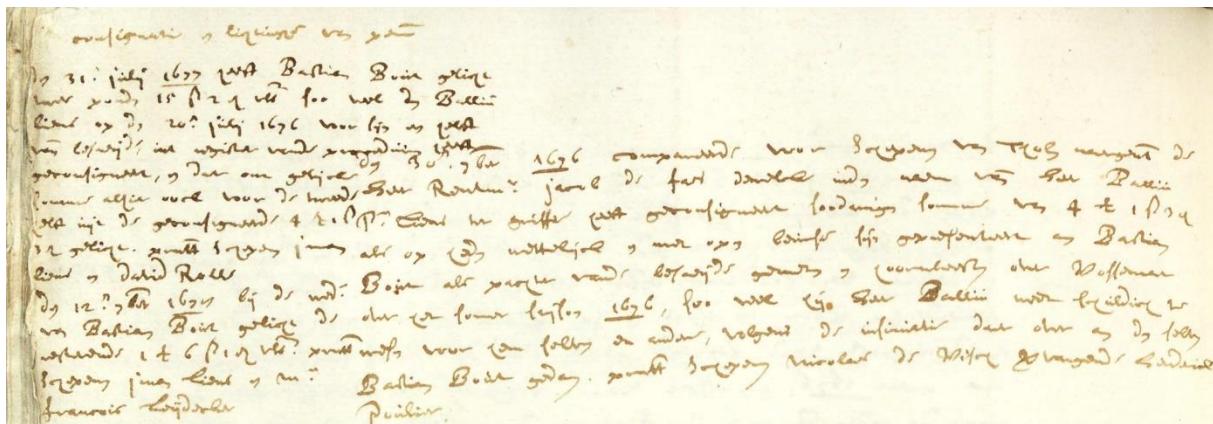
²¹ RAZE 5179 Register van schepenakten, archiefnummer GAT_025, inventarisnummer 5179, blad 242 **Gemeente:** Tholen

²² RAZE 5182 Register van transporten, 1631-1699, archiefnummer GAT_025, inventarisnummer 5182, blad 211 **Gemeente:** Tholen

17 Dalemsche polder

Naast de koop van het stuk land in de Dalemsche polder pacht Bastiaen voor het zomerseizoen van 1676 ook nog de 'besaeide gemeten ende hoornbeesten over (Out)Vossemaer'. Hierbij verkrijgt Bastiaen het recht om de pachtpenningen te innen, waarvan een deel dan hem toekomt. De hoogte van de werkelijke pacht dient hij af te dragen aan het bevoegd gezag, zijnde baljuw Pieter Liens, dan wel diens Rentmeester Jacob (de) Faes. Het lijkt erop dat de opbrengsten sterk tegenvallen, want Bastiaen betaalt de pacht in eerste instantie niet. Hierover beklaagt zich in eerste instantie Baljuw Pieter Liens, aan wie de pachtpenningen toekomen. Op 26 september 1676 komt het zelfs zo ver dat twee stadgenoten, Pieter Woutersse (de latere toeziende voogd van de kinderen van Bastiaen) en Cornelis Cluijt, zich borg moeten stellen voor de pachtgelden²³. Vier dagen later, op 30 september 1676 verschijnt Jacob Faes uit naam van Baljuw Pieter Liens voor schout en schepenen van Tholen met de eis dat Bastiaen zijn schuld ter hoogte van vier pond, één schelling en drie groten Vlaams

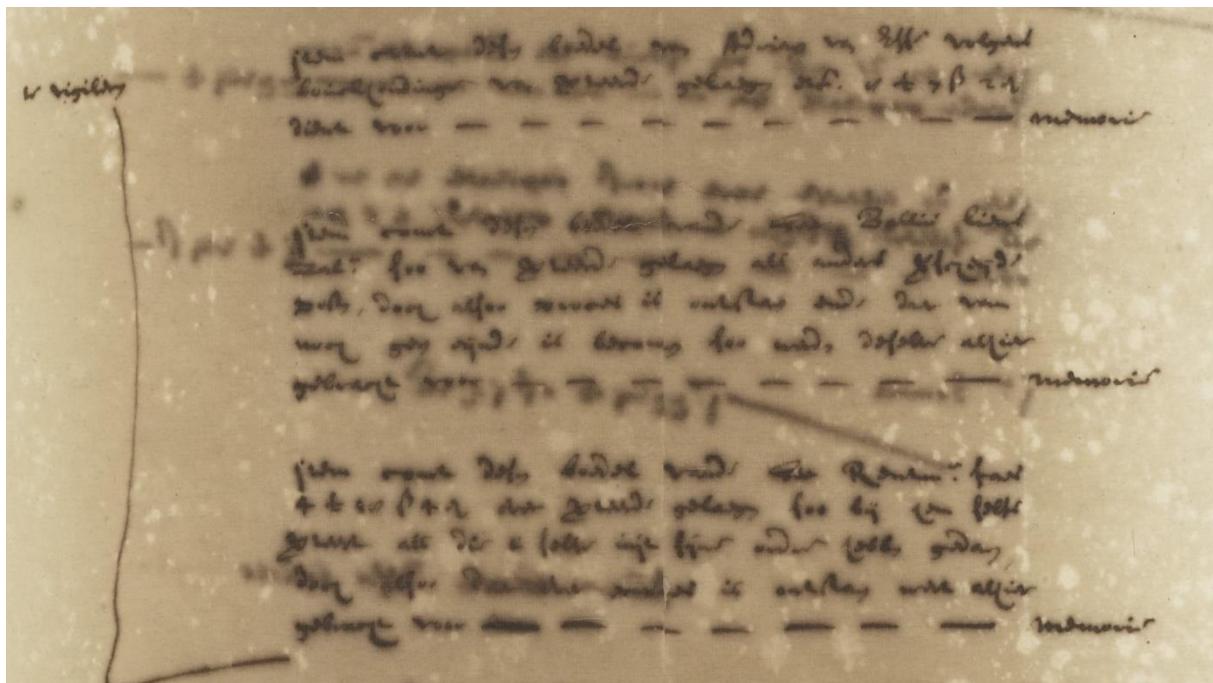
18 De eis van Baljuw Pieter Liens

dient te voldoen²⁴. Bastiaen was woedend en stak zijn boosheid niet onder stoelen of banken! Uit de 'Staet ende inventaris', welke na het overlijden van Bastiaen is opgemaakt, zou blijken dat zowel baljuw als rentmeester beide nog openstaande schulden zouden hebben 'over geleverde gelagen'. Drankschulden dus voor hetgeen ze in de herberg verbruikt hadden. In deze, helaas nog slecht

²³ RAZE 5179 Register van schepenakten, archiefnummer GAT_025, inventarisnummer 5179, blad 246 **Gemeente:** Tholen

²⁴ RAZE 5179 Register van schepenakten, archiefnummer GAT_025, inventarisnummer 5179, blad 247 **Gemeente:** Tholen

leesbare Staet ende inventaris²⁵, opgemaakt in 1679, nadat zowel Bastiaen en baljuw Liens al overleden zijn, staat echter in de kantlijn bij de schulden: 'ter vigilate'. Dit geeft aan dat er geen zekerheid over bestond en is het geheel dus opgenomen 'als memorie', dus zonder waarde. Maar de bedragen worden wel genoemd!

19 Detail van de Staet ende inventaris

Maar de baljuw geeft geen krimp en gaat zelfs verder. In hetzelfde Register van schepenakten lezen we dat op 2 October 1676 hij procureur Marinus van 't Rosevelt uit zijn naam naar de schepenbank stuurt om kosten en boete op Bastiaen te verhalen, welke hij heeft moeten maken en naar aanleiding van 'Bastiaen Bouts impertinentien'. Deze kosten en boete lopen op tot meer dan 100 ponden Vls. Tegelijk lezen we dat de procureur, zonder dat hij daartoe geroepen is, al waarschuwt deze gelden in onderpand te houden, aangezien hij twijfelt aan de rechtsgeldigheid ervan.

Andermaal verschijnt de naam van Bastiaen in de Resolutieboeken van de stad. Het gaat hier om zijn verzoek de boete terug te mogen ontvangen die hem is opgelegd. Wij lezen op de 12^e oktober 1676: '*De heer Burghemeester Johan C. van Vrijberghe heeft haer Edelachtbare voorgedraeegen dat sijn Edele op heden wegens den balliu Pieter Liens was toegecomen seeckere insinuatie, tenderende teneynde den Secretaris mochte werden gelast aan gemelten Balliu Liens te restitueren soodanighe sommen van penningen, als hij was genootsaeckt geweest te namptiseren (=in onderpand te houden) in voldoeninghe van de tauxatie van Burgemeesters en Schepenen op de declaratie van costen van Bastiaen Bout, ende dat op fundament van vercregen mandament van de heeren Gecommiteerde Raden, met de clausule van inhibitie (=rechterlijke onbevoegdheid). Waerop gedelibereert sijnde, is verstaen aan het gemelte mandament, voorsooverre de clausule van inhibitie belanght, niet te defereren (=geen aangifte te doen), als strijdich sijnde met het privilegie deser stede, date 5en September 1663, dicterende dat sententien definitive van Burgemeesters en Schepenen deser Stede onder cautie executabel sijn ter somme van 600 gulden. En sal daervan bij missive aen den heeren van den Rade notificatie werden gedaen. En is de Secretaris gelast de penningen aen den pachter Bastiaen Bout, in conformité van de apostille bij hem vercregen, te laeten volgen. Is wijders den heer*

²⁵ Inventarissen of boedelstaten betrekking hebbend op nalatenschappen, toegevallen aan minderjarige wezen en overgebracht ter weeskamer, 1674-1684, archiefnummer GAT_155, inventarisnummer 12, blad 136r e.v. Gemeente: Tholen

van Nieuwelande, gaende naer Middelburgh, versocht de heeren van den Raede te procureren dat opgemaakte mandament voorsooveel de inhibitie belanght, moge werden ingetrocken, ende in toecomende geene soodanige mogen werden verleent.'

Tot zo ver dus geen vuiltje aan de lucht. Bastiaen zal de boete van 600 gulden gaan terug ontvangen, waaruit ook moge blijken dat hij ten onrechte beschuldigd is. In het Resolutieboek lezen wij op 23 oktober 1676:

'Op den ontfanck van eene missive van de heer Burgemeester mr. Johan C. van Vrijberghe, houdende sijn Edeles wedervaren, ende de resolutie van de heeren van de Raede, nopende het verkeerde mandament aen den Balliu Pieter Liens met de clausule van inhibitie, is goetgevonden de geconfisceerde penningen, breedere gemelt in de resolutie van den 12en deses alsnoch ter griffie te laeten blijven berusten. En is vervolgens den Secretaris aengeseght dat hij deselve noch aen de een noch aen de andere parthijc niet en sal hebben over te geven totdat daerover nader bij de Edele Mogende heeren Staeten van Zeelandt en heer Edelachtbare sal wesen gedisponeert.'

Bastiaen kan dus nog steeds fluiten naar zijn geld. Het duurt en het duurt. En het gaat Bastiaen zeker niet in de kouwe kleren zitten. In de schepenakte van 30 September 1676 staat ook tekst in de kantlijn bijgeschreven. Daar lezen we dat op 31 Julij 1677 Bastiaen 'gelicht' wordt, met andere woorden de deurwaarder komt langs en vordert een deel van de pachtschuld (twee pond vijftien schelling en 2 groten). Op 9 October 1677 komt de volgende schok: dan compareert Evert van Rhee voor schout en schepenen van Tholen uit naam van Laurens van Neurdingen. Laurens is de pachter van de imposten op wijn in Tholen. Laurens verklaarde dat Bastiaen hem nog impost schuldig over 'den voorleden saisoelen' voor een somme van drie pond, twee schellingen en zeven en een halve groten²⁶. Ook hier gold echter dat Laurens ook bij Bastiaen nog in het krijt stond voor verteerd gelag. Hier lezen we in de kantlijn dat op 25 October 1677 alweer 'gelicht' werd voor een deel van zijn achterstallige imposten. Beide restanten van zowel pachtschuld als imposten worden op 12 Sepbember 1788 gelicht bij weduwe Maria.

Bastiaen is echter zeker geen 'domme jongen'; hij kan lezen en rekenen en weet zijn weg naar de instanties. Hij richt zich begin 1678 tot de Staten van Zeeland met de vraag hoe het nu zit met zijn 600 gulden. We lezen in de 'Notulen van de eedel mogende heeren Staeten van Zeelandt, genotuleerd op 31 januari 1678:

'Gelet op de Requeste van Baftiaen Bout, woonende tot Tholen, waer by den selven verfouckt afdoeninge van het Fidei-commis, waer mede de Erffenisse van sijne twee Kinderen, monterende on trent ses hondert gulden, by Testamente van haere Moeye Maria Antheunissen zijn beswaert, tot foulaes van des Suplicants Familie en onderhoudt van sijne voornoemde Kinderen : Is goetgevonden en verstaen, de voorz Requeste te stellen in handen van de Heeren van der Tholen, om het gedaen verfouck nader te examineren, de geinteresseerde by het Fidei-commis daer op te hooren en daer van rapport te doen.'

Het antwoord komt op 25 maart 1678:

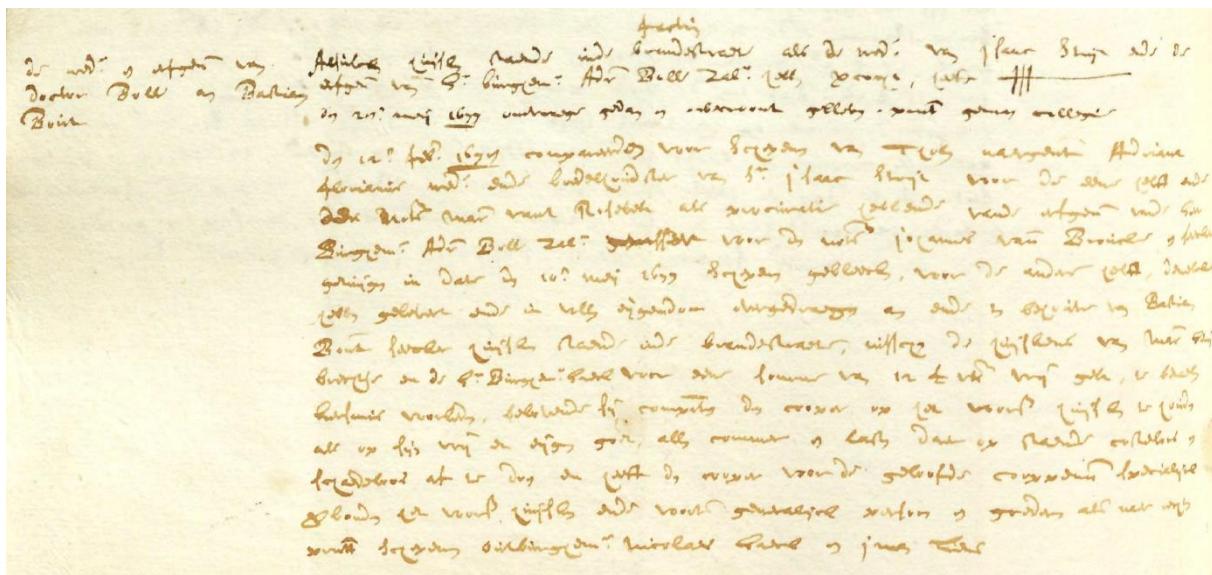
'Gehoort het rapport van de Heeren van der Tholen op de Requeste van Baftiaen Boudt, gementioneert in de Notulen van den 31 January laestleden, is goetgevonden en verstaen, in de afdoeninge van het Fidei-commis aldaer verfocht, by desen voor de helft te confenteren.'

Bastiaen zal dus eerst genoegen moeten nemen met de helft van de 600 gulden. Een dag tevoren nog, op 24 maart 1678, wordt bij notaris Adriaen Schippers te Bergen op Zoom, een overeenkomst vastgelegd tussen Bastiaen en een Geertruijt van Couwen, weduwe van Davidt Bursius, in leven schout van Oud-Vossemeer. De strekking van de overeenkomst ontgaat me echter.

---

²⁶ RAZE 5179 Register van schepenakten, archiefnummer GAT_025, inventarisnummer 5179, blad 250 **Gemeente: Tholen**

Ondertussen koopt Bastiaen nog een huis in de Verbrandestraat²⁷. Wil hij, of wellicht zijn vrouw Maria, niet meer in de herberg wonen? Op 12 februari 1678 koopt hij ‘secker huijsken staende inde Brandestraat, tusschen den huijskens van Marinus Huijbrechtse en den heer Burgemeester Haeck voor eene somme van £ 12 Vlaams vrij gelt.’

20 Transport (aankoop) pand Verbrandestraat

En dan overlijdt Bastiaen²⁸, mijns inziens vrij onverwacht, op 24 april 1678, nog geen 44 jaar oud, vrouw en twee kinderen achterlatend. Hij wordt begraven op het kerkhof van Tholen. Cornelis is dan 19 jaar en Lijsbeth nog maar 12. Toch lijkt het overlijden niet zo heel onverwacht, aangezien er een testament reeds is opgemaakt door notaris Johan Woutersse. Stoffel Cornelisse, ons nog wel bekend, wordt aangesteld als voogd over de kinderen, met Pieter Woutersse (broer van notaris Johan) als toezijdende voogd.

Maria Jans trouwt, na twaalf maanden rouw in acht te hebben genomen, op 16 juli 1679 opnieuw. Zij doet dat, 35 jaar oud, in Sint-Philipsland met schipper Marijnus Willemse Welle. Opvallend hierbij is dat Maria alleen nog getuige is bij de doop van oudste telg van de derde generatie, Bastiaen Cornelisse Bout in 1684. Zij overlijdt vóór 1689, het jaar waarin Marinus Welle opnieuw in het huwelijk treedt. Marinus Welle is niet alleen getuige bij de doop van Bastiaen Cornelisse Bout, maar ook bij bijna alle andere kinderen van Cornelis, als ook bij één dochter van Lijsbeth.

Het eerste dat Marinus Welle, *als in huijwelijck hebbende de weduwe van Bastiaen Bout*, doet is op 17 oktober 1679²⁹ het verkopen van de herberg aan een Gillis Cool voor het bedrag van 233 ponden, 6 schellingen en 8 grooten Vlaams.

Maria neemt na het overlijden van Bastiaen zijn taak over als administrerende voogd in de erfenis van Maria Anthonisse. In die hoedanigheid zal zij nog twee verantwoordingen op laten stellen, één in 1680 en één in 1683. Deze laatste betreft de finale kwijting met Cornelis en Lijsebeth, ondanks dat

²⁷ RAZE 5182 Register van transporten, 1631-1699, archiefnummer GAT_025, inventarisnummer 5182, blad 205v, **Gemeente: Tholen**

²⁸ Begraaflijst NH kerk 1665-1683. Gemeente Tholen, archiefnummer GAT_053_DTB, pag. 143

²⁹ RAZE 5182 Register van Transporten 1631-1699 Gemeente Tholen, archiefnummer GAT 025 5182, pag. 224.

beiden dan nog steeds minderjarig zijn. Uit de datum van de laatste verantwoording (12 juni 1683) blijkt de reden: Cornelis treedt 6 dagen eerder in het huwelijk.

Verder komt Maria ook nog in 1681 in de boeken voor. Ook zij heeft zich tot de Edel Mogende heeren van de Staten van Zeelandt gericht. Zij verzoekt om uitbetaling van de nog resterende gelden van de boete, in 1676 door Bastiaen aan het stadsbestuur van Tholen betaald. Wij lezen in de Notulen van 11 maart 1681:

'De Requête vande Weduwe van Baftiaen Bout, woonende tot Tholen, waer by de suppliante verfoeckt afdoeninge van het fidei-commis, van de wederhelft van seeckere 100. Pont Vlaems, die haer Mans twee Kinderen hebben geérft, by overlijden van Matien Anthonis, waer van haer Ed. Mog. op den 25. Martij 1678. by provisie de helft hebben gelieve te ontflaen, tot onderhoudt van de voornoemde Kinderen; Wert gefelt in handen van de Heeren vander Tholen, om het gedaen verfoeck nader te examineren, de geinteresseerde by het fidei-commis daer op te hooren, en daer van rapport te doen.'

Verwarrend in het geheel is, dat in het verzoek van Bastiaen in 1678 er wordt gesproken van 600 gulden, terwijl er in het bovenstaande verzoek 100 Pond Vlaems wordt genoemd. Aangezien wij eerder al hebben gezien dat er in de 17^e eeuw twee geldstelsels gangbaar waren, waarbij de waarde van 1 Pond Vlaems gelijk stond aan 6 Car. guldens, dan kunnen we genoeglijk constateren, dat het hier om dezelfde som geld gaat. Direct de volgende dag (hoe kan het zo snel?) zien wij al het antwoord opgenomen in de Notulen:

'Gehoort het rapport van de Heeren van Tholen, op de Requête van de Weduwe van Baftiaen Bout, gementioneert in de Notulen van den elfden deser loopende maent; Is goetgevonden en verstaen, in de afdoeninge van het fidei-commis aldaer versocht, by desen te confenteren.'

<i>Culfangs van P: vander Welle weduwe be graats van sij liven op den 1ste April —</i>	<i>iiiij fl —</i>
<i>Culfangs van Jacob Loucks weduwe be: graats van sij liven op den 4de April —</i>	<i>iiiij fl —</i>
<i>Culfangs van Jacob Loucks weduwe be: graats van sij liven op den 14de April —</i>	<i>iiij fl —</i>
<i>Culfangs van Bastiaen Bout weduwe be: graats van sij liven op den 24de April —</i>	<i>iiiij fl —</i>
<i>— Culfangs van Bastiaen Bout weduwe be</i>	

21 Aantekening van het overlijden van Bastiaen Bout

Bijna drie jaar na zijn dood wordt de andere helft van de boete, in 1676 onterecht opgeëist van Bastiaen door het stadsbestuur van Tholen, dus toch eindelijk terugbetaald.

Maar zoals we weten: ambtelijke molens malen langzaam. In de Resolutieboeken van de stad Tholen lezen we genotuleerd op 'den 28en Februarij 1683' pas:

'Op de requeste van Marinus Welle, als in huywelijck hebbende Maria Jansse, die weduwe is geweest van Bastiaen Bouten, tenderende om maghtigh te worden den paybrief van 't huys op de Groote marckt, gekocht bij Gillis Koot, nu op ordre van de weeskamer berustende onder d'heer Secretaris

Vrijberghe, om redenen bij requestrant gededuceert, is geapostilleert: Wert den suppliant gerenvoyeert, om reden, aen de vierschaere.

Wordt er nu betaald of niet? Ik ben het spoor bijster.

Rest ons nog de erfenis, zoals door Stoffel Cornelisse opgesteld³⁰. Hierin zien we de opbrengst van de herberg terug, echter ruim 100 pond lager gewaardeerd dan de verkoopprijs. Wat ik wel mis, is het pand dat zij in 1659 hebben aangekocht. Hebben zij dat ondertussen toch verkocht? Of hebben ze dat bij de herberg aangetrokken? Wel zien we ‘Reeckeninghe, bewijs ende reliqua’ van Maria Anthonis van 1675 en 1676 afrekeningen van verricht timmerwerk door Leendert van Neurdingen, waar Bastiaen ook een deel van voor zijn eigen rekening neemt. Ook het stukje land in de Dalemsche polder en het huis aan de Verbrandestraat zijn niet terug te vinden in de ‘Staet ende inventaris’. Deze zijn dus wellicht snel na aankoop weer verkocht. Daarnaast amper persoonlijke zaken, zoals kleding en sieraden. Bastiaen leefde dus een voor zichzelf zuinig leven.

Uit de uitgaven halen we als grootste posten de afrekening van de erfenis van Maria Anthonisse voor de nog niet uitbetaalde erfgenamen, te weten Gillis Conjour en Stoffel Cornelisse, alsmede de restschuld op de herberg en de schuld bij Geertruijd van Couwen (zie eerder). Verder de zakelijke schulden van de exploitatie van de herberg. De totale baten bedragen bijna £ 206, inclusief de herberg. Daar stonden echter schulden tegenover van bijna £ 192, zodat er slechts een batig saldo overbleef van £ 14, waarvan de helft voor de weduwe en de helft voor de kinderen, dus ieder £ 3,5. Niet bepaald een vetpot!

---

³⁰ Inventarissen of boedelstaten betrekking hebbend op nalatenschappen, toegevallen aan minderjarige wezen en overgebracht ter weeskamer, 1674-1684 Gemeente Tholen, GAT_155_12, pag. 136 e.v.

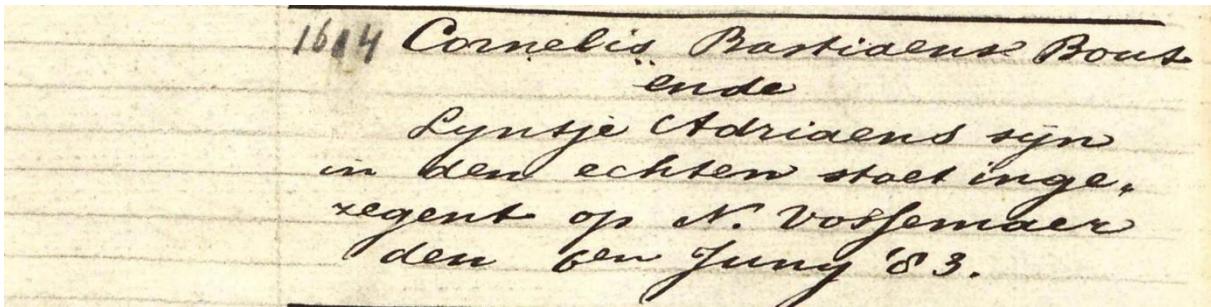
De tweede generatie: Cornelis en zijn zus Lesebeth

De tweede man van de derde vrouw van Bastiaen Bout: Marinus Welle. Bij hem groeien Cornelis en Lijsbeth op en brengen zij hun tienerjaren door. Of hij echt een vader voor hen is geweest of meer een broer, laat zich raden; Marijnus en Cornelis schelen slechts 7 jaar. Marinus is lid van het schippersgilde vanaf 1673 tot aan zijn dood in 1701. We mogen er van uit gaan, dat Cornelis als jongeling zijn stiefvader heeft geholpen en als schippersknecht met hem meevoer. Hier heeft de familie Bout zijn voorliefde voor het water gevonden, al blijkt verderop dat Cornelis nog niet geheel overtuigd was. Na het huwelijk van stiefmoeder Maria met Marinus Welle en de verkoop van de herberg "De dry Moriaenen" in 1679 zal het gezin zijn gaan wonen in het huis van Marinus aan de 'Kaije'. Marinus Welle huurt van 1 mei 1680 tot 1 mei 1684 het pand 'De Cleijnen Hulck', het eerste pand aan de rechterkant als men Tholen via de Waterpoort binnentrad.

22 Ansicht uit begin 20e eeuw met rechts wat vroeger 'De Cleijnen Hulck' was

Op 3 mei 1683 gaat Cornelis, 23 jaar oud, in ondertrouw. Hij doet dat in Nieuw-Vossemeer met de daar geboren Lijntje Lon(c)ke. Lijntje wordt op 12 maart 1662 gedoopt als dochter van Adriaen Pieters Lon(c)ke en Cathalijna Hubregts (Cerper of Kerpel). Adriaen is geboortig van de polder van Naemen boven Hulst in Zeeuws-Vlaanderen en Cathalijna's familie komt van Reimerswaal. Ook bij de zesde generatie Bout komen we een Lonke tegen, namelijk Jacoba Lonke. Zij is een nazaat van Pieter, de broer van Lijntje. Op 6 juni 1683 vindt de huwelijksvoltrekking plaats. Lijntje was toen al in blijde verwachting, al wist ze dat wellicht zelf nog niet.

23 Aantekening in DTB Tholen, afschrift Hollestelle, detail

Toch is de vraag intrigerend waarom Cornelis en Lijntje, die beide woonachtig zijn in Tholen, er voor kiezen om, met attestatie van Tholen, in Nieuw-Vossemeer te gaan trouwen. Duidelijk is dat vader Bastiaen Bout ook een hang naar Nieuw-Vossemeer had, maar die is al jaren overleden. En het lijkt er op dat Lijntje daar is geboren, al lijkt dat voor haar broer en zus niet het geval. En eind 17^e eeuw ging je niet 'zo maar' ergens anders trouwen, vanwege alle logistieke problemen van toen. Ik kan deze keuze nog niet logisch verklaren.

Het is wellicht leuk om te weten wat precies de ondertrouw in hield en hoe toentertijd de trouwbelofte luidde:

Formulier van ondertrouw.

Eerst te vraghen naer de naem van de persoon.

Off sij malcanderen niet en bestaen van bloede ofte swagerschap, ende hoe naer.

Item, off sij vrij sijn van voorgaende trouwbelofte. Wie de presente sijn; soo de ouders present sijn, te vraegen off sij conserveren in 't huwelijck. Soo niet, te vraegen de reden van haer absentie ende off sij in het huywelijck conserveren.

Beloofte

Ick, N.N., belove dat ick, naerdat de huywelijcksche proclamatiën behoorlijck sullen gedaen wesen sonder eenigh beletsel, mij met N.N., hier tegenwoordich, sal laeten bevestigen in den huywelijkschen staet. 'Et sic vice versa' van de bruydegom tot de bruyd ende van de bruyt tot de bruydegom.

Salaris

voor de officier	0. 2. 6
Schepeneen	0. 5. -
Secretaris	0. 3. 4
de bode	0. 2. 6

	0.13. 4

Formulier van het bevestigen in den huywelijkschen staet.

Te vraegen naer de naem.

Daernaer over te leggen attestatie dat sij ondertrouwt sijn ende haere proclamatiën onverhindert behoorlijck gedaen.

Formulier van bevestinghe

Tot de bruydegom:

Ghij, N.N., bekent hier voor God ende de justitie, dat ghij genomen hebt ende neemt tot uw wettelijcke huysvrouwe N.N. alhier tegenwoordich, haer belovende dat ghij haer nimmermeer en sult verlaeten, haer lief te hebben ende getrouwelijck te onderhouden als een getrouw ende Godvreesende man sijn wijve schuldich is. Dat ghij oock heylighlijck met haer leven wilt, haer trouwe ende gelofte houdende in allen dingen, naer uytwijsen der Goddelijke en wereltlijcke rechten.

Tot de bruyd:

Ghij, N.N., bekent hier voor God ende de justitie, dat ghij genomen hebt ende neemt tot uwen wettelijcken man N.N. hier tegenwoordigh, denwelcken ghij belooft gehoorsaem te sijn, hem te dienen ende te helpen, hem nimmermeer te verlaeten, heylighlijck met hem te leven, hem trouwe ende gelofte in allen dinghen te houden, gelijckerwijs een vrouw ende getrouwe huysvrouwe haeren wettelijcken man schuldich is, naer uytwijsen der Goddelijke en wereltlijcke wetten.

Daerop, sij malcanderen de rechterhant gevende, wert geseght:

De Vader der Barmhertigheyt, die u door sijne genade tot den heyligen echten staet des huywelijcx beroepen heeft, verbinde u met rechte liefde ende trouwe, ende geve u sijn segen, Amen. Ende daernaer geluck te wenschen.

Salaris

<i>voor de heer officier</i>	<i>0. 6. 8</i>
<i>voor de Schepenen</i>	<i>0.15. -</i>
<i>voor de Secretaris</i>	<i>0. 3. 4</i>
<i>voor de acte</i>	<i>0. 3. 4</i>
<i>voor de armen</i>	<i>0.11. 8</i>
<i>voor de boden</i>	<i>0. 5. -</i>
<hr/>	
	<i>2. 5. -</i>

Het heeft er alle schijn van dat Lijntje niets met het water had en haar echtgenoot graag dichtbij hield. In de Resolutieboeken van de stad Tholen lezen wij, genotuleerd op 13 november 1683: ‘*Marinus Adriaensse Wachtoune, hebbende afstant gedaen van sijn arbeydersplaetse, is daermee voorsien den persoon van Cornelis Bout.*’ Hiermee komt Cornelis in gemeentedienst, vergaart hij een vast inkomen en is het gemakkelijk, want hij woont al aan de Kaaije, bijna naast het arbeidershuisje.

Precies 9 maanden na het ondertrouwfeest vindt de eerste gezinsuitbreiding plaats. Op 9 februari 1684 wordt in de NH Kerk in Tholen zoon Bastiaen gedoopt. Doopgetuigen zijn opa Adriaen Loncke en (stief)oma Maria Welle. Bastiaen wordt waarschijnlijk geboren in ‘De Cleijnen Hulck’, het pand dat hij in 1707 zelf zal kopen.

En dan gebeurt er iets opmerkelijks. Op 25 april 1685 koopt Cornelis de herberg ‘De dry Moriaenen’ weer terug van Gillis Cool. Gillis zelf is sinds 1683 benoemd tot ijkmeester van de stad. Cornelis betaalt hiervoor dezelfde prijs, die Gillis in 1679 ook heeft bedongen, namelijk 233 ponden, 6 schellingen en 8 grooten Vlaams minus 100 ponden. Hieruit moge blijken hoe het uiteindelijk is vergaan met de tweede 100 ponden, die Marinus Welle namens Maria Jans bij de Staten van Zeeland heeft geclaimd en waarbij werd doorverwezen naar de Vierschaar van Tholen. Deze heeft de claim dus uitbetaald aan Gillis Cool. De aanbetaling bedraagt £ 33 : 6 : 8, welk kapitaal hij, blijkens de Staet en Inventaris uit 1704³¹, heeft geleend van Johan Bodel. De resterende £ 100 leent hij middels een paeijbrief van Adriaen van Vrijberghe. Zo zal Cornelis zijn tijd gaan verdelen over zijn werk als

³¹ Inventarissen of boedelstaten betrekking hebbend op nalatenschappen, toegevallen aan minderjarige wezen en overgebracht ter weeskamer, 1694-1706, archiefnummer GAT_155, inventarisnummer 15, blad 287r **Gemeente:** Tholen **Periode:** 1694-1706

stadsarbeider en het bestieren van de herberg, waarbij Lijntje hem in de herberg zal bijstaan. Het blijkt dat ook Marijnus nog een tapperij heeft. Hij heeft de huur van 'De Cleijnen Hulck' opgezegd en verhuist naar de westzijde van de Kaaije. Daar koopt hij een pand dat, zonder onderbreking, tot 1804 'in de familie' zal blijven.

24 De Wachtkamer, het pand dat Marijnus Welle in 1685 koopt

In het resolutieboek lezen we op 4 oktober 1685:

Sijn de weduwe van Esau van Arcken, Jan Laurensse, Marinus Welle, Piaternella Rochus, Wouterine Jacob Geertse ende Coenraet Cocq bij haer Edelachtbare geadmitteert om tot gerieff van eenyder, volgens het Placaet van de Edele Mogende heeren Staeten op de 24e der voorleden maent geëma-neert, cleyne bieren ende ijseel te mogen tappen.

Gelijk daarna lezen we in hetzelfde resolutieboek:

Dito (Den 8en October 1685) hebben Adriaen van Hoorn en Gillis Hubrechtse, mitsgaders Cornelis Bout den eedt gedaen soals deselve hiervooren op den 13en October 1680 is gestelt, met uytlaetinghe van de gesublinieerde woorden. Des sullen deselve moeten instaan tenminsten voor den impost van een en een ooxhooft wijn in het halve half, sonder nochtans onder pretext vandien van de aengevinghe geëxcuseert te wesen, daerinne sij echter sullen gehouden wesen als voorhenen. En van 'tgene sij meerder sullen consumeren, sullen sij mede den vollen impost moeten betaelen.

Dito hebben Isaac Servaes en Jan Roscam eedt gedaen geen wijnen te sullen inslaen, veel min om gelt uyttappen, en wel den eedt als de tappers van binnen, soals deselve hiervooren op den 13en October 1680 staet, met uytlaetinghe van het woort wijnen, en vorders als vooren in reguardre van de andere tappers is gestelt.

Als we het resolutieboek terugbladeren, dan lezen we het volgende:

Den 13en October 1680

Gelet op de consideratiën van de respective wijnsteeckers deser stede, tenderende teneynde de tappers ofte herbergiers, sowel als sij mochten onder eede gebracht werden opdat sij haere wijnen niet en mochten van buyten haelen, als van Meertensdijck en andere plaetsen, en daerdoor haere neeringhe niet en mochte comen te verloopen, is goetgevonden ende verstaen deselve herbergiers

mede tot het doen van den eedt te obligeren. Sullende ten dien eynde een concept van eedt ingestelt werden ende de herbergiers ten stadhuyse ontboden om denselven af te leggen, opdat de wijnsteeckers alsoo buyten clachte moghen werden gehouden ende de neeringhe sooveel mogelijck in de stadt geconserveert ende gehouden.

Formulier van eedt voor de tappers.

Ick belove ende sweere dat ick, off door mijselfen, off door ymant van mijn huysgesin ofte in mijn dienst sijnde, off door ymant anders, egeene wijnen ofte bieren, 't sij van buyten ofte binnen de stadt, van wat soorte ende qualiteyt deselve souden moghen wesen, 't sij in groote, 't sij in cleyne quantiteyt, in kannen, vaeten ofte yets anders, in eenigerhande maniere voor mijselfen off voor ymant anders in mijn huys, kelder ofte andere plaatse voor sonnenopgangh ofte naer sonnenondergangh sal opdoen ofte inslaen, ende naer sonnenopgangh en voor sonnenondergangh niet anders dan op behoorlijck billjet van de pachter ofte collecteur van de wijnen ofte bieren, houdende 'tselue billjet de fustage ofte de naeme van de vaeten ende alsoo seecker quantiteyt mitsgaders de qualiteyt ende de soorte van de wijnen ofte bieren die opgedaen souden werden; dat ick oock geene meerdere quantiteyt off andere soorten van wijn ofte bieren sal inslaen ofte laeten inslaen als in hetselue billjet bekent sal staen, veel min wijn onder pretext van bier, off een van beyde onder pretext van water ofte yets anders, oock niet tweemael ofte meer op een ende hetselue billjet; dat ik oock geene wijnen sal uyttappen minder als voor een schelling de pinte, het dobbel bier niet minder als vier stuyvers en het pontsbier niet minder als tot dry stuyvers de kanne; dat ick mij voorders in alles soodanigh sal gedraegen dat ick, noch door mijselfen, noch door ymant die in mijn dienst off van mijn huysgesin is, noch door ymant ter werelt, 't sij publickelyck, 't sij bedecktelijck, t sij directelijck, 't sij indirectelijck, 't sij in 't cleyne, 't sij in 't groote, ende alsoo in geenderhande maniere de voors. imposten van de wijnen ende bieren sal frauden ofte doen frauden. Soo waerlijck moet mij God Almaghtigh helpen.

Den 15en dito

De herbergiers, ingevolghen van de resolutie van den 13en deser ten stadhuyse geciteert ende gecompareert sijnde, is haer den geconcipieerden ende nu gearresteerd eedt soo die hieroor is geïnsereert, van woerde tot woerde tot woerde voorgelesen en afgevraeght off deselve geresolveert waeren deselve in dier vuogen folio 161 verso te presteren. Daerop bij deselve verscheyde consideratiën gemoveert sijn, meest alle daerop uyt comende dat deselve in haere neeringhe niet en souden connen behouden blijven indien sij 's lants ende stads gerechtigheyt sonder eenighe remissie ende ten vollen souden moeten opbrengen ende betaelen. Ende indien sij haere wijnen ende bieren tot hooger prijs souden willen uyttappen, dat haer neeringhe daerdoor te eenenmael soude verloopen. Versoeckende derhalven quijscheldinghe naer het exempel van andere steden ende gelijck sij van vorige pachters hadden genoten. Waerop bij haer Edelachtbare (ge)delibereert sijnde, de voors. herbergiers, eens en andermael hebbende doen buyten staen, is eyndelijck goet gevonden ende verstaen deselve aen te seggen dat, om beter in haere neeringhe te connen bestaan, van dryvierde van haere op te slaen wijnen ende bieren, sullen betaelen tappersimpost en van eenvierre borgersimpost, en dat sij 'tgene het vierde borgersimpost minder soude bedraegen als tappersimpost, 'tselue tegen het uytgaen van de pacht souden vinden. Laetende aen haer de wijnen en bieren soo duyr uyt te tappen dat sij behouden souden connen blijven. Dan hebben de tappers daerin geen contentement genomen maer het doen van den eedt gedifficultereert, daerop deselve haere neeringhe, soo van gebrande wijnen als koele wijnen ende bieren, is ontseghet.

Den 17en October 1680

Hebben Adriaen van Hoorn, Coenraet Thoele, Marinus Morde, Gillis Hubrechtse, Marinus Corstiaensse Melis ende de weduwe Jasper Voets als tappers eedt gedaen en is haer toegelaeten, een half vat

cleyn bier voor haere menage ter maent te mogen opdoen, mits 'tselve niet mengende onder goet bier, wel minder maer niet meerder, uytgesondert de tappers te lande, die toegelaeten wert meerder cleyn bier tot drinckbier voor de arbeyders op te doen.

Dat Cornelis en Lijntje blij zijn geweest met de aankoop van de herberg blijkt wel uit het feit, dat negen maanden later hun tweede spruit het levenslicht ziet. Bastiaan krijgt er een zusje bij, dat op 1 februari 1686 wordt gedoopt en de naam Catelijntje naar haar moeder en naar haar moeders moeder krijgt. Doopgetuigen zijn stief-opa Marijnus Welle, oma Catalijne Huibrechts en tante Lesebeth Bout. Lijsbeth is ondertussen ook al de 20 gepasseerd en is op vrijersvoeten. Zij zal nog steeds aan de Kaije wonen bij stiefouders Marijnus en Maria. Zij krijgt verkering met de 19 jaar oudere Gillis de Putter, haar buur'jongen'. Gillis is schipper en lid van het schippersgilde, net als stievfader Marijnus Welle.

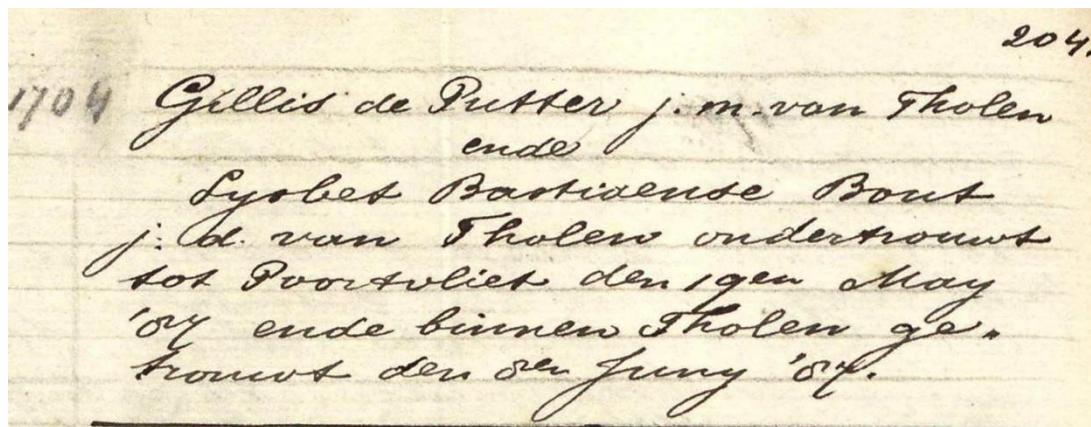
In 1687 volgen de gebeurtenissen elkaar snel op. Lijntje is al snel na de geboorte van Catelijn zwanger geraakt en op 20 april³² wordt dochter Maijken gedoopt. Doopgetuigen zijn Marijnus Welle (naar wie de dochter vernoemd is?) en Lijsbeth. Een dag later staat Cornelis in het stadhuis om daar zijn eed als wijn- en biertapper te herhalen. We lezen in het Resolutieboek:

Den 21en April 1687

Hebben sinjeurs Thomas Poulier, François Priem en Mattheus van Weerdenburgh mitsgaders de heer Pieter Boone eedt gedaen volgens den formulier hiernaer volgende. (Formulier van eedt van de wijnsteeckers)

Ende Adriaen van Hoorn, Coenraet Thoele, Gillis Hubrechtse en Cornelis Bout als wijn- en biertappers en Pieter van Outeusden als biertapper, volgens het formulier, staende ter register op den 30en October 1680. Dito, heeft juffrouw Pluympot als wijnsteekster eedt gedaen. Present, Burgemeester Iman Liens en Jaques Dallens.

Twee maanden later staat Lijsbeth zelf voor het altaar. Zij is op 19 mei met haar Gillis in Poortvliet in ondertrouw³³ gegaan en het huwelijk wordt op 8 juni in Tholen³⁴ bevestigd. In de periode tot 1695 krijgen ze vier kinderen, allen meiden.

25 Aantekening in Afschrift Hollestelle

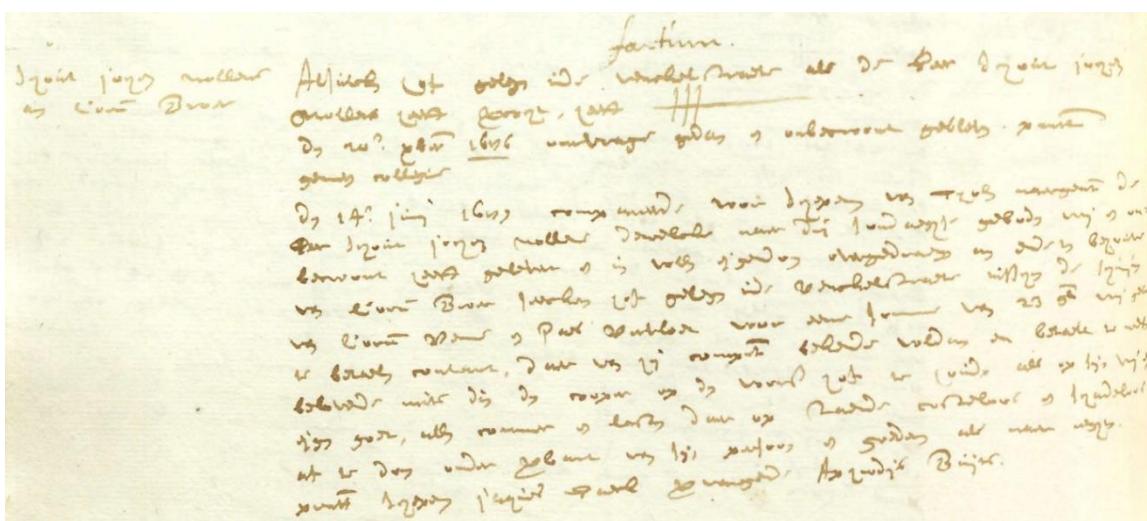
³² Doopboek NH kerk, afschrift Hollestelle, archiefnummer GAT_053, inventarisnummer DTB_045, blad 158 **Gemeente:** Tholen **Periode:** 1675-1695

³³ Trouwboek NH kerk, afschrift Kloet, archiefnummer GAT_053, inventarisnummer DTB_072b **Gemeente:** Poortvliet **Periode:** 1664-1709

³⁴ Trouwboek NH kerk, afschrift Hollestelle, archiefnummer GAT_053, inventarisnummer DTB_112, blad 204 **Gemeente:** Tholen **Periode:** 1645-1704

In de week daarvoor, op 1 juni, wordt Cornelis genoemd als doopgetuige. Hij is getuige, maar Lijntje niet. Het gaat hier om de doop van Marinus Vroegop, zoon van Cornelis Marinusse Vroegop en Catelijntje Paulusse van den Acker. Het echtpaar woont in Scherpenisse en de doop vindt plaats in de kerk aldaar. Cornelis Vroegop is een stuk ouder dan Cornelis Bout. Bij mij rijst dan de vraag hoe die twee met elkaar verbonden zijn, zodanig dat Cornelis Bout gevraagd wordt als doopgetuige. Hoe stak het sociale leven in die tijd in elkaar. Hoe lagen de contacten tussen Tholen en de omliggende dorpen als Scherpenisse. Was er ergens een familierelatie of een werkrelatie? Hoe leefde iemand zijn leven eind 17^e eeuw?

Een week na het huwelijk van Lijsbeth en Gillis doet Cornelis een investering. Hij koopt een stukje

26 Aankoop van de grond in de Venkelstraat

grond aan de Venkelstraate³⁵, waarschijnlijk om er een moestuin te beginnen voor de herberg. Uit de nalatenschap van Cornelis moge blijken dat hij nou niet sterft als een rijk man. Hij zal wel gedwongen zijn om zo veel als mogelijk zelfvoorzienend te zijn. Dit zal betekenen dat er wellicht weinig vis op het menu van de herberg zal hebben gestaan. Dit als gevolg van een besluit van het stadsbestuur over het vissen in de stadsvesten. Wij lezen in het resolutieboek:

Haer Edelachtbare, hebbende goetgedacht stats vesten als vòòr desen wederom te doen voorsien met reviervisch, en om den aenqueek en vermeerderinge derselver tot een yders gerief te bevorderen is verstaen expresselijck bij publicatie en affixie te verbieden het vangen van eenighen visch in statsvesten, oock in eeniche watergangen waervan de huyre wert gehouden voor geëyndight, met engelrooen, sleyp-, cruysnetten, welingen ofte eeniche andere vischgereeetschap, op de verbeurte van de hooghste boete en alle vischgereeetschap en bovendien sal den overtreden aen de kake werden geset den tijt van een uyre voor de eerste reyse, en voor de tweede reyse boven de voors. verbeurte sal den overtreden verbeuren vijftig guldens en aen den lijve, arbitralijck, anderen ten exemplel, werden gestraft en gebannen. En sullen de boeten werden geappliceert, d' eene helft voor den armen, d' andere helft voor den heer officier.

De vis wordt duur betaald. Niemand wil 'aan de kaak gesteld' worden!

³⁵ RAZE 5182 Register van transporten, 1631-1699, archiefnummer GAT_025, inventarisnummer 5182, blad 227v **Gemeente: Tholen** **Periode: 1631-1699**

In 1688 overlijdt stiefmoeder Maria Jans Cloet. Marinus blijft niet alleen en trouwt in september 1689 met Maria van Oudenaerde³⁶ uit Bergen op Zoom. Het huwelijk van Marinus met de 8 jaar oudere Maria Cloet bleef kinderloos. Met Maria van Oudenaerde kreeg Marinus wel kinderen, een tweeling in 1690 en weer een dochter in 1692. Het lijkt erop dat alle drie de meisjes helaas ook vroeg weer zijn overleden (begraafgegevens in Tholen tussen 1683 en 1730 ontbreken). De kinderen van stiefvader Marinus zijn dus in dezelfde periode geboren als de kinderen van zowel Cornelis als Lijsbeth.

Dan komen we in een stukje donker gebied wat aantoonbare geschiedenis betreft. We weten dat in de jaren tussen 1685 en 1690 de spanningen in het politieke veld steeds hoger opliepen. Dreiging van vijandigheden vanuit de Franse troepen waren reëel en de stad was in rep en roer, mede omdat het onderhoud aan de vestingwerken danig veronachtzaamd was en daarmee de verdediging zwak. Ergens in die jaren moet Cornelis het besluit genomen hebben om de herberg aan de Markt te verkopen en een nieuwe herberg aan de haven (de Kaije) te beginnen. Ik heb hier geen harde bewijzen van, maar in 1693 verkoopt een zekere Pieter Claes (Rolle?) het pand van 'De drie Moriaenen'. Dan moet hij deze in de jaren daarvoor eerst aangekocht hebben. Verder zien wij in het kohier voor de haardstede-gelden 1694 en 1695 Cornelis aangeslagen worden voor zijn woning aan de Haven en dus niet aan de Markt. Dit blijkt de taveerne de 'Hof van Holland' te zijn. Ook de volgende generaties plaatsen we aan de Kaije of de Haven.

28 Het Havenplein (de Kaije) in 1905

Als we kijken naar de situatie hierboven van 1905 en we lezen in het kohier voor de haardstede-gelden de volgorde van de namen, dan zien we als vierde naam die van Cornelis, dan een onbekende, dan die van Marijnus Welle en daarna nog andere namen. We weten dat Marijnus woonde 'naest Het Waepen van Zeelandt'. Dat is dan het pand achter het rijtuig links van het midden, aan de westkant van de Kaije. Cornelis heeft dan zijn herberg aan de noordkant, het eerste pand vanaf middenlinks, achter de twee mannen achteraan, waar nu de Hof van Holland is.

³⁶ Trouwboek NH kerk, afschrift Hollestelle, archiefnummer GAT_053, inventarisnummer DTB_112, blad 213 **Gemeente:** Tholen **Periode:** 1645-1704

Begin 1689 vinden we weer een aantekening met betrekking tot Cornelis. We lezen:

'Den 27en Februari 1689 Is Matthijs Jacobse provisionelijck aengestelt tot arbeyder in plaatse van Cornelis Bout, totdat hij sal wedercomen. En indien ondertusschen eene andere plaatse vacant valt, dat denselven Matthijs Jacobsen dan daertoe sal worden gecoren.'

Cornelis wordt tijdelijk vervangen als stadsarbeider, maar mag zijn plaats weer innemen als hij terug komt. Wat is de oorzaak? Het lijkt erop dat Cornelis nu echt werk wil maken van zijn werk als herbergier en daarbij zijn inkomen als stadsarbeider niet meer nodig heeft. Zijn vervanging wordt ruim een half jaar later definitief:

'Den 4en September 1689 Pieter Jacobsz. Loncke is bij vrijwillighen afstant van Cornelis Marinus Catte, aengestelt tot arbeyder, en Pieter Adriaense Loncke in plaatse van Cornelis Bout.'

Is dit het moment waarop Cornelis orde op zaken heeft gesteld voor zijn nieuwe herberg en kiest hij er hier voor om fulltime kroegbaas te worden?

Dat het ook niet allemaal koek en ei was bij Cornelis en Lijntje moge blijken uit het feit dat hun beide dochters waarschijnlijk al vroegtijdig overlijden (niet gedocumenteerd). Het duurt daarna tot 1690 tot het volgende kind het levenslicht ziet. Dit keer is het een jongen en hij wordt op 7 mei gedoopt³⁷ en krijgt de naam Adriaen, vernoemd naar zijn moeders vader. Getuigen zijn oma Cathalijne en ene Gillis Pieterse. Adriaen zal zijn kinderjaren overleven. Dan duurt het vier jaar tot de volgende gezinsuitbreiding zich aandient. Het wordt een tweeling, een meisje en een jongen, die op 29 oktober 1694 worden gedoopt en de namen Matie en Hubrecht mee krijgen³⁸. Ook zij zijn helaas geen lang leven beschoren, aangezien beiden een naamopvolger hebben binnen het gezin. Dat de familieband binnen de familie Bout sterk is, blijkt wel uit de doopgetuigen. Dat zijn wederom oma Cathalijna, stiefpa Marijnus en zus Lijsbeth. Als vierde getuige wordt een Gerardus van Waerdenburg genoemd. In het Resolutieboek komen wij op 17 augustus 1687 de melding tegen dat *'Is Gerret van Weerdenburgh geadmitteert tot wijnsteecker en heeft in die qualiteyt eedt gedaen.'* Gerardus zal dus wijnleverancier van de herberg en ondertussen goede kennis van de familie zijn geworden. Uit het kohier voor de haardstedegeleden van 1696 kan worden opgemaakt dat Gerardus (al wordt zijn voornaam niet genoemd) tevens de buurman is van Cornelis en Lijntje.

Als je de gewoonten bekijkt bij het dopen, dan zie je een duidelijk verschil tussen Cornelis en zus Lijsbeth. Daar waar Cornelis telkens weer terugvalt op zijn familie, zijn de doopgetuigen bij Lijsbeth veelal 'vreemden'. Zou het zo kunnen zijn dat bij het zwervend schippersvolk de onderlinge band tussen schippers groter wordt dan de familieband? Door de uitsluiting van katholieken als lid van het schippersgilde is er een gedeeld geloofsgoed onder het volk en dat zal zeker hebben bijdragen!

Drie maanden later, op 30 januari 1695 ook in de kerk in Tholen, is Cornelis samen met schoonmoeder Cathalijna getuige bij de doop van Marijnus, zoon van Marijnus Adriaense Camhoot en Maria Quirijns³⁹. Ook hier komt de vraag weer naar boven wat de relatie tussen de familie Bout en de familie Camhoo(f)t is geweest. Doopgetuige wordt je in mijn beleving niet zo maar. Reden temeer om nog nader in het leven van alledag in Tholen aan het einde van de 17^e eeuw te duiken en daar verder onderzoek te doen. Wellicht dat ook hier de Resolutieboeken van Tholen een bron van informatie zijn, al komt dit dicht bij speculeren. Op 4 juli 1688 wordt goedkeuring gegeven aan de het verzoek van de mosselvissers tot oprichting van het 'Gilde van de cleyne visscherie'. Een dag later worden dekens, geswoorenen en cnape benoemd. Eén van de dekens is Jacob Pieterse Loncke, de zwager van Cathalijna, en één van de geswoorenen is Marinus Camhooft. De relatie lijkt dus te liggen in de

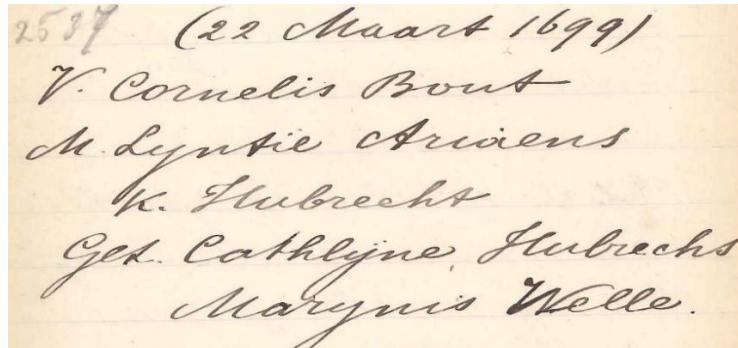
³⁷ Doopboek NH kerk, afschrift Hollestelle, archiefnummer GAT_053, inventarisnummer DTB_045, blad 202 **Gemeente:** Tholen
Periode: 1675-1695

³⁸ Doopboek NH kerk, afschrift Hollestelle, archiefnummer GAT_053, inventarisnummer DTB_045, blad 253 **Gemeente:** Tholen
Periode: 1675-1695

³⁹ Doopboek NH kerk, afschrift Hollestelle, archiefnummer GAT_053, inventarisnummer DTB_045, blad 257 **Gemeente:** Tholen
Periode: 1675-1695

mosselvisserij, waar de families Loncke en Camhoo(f)t beide deel van uitmaken. De herberg van Cornelis is wellicht de vaste ontmoetingsplaats van de vissers.

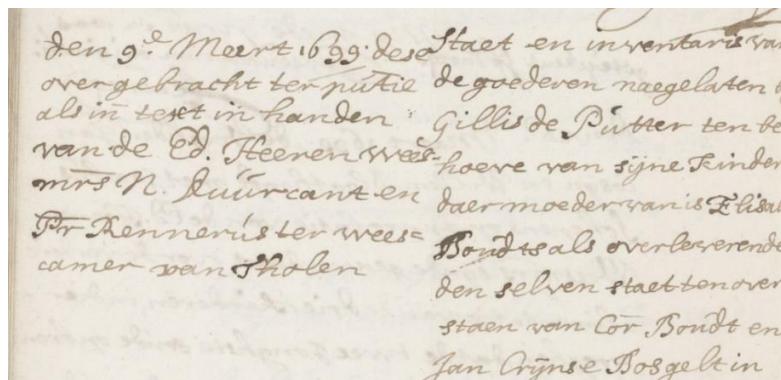
In november 1695 wordt er weer een meisje geboren, die op de 25^e wordt gedoopt als Matie Bout⁴⁰. Getuigen zijn wederom oma Cathalijna en stiefvader Marijnus. Helaas is van Matie verder niets bekend, dus ook zij zal de wieg niet overleven. Als laatste (geregistreerde) telg van het gezin Bout wordt drie en een half jaar na Matie, op 22 maart 1699 zoon Hubrecht⁴¹ (vernoemd naar de opa van moeder Lijntje?) gedoopt. Gewoongetrouw zijn oma Cathalijna en stiefvader Marijnus weer de

29 Aantekening van de doop van Hubrecht

doopgetuigen. Op dit moment zijn alleen de drie broers Bastiaen (1684), Adriaen (1690) en Hubrecht (1699) nog in leven en zij bereiken ook alle drie de volwassen leeftijd. Over deze drie illustere heren meer in het volgende hoofdstuk.

Ondertussen is een aantal maanden daarvoor, in 1698, Gillis de Putter overleden, Lijsbeth achter latend met haar vier jonge kinderen, de oudste is dan 10 en de jongste 3 jaar oud. Gillis is 52 jaar oud geworden. Uit de 'Staet en inventaris' van Gillis, opgemaakt na zijn overlijden⁴², (b)lijken een aantal

30 Aanhef Staet en Inventaris Gillis de Putter

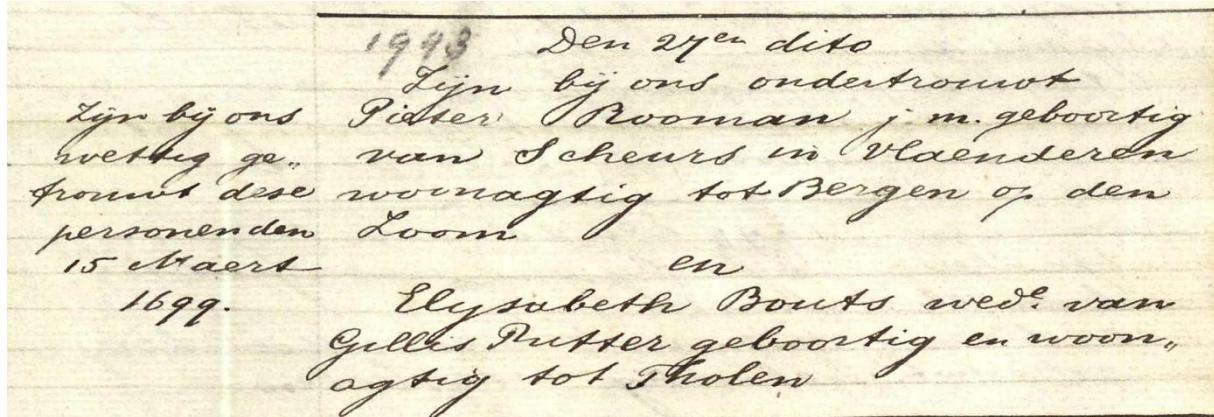
zaken. Zoals te verwachten wordt Cornelis voogd over de kinderen. Als toezind voogd wordt Jan Crijnse Bosgelt benoemd. Het huis waar Gillis in gestorven is, wordt getaxeerd op £ 50 en staat aan de Haven. Dit is het huis aan de noordzijde, naast 'De Cleijnen Hulck', waar Gillis is opgegroeid.

⁴⁰ Doopboek NH kerk, afschrift Hollestelle, archiefnummer GAT_053, inventarisnummer DTB_046, blad 9 **Gemeente:** Tholen **Periode:** 1695-1700

⁴¹ Doopboek NH kerk, afschrift Hollestelle, archiefnummer GAT_053, inventarisnummer DTB_046, blad 57 **Gemeente:** Tholen **Periode:** 1695-1700

⁴² Inventarissen of boedelstaten betrekking hebbend op nalatenschappen, toegevallen aan minderjarige wezen en overgebracht ter weeskamer, 1694-1706, archiefnummer GAT_155, inventarisnummer 15, blad 75v **Gemeente:** Tholen **Periode:** 1694-1706

Lijsbeth gaat op 27 februari 1699 in Tholen opnieuw in ondertrouw. Haar nieuwe echtgenoot is Pieter Roodman(s) uit Vlaanderen. Over Pieter is verder weinig bekend. Hij woont voor dit huwelijk in Bergen op Zoom en het zou kunnen zijn dat hij voor dit huwelijk gevaren heeft bij de V.O.C., maar dat kan ik niet met zekerheid zeggen. Het zou wel bij Lijsbeth kunnen passen. Het paar trouwt op 15 maart⁴³ in Tholen, waarna Pieter ook poorter van Tholen wordt.

31 Huwelijk van Lijsbeth met Pieter Roodman

Twee maanden later kopen zij hun eigen woning⁴⁴. Dit wordt het huis van Marijnus Welle een paar deuren verderop, aan de westzijde van de Kaaije. Het pand kost 500 Car. guldens, hetgeen overeenkomt met £ 73 - 6 - 8 Vls. Het blijkt dat Marijnus een pand aan de Dalemstraat (Dalemsestraat) heeft gekocht, 'genaemd Het wapen van sijn Hoogheyt'. Een aankoop daarvan heb ik niet gevonden, maar wel de verkoop in 1704 na het overlijden van Marijnus⁴⁵. Dit lijkt een soort van koffiehuis te zijn, want wij lezen:

Den 1en april 1701.

'Hebben Pieter Lodewijkse Crijger en Marinus Welle aengenomen ieder vijftigh Carolus gulden jaerlijcx een de stadt te betalen voor den vrijdom van 't schenken van coffy, gelijck mede deselve, Simon van Es en C. Bout sigh hebben geobligeert voor de voldoeninge van den axcijns van vier oxhoofden wijn in 't jaer, sullende 'tgene meerder consumeren pro rato moeten voldoen.'

Dat ook in die tijd een 'koffiehuis' een negatieve klank had, blijkt uit het feit dat later maatregelen door de Magistraat worden getroffen ter voorkoming van de gokspelen, die in de koffiehuizen gehouden worden. Marijnus is dan ondertussen getrouwd met zijn derde vrouw, Janneke Maertens. Zij schenkt Marijnus nog twee kinderen, waarvan echter verder niets meer bekend is. Marijnus overlijdt later in 1701 in Tholen, naar het zich laat aanzien zonder erfgenamen of testament. We lezen in het Resolutieboek:

Den 3en maart 1702.

'Is de heer Adriaen Stevense aengestelt als sequester in den geabandonnerde boedel van Marinus Welle'.

Adriaen Stevense is ook de persoon die in 1704 het pand aan de Dalemsestraat koopt.

⁴³ Trouwboek NH kerk, afschrift Hollestelle, archiefnummer GAT_053, inventarisnummer DTB_112, blad 255 **Gemeente:** Tholen **Periode:** 1645-1704

⁴⁴ RAZE 5183 Register van transporten, 1699-1717, archiefnummer GAT_025, inventarisnummer 5183, blad 5 **Gemeente:** Tholen **Periode:** 1699-1717

⁴⁵ RAZE 5183 Register van transporten, 1699-1717, archiefnummer GAT_025, inventarisnummer 5183, blad 65 **Gemeente:** Tholen **Periode:** 1699-1717

Ook de gezondheid van Cornelis lijkt te wensen over te laten. Waarschijnlijk wordt hij ziek of gebrekkig en is hij niet in staat de herberg goed te runnen. Ze komen in geldnood. In mei 1701 is het niet Cornelis, maar vrouw Lijntje die de verkoop regelt van de nog openstaande paeijbrief⁴⁶ op Jan Abrahamse Brijman. De paeijbrief vertegenwoordigt een waarde van £ 31 - 13 - 4 Vls, die zij aan Christiaen Goewijn verkoopt voor £ 25 Vls. Het onvermijdelijke gebeurt en Cornelis overlijdt 3 jaar later, in 1704, nog geen 45 jaar oud. Hij wordt begraven op 11 juli 1704. Lijntje blijft achter met haar zoons Bastiaen, Adriaen en Huijbregt, resp. 21, 15 en 6 jaar oud. Adriaen Rossijn wordt toeziend voogd. Ook de erfenis⁴⁷ biedt het gezin weinig soelaas. De bezittingen, inclusief de herberg, worden getaxeerd op ruim £ 222 Vls, maar de schulden bedragen £ 227 Vls. Er is dus zelfs een tekort. Kijken we naar de openstaande schulden dan is de grootste schuld voor de aankoop van het huis. Daarnaast de Rotterdamse brandewijnbrouwer Huijbert Pellicaan, Adriaen Rossijn (de toeziende voogd) vanwege de imposten (belastingen op alcoholhoudende dranken) en wat kleine schulden.

Lijntje hertrouwde met Marinus Geerinck of Geerlingh, makelaar in granen (beide namen komen voor, Marinus ondertekent zelf met de naam Geerinck.). Naar blijkt neemt hij de bestiering van de herberg over. Zijn naam komt namelijk voor in een aantal akten, verleden bij notaris Lambertus van Sambeeck te Bergen op Zoom. In deze drie akten worden getuigenverklaringen opgenomen. De eerste twee zijn van 1709 en handelen over een voorval in de 'kelderkamer van huijs en herberge van Marijnus Geerlingh tot Tholen'⁴⁸.

Het volgende doet zich voor: het is saturdagh 16 meert int jaer onses Heere 1709. Johan Ketties en Willem van Rosmalen, beide meester grutters en koopman in granen uit Bergen op Zoom, hebben samen met voerman Gillis van 't Schild hun werkdag op het eiland Tholen afgesloten met een kan wijn in de herberg van hun collega en tavernier Marijnus Geerlingh aan de haven. Op het moment dat zij met het veer van Marinus van Oudheusden overgezet zullen worden, komt de schout naar hen toe, houdt Johan Ketties aan en voert hem de Waterpoort door terug de stad in. Ketties vraagt Willem van Rosmalen '*dat hij tot Bergen gecomen sijnde aan ofte tegent sijne huijsvrouw wilde seggen dat sij niet bekommert behoefde te wesen dat hij van desen nacht niet thuis quam, vermits ten onreghte opgehouden wierd alsoo niet iets misdaen hadde en dienvolgende de saken sig wel soude schicken, en recommanderende dat hij (van Rosmalen) nae sijn winckel wilde sien, en soo er ijets nootsakelijck mogten voorvallen hetselve wilde bevorderen.*' Eerder in de herberg zouden twee 's heeren dienaers (dader Nicolaas van Meurs en kapitein van de Roode Roede Campenhout) ruzie hebben gezocht. Terwijl Ketties stoelen voor zijn twee companen zocht, pakte Van Meurs hun kan wijn '*ende vrijpostigh daar uijt geschoncken*'. Waar Ketties '*daarop tegens den voorn. sheeren dienaer heeft geseght gehad Soo hij drincken wilde dat hij 't soude commanderen, en uijt sijn kan niet schencken tensij hem daar toe permissie gaft vermits hij met den Requirants (Ketties') gelagh niet te doen hadde waar op hem dienaar replicerende seggende dat hij 't doen woude en latent den Requirant aansien dat den eersten deponent (van Rosmalen) opstaande tegen den voorn dienaar heeft geseght gij meught sulcx niet doen gij moet van de kamer gaan, u post is voor de deur waarop hij antwoorden dat hij op de kamer blijven wou stekende sijn hand inde sack treckende daar uijt een pistol houdende hetselve na den Requirant.*' Ketties zou nog hebben gezegd: '*waarom soude Ick mij*

⁴⁶ RAZE 5183 Register van transporten, 1699-1717, archiefnummer GAT_025, inventarisnummer 5183, blad 38 **Gemeente:** Tholen **Periode:** 1699-1717

⁴⁷ Inventarissen of boedelstaten betrekking hebbend op nalatenschappen, toegevallen aan minderjarige wezen en overgebracht ter weeskamer, 1694-1706, archiefnummer GAT_155, inventarisnummer 15, blad 287r **Gemeente:** Tholen **Periode:** 1694-1706

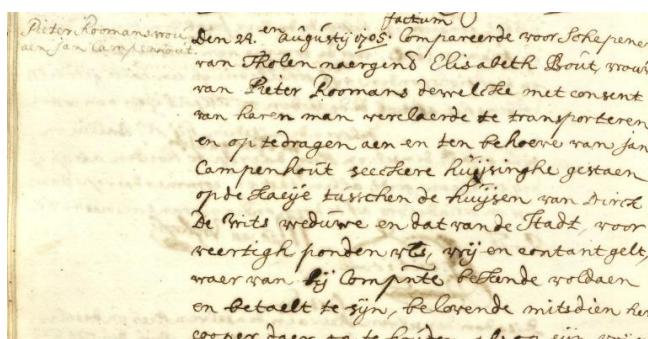
⁴⁸ Notaris Lambertus van Sambeeck, Minuutakten van andere akten, 1709, archiefnummer boz - 0050, Notariële archieven Bergen op Zoom, inventarisnummer 0386, aktennummer 32 en aktennummer 36 **Gemeente:** Bergen op Zoom **Periode:** 1709

laten oversnoeven, oft verhabbelacken van soo een keere!, maar dat wordt ontkend. Al met al dus een gezellige boel.

De derde akte⁴⁹ handelt over een gesprek in Bergen op Zoom tussen Marijnus Geerinck en advocaat meester Johan van Roosevelt, auditeur militair en broer van Marinus van 't Roosevelt. In deze laatste akte wordt Marijnus genoemd als 'makelaar in granen en tavernier tot Tholen'.

Moeder Lijntje en Marinus Geerinck spelen ook nog een rol in de volwassen levens van de kinderen Bastiaen, Adriaen en Huibregt, maar daarover meer in het volgende hoofdstuk.

En hoe vergaat het Lisebeth ondertussen? In 1705 verkoopt⁵⁰ zij, namens haar echtgenoot Pieter Roomans, het huis op de Kaije naast 'De Cleijne Hulck' (zie ook afb. 32). Zij blijven wonen in de herberg die zij van Marijnus Welle hebben gekocht.

32 Verkoopakte van het pand aan de Kaije, detail

Pieter overlijdt echter (niet gedocumenteerd, maar wellicht in 1705 in Amsterdam?), waarna Lijsbeth op 21 september 1708 in Tholen opnieuw in het huwelijk⁵¹ treedt met de uit Kapelle afkomstige weduwnaar Cornelis Janse Ribbe. Helaas overlijdt Cornelis al een half jaar later, hij wordt begraven op 10 mei 1709. Lijsbeth stapt voor de vierde keer in het huwelijkbootje en op 25 november 1712 gaat zij in ondertrouw⁵² in Tholen met Pieter Dircks de Wit(te). Op 3 januari 1715 blaast Lijsbeth, 49 jaar oud, haar laatste adem uit. Al die tijd blijft zij, met haar verschillende echtgenoten, wonen in het huis aan de westzijde van de Kaije. Vlak voor het overlijden van Pieter de Witte in 1718 verkoopt hij de woning aan schoonzus Lijntje Lonke en Marinus Geerinck, zodat de woning binnen de familie blijft. Aangezien Marinus en Lijntje zelf in de 'Hof van Holland' wonen, ga ik ervan uit dat zoon Adriaen de nieuwe bewoner wordt. Hij zal later ook de eigenaar worden. Twee opmerkelijke feiten nog: Lijsbeth trouwt vier keer in haar leven, maar blijft de Reimerswaalse schippersgemeenschap trouw en Maetie, de dochter van Lijsbeth trouwt meerdere keren met kinderen van de nieuwe echtgenoten van moeder Lijsbeth. Ook Maetie voelt zich dus sterk verankerd in de Reimerswaalse families. Maetie is een De Putter en trouwt met meerdere telgen uit andere van oudsher Reimerswaalse geslachten.

⁴⁹ Notaris Lambertus van Sambeeck, Minuutakten van andere akten, 1710, archiefnummer boz - 0050, Notariële archieven Bergen op Zoom, inventarisnummer 0387, aktenummer 49 **Gemeente:** Bergen op Zoom **Periode:** 1710

⁵⁰ RAZE 5183 Register van transporten, 1699-1717, archiefnummer GAT_025, inventarisnummer 5183, blad 85v **Gemeente:** Tholen **Periode:** 1699-1717

⁵¹ Trouwboek NH kerk, klapper, archiefnummer GAT_053, inventarisnummer DTB_115, blad 111 **Gemeente:** Tholen **Periode:** 1704-1810

⁵² Trouwboek NH kerk, klapper, archiefnummer GAT_053, inventarisnummer DTB_115, blad 141 **Gemeente:** Tholen **Periode:** 1704-1810

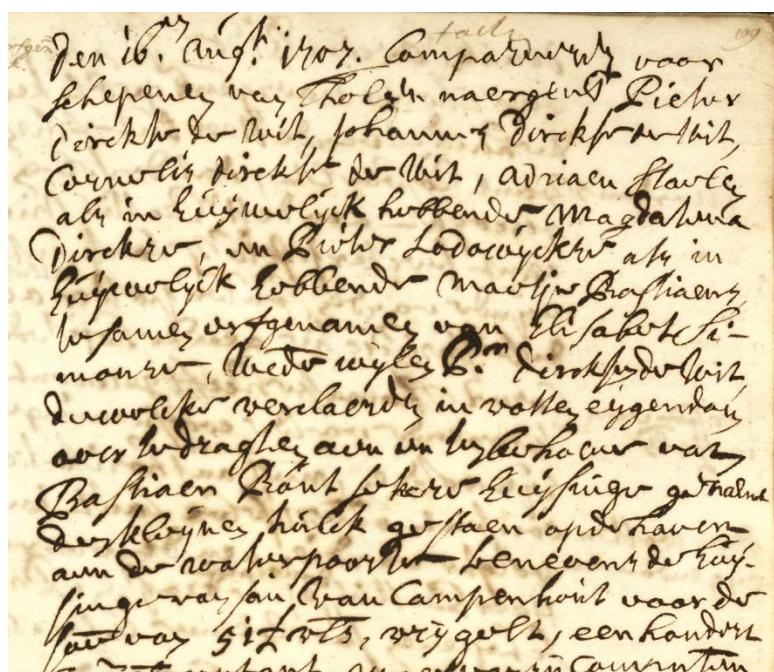
De derde generatie: Bastiaen, Adriaen en Hubregt

De drie overblijvende kinderen van Cornelis en Lijntje verschillen niet alleen sterk in leeftijd, maar ook in karakter. Bastiaen voelt zich aangetrokken door het ruige schippersleven en nestelt zich in de Reimerswaalse gemeenschap. Hij aardt naar zijn opa en naamgever. Adriaen leidt een rustig en teruggetrokken leven als landman en handelaar/winkelier. Huijbregt, het nakomertje, is duidelijk moeders lieveling en zal in de voetsporen van zijn ouders treden. Zijn leven en dat van zijn gezin zal echter een triest einde kennen.

Hoe is het leven in Tholen in de eerste jaren van de 18^e eeuw? In Europa is na het overlijden van de Spaanse koning, Karel II, het gevecht om de machtspositie en de erfenis van de Spaanse Kroon tot een hoogtepunt gekomen. De Spaanse Successieoorlog heeft een aanvang genomen en het grensgebied tussen het katholieke zuiden en het gereformeerde noorden ligt weer geregeld onder vuur. In de Nederlanden is door het overlijden van stadhouder Willem III een machtsvacuum ontstaan en begint het tweede stadholdersloze tijdperk. Ook in Tholen rommelt het. Men realiseert zich de zeer slechte staat van de verdediging van deze Frontierstad en er heerst ongenoegen, die lijdt tot een heuse Thoolse opstand tegen de Stadsregering, onder leiding van Jacob Wouters.

Bastiaen

Het eerst opgetekende feit van Bastiaen, na zijn doop natuurlijk, is zijn sympathiseren met de opstand in Tholen. Hij is, 18 jaar oud, één van de 112 ondertekenaars van het Request van Jacob Wouters, Heer van St. Jansteen, aan de Staten van Zeeland om de Magistraat van de stad Tholen te mogen hervormen. Hij wordt daar omschreven als: 'Een schippersjongen ---- Bastiaen Bout'. Een andere ondertekenaar is oom Pieter Loncke, de broer van zijn moeder en daar 'Mosselaer' van beroep. Hier komt voor het eerst zijn ietwat rebelse aard naar voren; hij neemt niet zo maar genoegen met de omstandigheden zoals ze zijn. Wellicht was hij ook van de partij tijdens de daadwerkelijke oproer anderhalve week later, begin juni 1702. Een heuse oproer waar zelfs drie doden zouden vallen.

33 Koopakte 'Den kleynen Hulck'

Zoals in het vorige hoofdstuk al aangehaald, overlijdt vader Cornelis in 1704 en hertrouwt moeder Lijntje snel daarna. Hiermee hebben de broers van Bastiaen weer een (stief)vader, maar het lijkt er op dat het tussen Marijnис en Bastiaen niet helemaal lekker loopt, al zal Bastiaen als schippersknecht vaker weg dat thuis zijn. Op 16 augustus 1707⁵³ verlaat hij op 23-jarige leeftijd en nog ongetrouwde het ouderlijk huis om op een steenworp afstand zijn eigen huis te betrekken. Hij koopt van Pieter Dirckse de Wit(te) en zijn broers en zusters uit de erfenis van hun moeder het pand ‘genaemd Den kleynen Hulck gestaen op den haven aen den Waterpoorte benevens de huijsinge van Jan van Campenhout’. Zoals we al eerder konden lezen was Van Campenhout de kapitein van de Roode Roede en woonde dus tegenover het garnizoensgebouw bij de Waterpoort. Pieter Dirckse de Witte zal 5 jaren later trouwen met tante Lijsbeth Bout. Het pand wordt aangekocht voor 51 ponden Vlaams, terwijl 18 jaar eerder Dirck de Witte er nog 475 Car. guldens (bijna 80 ponden Vlaams) voor moest betalen.

In 1709, het jaar dat Bastiaan 25 en dus volwassen is geworden, schrijft hij zich in als lid van het schippersgilde. Op 7 februari 1710⁵⁴, zo ongeveer de dag van zijn 26^e verjaardag gaat Bastiaen in ondertrouw met de dan 18-jarige Anna Crijnse de Jonge. Anna is de dochter van schipper Quirijn (Krijn) Lievense Mol de Jonge en stadsvroedvrouw Anna Sagtleven. De familie Mol alias de Jonge is van Reimerswaal afkomstig. Anna Sagtleven komt van Steenbergen en is de dochter van de apotheker aldaar. Haar vader overlijdt als zij twee jaar oud is, waarop haar moeder, Anna van Breugelen, in 1668 hertrouwt met de in Tholen woonachtige Anthony de Vlaem(ingh). Ook Anna van Breugelen was stadsvroedvrouw in Tholen. De professie gaat dus over van moeder op dochter. Over de aanstelling van de dan 21-jarige dochter Anna Sagtleven lezen we in het Resolutieboek:

Den 10en October 1687 Alsoo nut en dienstigh geoordeelt is voor het welwesen deser gemeynte, dat benevens de twee stads vroede-vrouwen eene derde, buytten de costen van de stadt, sigh alhier come op te houden, is naer gedane rapport van de goede qualiteyten en meriten van Anna Sachtleven op het examen van stads medecijn, goet gevonden ende verstaen deselve tot de exercitie en waerneminghe van die functie aen te nemen, met ernstige aensegginghe van sigh daeromtrent soodanigh te quijtten als eene neirstighe en voorsightighe vroedevrouw betaemt.

Een van de andere stadsvroedvrouwen is Lydia Melse Bal. Na haar overlijden in 1690 wordt haar taak overgenomen door haar dochter Janneke van Haften. Janneke is de schoonzus van Anna, getrouwde met Clement Lievense de Jonge. Het vroedvrouweschap blijkt dan dus nog een familieaangelegenheid.

Naar blijkt is Anna Sagtleven vooreerst vooral werkzaam in Poortvliet. Bij het overlijden van haar moeder twee jaar na haar aanstelling lezen we:

Den 9en December 1689 Overmits het overlijden van Anneken van Breugelen, stads vroede vrouwe, is op de propositie van de heer Burgemeester Johan Woutersse tot vervullinghe van die vacante plaetse tot vroedvrouwe aengestelt, Cornelia de Limburgh, weduwe van mr. Aernout Kerwet, tegenwoordigh alsnoch die functie hebbende tot Scherpenisse, op soodanighen voet, tractement ende emolumenten als de voornoemde Anneken van Breugelen heeft genoten.

Den 10en December 1689 Present, als boven.

---

⁵³ RAZE 5183 Register van transporten, 1699-1717, archiefnummer GAT_025, inventarisnummer 5183, blad 109 **Gemeente:** Tholen **Periode:** 1699-1717

⁵⁴ Gemeentearchief Tholen, DTB_115_0008

Op het versoek van Cornelia de Limburgh, weduze van Aernout Kerwet, vroede vrouwe deser stadt, ende Anna Saghtleven, dorps vroede vrouwe van Poortvliet, om tegens den anderen te mogen changeren, dat de voors. Anneken Saghtleven soude resideren als vroede vrouw binnen dese stadt ende wederom Cornelia de Limburgh in haer plaetse als vroede vrouw binnen Poortvliet, op hetselve tractement en emolumanten als de voors. Anna Saghtleven tot Poortvliet gegenwoordigh is genietende. Waerop gedelibereert sijnde is goetgevonden en verstaen daerinne bij desen te consenteren ende de voors. Anna Saghtleven als vroed vrouwe deser stadt te accepteren, mits dat deselve, als voren (m.z. alvorens) in haer employ te treden, sal overbrengen acte van de magistraet van Poortvliet, dat deselve mede van gelijck consenteren in het voors. changement ende de voors. Cornelia de Limburgh tot haer dorps vroede vrouwe aennemen, ende haer leven langh sullen laeten jouisseren van het tractement ende emolumanten die de voors. Anna Saghtleven daer gegenwoordigh is genietende.

En zo wordt Anna Saghtleven de opvolgster van haar moeder.

Dat Anna van Breugelen niet gelukkig is geweest in haar tweede huwelijk moge niet alleen blijken uit het feit dat dat huwelijk naar het lijkt kinderloos is gebleven. Ook het Resolutieboek maakt melding van duidelijke onmin tussen man en vrouw:

Den 30en October 1682 Sijnde nu tot verscheyde maelen alle middelen tevergeefs gebruickt om Anthony de Vlaminck ende Anneken van Breugelen, echteluyden, te vereenigen ende te disponeren tot bijwoninghe ende conversatie gelijck tusschen man ende vrouw betamelijck is, ende in consideratie genomen dat sij, Anneken voornoemt, haer eygener authoriteyt heeft gesepareert van haeren voors. man, met haer nemende verscheyde goederen buyten kennisse ende tegen de wille van haeren voors. man, ende oock in achtinge sijnde genomen het quaet gevolg van soodanigen handelinghe en de scheydinge sonder decreet ende goetvinden van de justitie aen dewelcke sij, Anneken voornoemt, was geaddresseert, waerom haer voors. daet temeer onbehoorlijck wert geacht te wesen, is goetgevonden ende verstaen de voors. man en vrouwe door den gerechtsbode te doen aenseggen ende te ordonneren dat se sullen hebben bij elcanderen te wonen ende te leven gelijck het behoort. Ende die van des te doen mochte blijven in gebreecke, sal werden gelast binnen den tijt van acht dagen rechtelijck tot scheydinghe van tafel en bedde te concluderen. Ende sulcx niet geschiedende, sal de weygerige partij om goede redenen d' inwoninghe binnen dese stadt werden ontseghen ende gelast van hier te vertreken.

Hier lijkt de schuldvraag geheel neergelegd te worden bij de vrouw. Gelukkig is Anna goed in staat om zich te verdedigen. Drie maanden later lezen we:

Den 14en Februarij 1683 Is gelezen eene requeste van Anneken van Breugelen, huysvrouwe van Anthony de Vlaminck, hebbende tot bijlaeghe verscheyde attestatiën van het quaet comportement van haeren voors. man, versoekende mitsdien dat haer Edelachtbare haere geliefden te ontfermen ende haer, supplante, niet te gelasten om bij denselven, haeren man in te woonen ende alsoo haer in pericul te werpen soolange den voors. haeren man in sulcken boos, ongebonden leven continueert, maer dat haer Edelachtbare haere ontvluchtinghe, gecauseert door sulcken hooghdringenden noot, gelieven te approberen ende haer, supplianter, man te gelasten haer niet te ontrusten en van sijn Godloos leven af te staen, als wanner sij, supplante, genegen was in ruste, ende verder met den voornoemden haeren man te leven. Waerop wesende gedelibereert, ende geconsidereert dat de resolutie van haer Edelachtbare, jonghst in haeren reguarde genomen, aen de supplante niet en is geïnsinueert, ende het bewijs van het voors. quaet comportement van denselven, haeren man ende de continuatie van sijn dronken drincken en qualijck spreecken, selfs

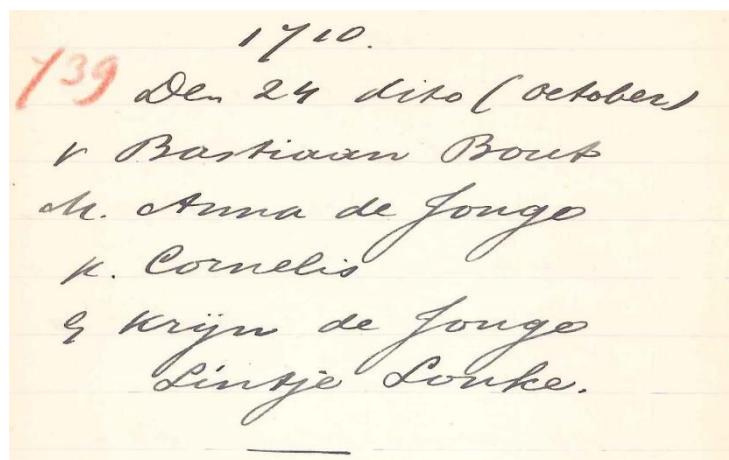
naer gedaen contrarie geloften ende genomen resolutie van haer Edelachtbare, de saecke seer heeft verantwoort, is goetgevonden het versoeck soals het leght te accorderen.

Bastiaan en Anna trouwen in Tholen op 28 februari 1710. In de analen van het schippersgilde komt Bastiaan te boek te staan als beurtschipper. Het lijkt er op dat hij via zijn oom Clement Lievense de Jonge de beurtvaart aangereikt krijgt. Clement wordt in 1688 beurtschipper. We lezen:

Den 23en Januari 1688 Op de requeste van Clement Lievensse en de weduwe van Willem Stroom, versoeckende om met de schuyte van den voors. Stroom, vòòr dese in de beurte gebruyckt, wederom in deselve beurte te mogen varen, niettegenstaende deselve schuyte meer als ses jaeren out is, is geresolveert ende geapostilleert dat deselve schuyte door scheepstimmerluyden alvore sal werden gevisiteert ende geklopt. En bequaem werdende gevonden, alsdan in de beurte geadmitteert ende gehouden alsoff die altijt in deselve beurte was gebleven.

Als Clement in 1690 komt te overlijden, neem ik aan dat broer Krijn Lievense de beurtvaart overneemt, samen met de tweede man van Janneke van Haften (weduwe van Clement Lievense) Roelof Janse Blok uit Dordrecht. Tevens leidt ik hier uit af dat de beurtvaart geschiedde op Dordrecht. Ik verwacht dat Bastiaan namens de beide 'eigenaren' de beurtvaart uitvoerde.

Negen maanden na de ondertrouw van Bastiaan en Anna wordt zoon Cornelis geboren. Hij wordt gedoopt op 24 oktober 1710⁵⁵ in de kerk van Tholen met als getuigen de moeder van Bastiaan en de vader van Anna.

34 Doopinschrijving Cornelis

Dan vinden we in 1711 in de Resolutieboeken het bericht dat Anna de Jonge de derde generatie op rij is die als stadsvroedvrouw zal gaan werken. Opmerkelijk in het bericht is wel dat haar moeder Anneken Modde wordt genoemd. We lezen:

13en november 1711. Present de heeren burgemeesters Pieter Dibbetz en Jacob van Vrijberghe, out-burgemeester W. van Vrijberghe, Leydekker, Goudens van Vrijberghe, Bautè, Bodel.

Overmits het afsterven van Anneken Modde, vroedtvrouwe deser stadt, is in plaatse van deselve gesurrogeert hare dochter Anna, huysvrouwe van den schipper Bout, wordende tot commissarissen genomineert de heeren burgemeester Jacob van Vrijberghe en pensionaris Turcq omme ter selver voorstaen deselve haer examen te laten ondergaen voor de heer Davit van Doreslaer en chirurgijn

⁵⁵ Doopboek NH kerk, afschrift Hollestelle, archiefnummer GAT_053, inventarisnummer DTB_047, blad 133 **Gemeente:** Tholen
Periode: 1701-1722

Nicolaes Haak waarbij per missive sal versoght worden de heer Th. Bakers van Berghen op ten Zoom jegens maendaghmorghen aenstaende.

(In de kantlijn:) De post heeft de aengestelde vroedtvrouwe in desen nae het examen den 23en deser den behoorlijcken eedt in handen van den heer officier ten overstaen van heeren commissarissen aangeleght.

Dat Bastiaan ook als schipper niet altijd even braaf en beleefd is moge blijken uit een in de Resolutieboeken opgenomen bestrafting van hem en collega Bruijs. We lezen:

27en November 1712. Op de onfatsoenelijcke bejegeninge van de schippers Bruys en Bout wegens de ordres van de heer eerste burgemeester, is goedtgevonden en verstaen deselve buytten alle beurten en vaert te houden voor den tijt van drie weken.

8en Dito (December) 1712. Het ontslagh van de schippers Jac. Bruys en N. Bout gementioneert in de resolutie van den 23en laestleden is gestelt in handen van de heeren regerende burgemeesters, mitsgaders de remissie van de paene aan Pieter Loncke, gementioneert in de resolutie van den 13en laestleden in handen van den heer out-burgemeester W. van der Heyden als overdeken van 't arbeydersgilde.

35 Zo zal het beurtschip er ongeveer hebben uitgezien

In de administratie van het schippersgilde blijkt dat Bastiaan in de tien jaar dat hij bij het gilde ingeschreven stond, drie keer een boete heeft gekregen! Hij was dus geen gemakkelijke.

Anna is bij het afleggen van haar examen voor stadsvroedvrouwe al hoogzwanger. Zoon Krijn, vernoemd naar zijn opa, ziet in december 1711 het levenslicht.

Dan even een stukje Thoolse geschiedenis. 'Tijdens de Spaanse Successieoorlog (1702-1713) wordt er in de resoluties regelmatig gesproken over de slechte toestand van de fortificaties. Er gebeurde echter weinig aan de verbetering ervan. In augustus 1712 kon een groep van ongeveer 900 Franse ruiters en voetvolk onder aanvoering van brigadier Jacques Pasteur op 24 augustus 1712 het grondgebied van de Republiek bereiken en trok langs Rucphen, Roosendaal, Wouw, langs

Steenbergen naar Nieuw-Vossemeer dat in de nacht van 23 op 24 augustus werd overvallen. Terwijl het plaatsje werd geplunderd en 18 gijzelaars werden meegenomen, maakten anderen zich uit deze groep zich meester van de veerpont bij Botshoofd waarna de overvallers naar Tholen galoppeerden, dat ze bij het openen van de poorten in de vroege ochtend zonder meer konden binnenrijden. Er vielen geen doden of gewonden. De aangerichte vernielingen en de omvang van de plundering moeten enorm zijn geweest. Op hun weg terug namen de Fransen een aantal gijzelaars mee. De belangrijkste waren baljuw Duurcant, die onder bedreiging van brandstichting, een schuldbekentenis van 10.000 rijksdaalders moest tekenen, schepen Marinus van Vrijberghe en de ongeveer 75 jaar oude landmajoor en vroegere schout Marinus van der Heyden. Op 27 augustus was Pasteur met een zestigtal gijzelaars uit Tholen en andere plaatsen terug in Namen. De gijzelaars werden daar vastgezet met uitzondering van de landmajoordie in Givet werd opgesloten. Opvallend is dat de forten tussen Bergen op Zoom en Steenbergen en ook de garnizoenen in Steenbergen en Bergen op Zoom niet de minste tegenstand boden, waarschijnlijk omdat ze te zwak waren bezet. Een poging om de Fransen op hun terugweg af te snijden mislukte. In heel Zeeland werd geld ingezameld voor de geplunderde stad. Van allerwegen werd overleg gevoerd of en zo ja door wie de geëiste brandschat zou moeten worden betaald. In april 1713 maakte de Vrede van Utrecht een eind aan de oorlog. Dit leidde niet tot de invrijheidstelling van de gegijzelden. Enige gevangenen konden met behulp van later betaling eisende Namense burgers ontsnappen die op 20 mei 1713 een schip met escorte vroegen om naar huis te reizen. Op 2 juli was bijna iedereen weer thuis (er werden tenminste diverse verzoeken om schadevergoeding ingediend). De landmajoord schijnt in december van dat jaar te zijn vrijgekomen.⁵⁶ Drie van de Thoolse gijzelaars wisten al begin 1713 vrij te komen, doordat zij de gijzelnemers nog geld konden bieden. Dit waren schoonvader Krijn Lievense de Jonge, zijn broer Lieven en Job Janse Kerpel (ook een voorouder van Huib Bout). We lezen in de Stadsresoluties van Tholen: *8en January 1713. Present de heeren burgemeesters Jacob van Vrijberghe en Francois Leydekker, out-burgemeesters Dibbetz, W. van Vrijberghe en Recxstoot, gecommitteerde raedt Johannis van Vrijberghe, Bodel, Beaufort, van der Net, Turcq, Goudens van Vrijberghe. Alsoe de gevangene tot Namen subsidie vereysschen tot derselver onderhout, is goedtgevonden aen deselue per wissel over te maecken de somme van tweehondert ponden Vlaems uyt de penningen bij haer edel mogende aen deselue geaccoordeert. Alsoe Quirijn Lievense, Job Janse en Lieven de Jonge met het furnissement van eenige penningen sigh uyt de gevangenis tot Namen hebben gesalveert en soo door de plunderinge in de laeste invasie als ter oorsaecke deser sigh in grooten noodd in hare familien quamen te vinden, is derselver versoek omme reflexie te nemen op de costen van de invasie goedtgevonden de saecke te stellen in handen van heeren burgemeesters.*

In november 1713, negen maanden na de thuiskomst van opa Krijn, wordt dochter Anna geboren. Als vanzelfsprekend is Krijn Lievense één van de doopgetuigen. Het leven lijkt het echtpaar toe te lachen, toch is dat maar schijn. Een paar jaar zijn er geen bewijzen van nieuwgeborenen in het gezin en ook financieel gaat het niet helemaal zoals het zou moeten. In maart 1717 lijken de schulden zich zo hoog te hebben opgestapeld, dat Bastiaen met zijn gezin moet verhuizen. Hij verkoopt op 11 maart 1717 zijn huis aan zijn stiefvader Marijnus voor 45 ponden Vlaams.⁵⁷ Deze laatste verkoopt het pand ruim een maand later, op 19 april 1717 weer door aan Cornelis Verstrate voor een bedrag van 250 Car.

⁵⁶ Geheel overgenomen uit de genealogie Familie Carper/Kerpel van drs. D.J. v.d. Velde, www.tholen-schakerloo.nl

⁵⁷ RAZE 5183 Register van transporten, 1699-1717, archiefnummer GAT_025, inventarisnummer 5183, blad 228 Gemeente: Tholen Periode 1699-1717

Guldens (ruim 41 ponden Vlaams).⁵⁸ Marijnus lijkt het verlies op zich te nemen. Het lijkt er op dat het gezin weer tijdelijk onderdak vindt in de herberg van moeder en stiefvader.

Begin januari 1718 komt dochter Lijntje⁵⁹ ter wereld. Getuigen zijn moeder Lijntje en broer A(d)riaan. Waarschijnlijk past het gezin met de nieuwe telg niet meer in de herberg, want op 31 januari 1718 koopt stiefpa Marijnus van Pieter Dirckse de Wit(te), de weduwnaar van Lijsbeth, het huis voor 17 ponden Vlaams ‘op den haeven tusschen de huijsen van Jacobus Strijt en den Majoor van den Hove’⁶⁰. Dit is het huis waar tante Lijsbeth haar hele getrouwde leven heeft gewoond aan de westzijde op de Kaije. Ik neem aan dat Bastiaan met zijn gezin in dit huisje gaat wonen, aangezien de ouders al in de herberg woonachtig zijn. In mei 1719 volgt de geboorte van dochter Neeltje. Getuigen zijn naast broer Adriaan twee mij onbekende dames: Neeltje Krijns (waarschijnlijk de dooptante) en Sara de Jonge. Dan slaat echter het noodlot toe. In november 1719 overlijdt Anna, slechts 28 jaar oud. Haar kinderen Krijn, Lijntje en Neeltje zijn dan ook al overleden. Bastiaan blijft achter met Cornelis van 9 en Anna van 5. Dat de dood van Anna al wel was voorzien blijkt uit het reeds opgemaakte testament van Anna⁶¹. Het beurtschip wordt verkocht en zowel Anna’s vader Krijn als echtgenoot Bastiaan laten zich uitschrijven uit het schippersgilde.

Op 15 november 1719, twee weken na het overlijden van Anna, gaat Bastiaan in ondertrouw met de 21-jarige uit Scherpenisse afkomstige Adriana Carol, dochter van Frans Carol en Maria Houtsagers. Lang duurt dit huwelijk niet, ook hier een voortijdig einde aan het leven van de echtgenote. Wellicht in het kraambed overlijdt Adriana nog vóór of begin 1721. Het overlijden is niet gedocumenteerd. Op 13 augustus 1721 trouwt Bastiaan voor de derde keer, ditmaal met Maria Lievens Knockaert⁶². Maria is net weduwe geworden van Simon (Sijmen) Simonse Moelijker en moeder van 5 kinderen: Simon, Lieven, Adriana, Maria en Willem. Lieven is van de leeftijd van Cornelis en Adriana is ongeveer even oud als Anna. Het is echter niet te achterhalen of de kinderen dan nog al dan niet in leven zijn.

Ondertussen overlijdt in 1720 ook stiefvader Marijnus Geerinck. Hoe Bastiaan na zijn bestaan als beurtschipper in zijn levensonderhoud voorziet is niet geheel duidelijk. Wellicht helpt hij moeder Lijntje nu in de herberg, samen met zijn broers. We zien echter een opmerkelijke transactie in 1722, waar Bastiaan op 1 mei een huis koopt aan de Brughstraate⁶³ voor 450 Car. guldens. Tegelijk verkoopt hij de helft van het huis door aan een Nicolaes Willems voor 225 Car. guldens. Op 2 mei, een dag later dus, verkoopt Bastiaan de andere helft, ook weer voor 225 Car. guldens, aan een Claes Willemse van den Ende. Nu zijn Nicolaes Willems en Claes Willemse van den Ende een en dezelfde persoon. Is Bastiaan hier werkzaam als makelaar/stroman avant-la-lettre?

---

⁵⁸ RAZE 5183 Register van transporten, 1699-1717, archiefnummer GAT_025, inventarisnummer 5183, blad 253 Gemeente: Tholen Periode 1699-1717

⁵⁹ Doopboek NH kerk, afschrift Hollestelle, archiefnummer GAT_053, inventarisnummer DTB_047, blad 212 **Gemeente:** Tholen **Periode:** 1701-1722

⁶⁰ RAZE 5183 Register van transporten, 1699-1717, archiefnummer GAT_025, inventarisnummer 5183, blad 249 Gemeente: Tholen Periode 1699-1717

⁶¹ Inventarissen of boedelstaten betrekking hebbend op nalatenschappen, toegevallen aan minderjarige wezen en overgebracht ter weeskamer, 1717-1731, archiefnummer GAT_155, inventarisnummer 17, blad 18r **Gemeente:** Tholen **Periode:** 1717-1731

⁶² Trouwboek NH kerk, klapper, archiefnummer GAT_053, inventarisnummer DTB_115, blad 7 **Gemeente:** Tholen **Periode:** 1704-1810

⁶³ RAZE 5184 Register van transporten, 1720-1735, archiefnummer GAT_025, inventarisnummer 5184, blad 17 en 17V **Gemeente:** Tholen **Periode:** 1720-1735

Bastiaan en Maria worden in augustus 1723 verblijd met de komst van een dochter. Ze krijgt de naam Lijntje, vernoemd naar oma, en wordt gedoopt op 8 augustus 1723⁶⁴. Getuigen worden niet vermeld. Het lijkt er echter sterk op dat zowel moeder als dochter beiden overlijden. Van beiden is in de archieven verder niets terug te vinden. Hierdoor verliest Bastiaan in 5 jaren tijd drie echtgenotes en drie dochters. Volledig gesessioneerd geeft hij de pijp aan Maarten en gaat de wereldzeeën bevaren. De kinderen Cornelis en Anna Bout worden onder de hoede van oma Lijntje, dan wel opa Krijn achtergelaten en de 5 kinderen Moelijker zullen ook ergens in de Reimerswaalse gemeenschap worden ondergebracht. Bastiaan meldt zich aan bij de VOC en monstert aan op de Meijenburg, een spiegelretourschip met als bestemming Batavia.

36 De Batavia van de VOC, voorbeeld van een spiegelretourschip

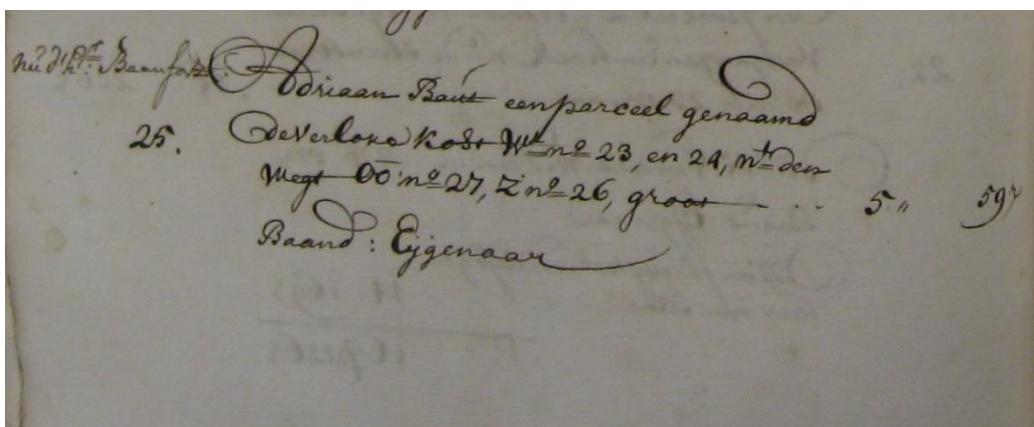
Hij stapt in Vlissingen (Fort Rammekens) op 1 juni 1724 aan boord als matroos. Schipper is een Christiaan Daniels. Zijn gage wordt via de zgn. maandbrief uitbetaald aan moeder Lijntje, waaruit ik afleid dat Maria Knockaert op dat moment inderdaad overleden is. Het schip vaart via Kaap de Goede Hoop, waar het vier weken blijft, door naar Batavia waar het op 21 januari 1725 de haven binnen zeilt. Daarna gaat de reis door naar Ceylon om van daar uit via Kaap de Goede Hoop weer koers te zetten naar Vlissingen. Ruim twee jaar na vertrek, op 6 juli 1726 zet Bastiaan weer voet op Zeeuwse bodem. Na bijna een jaar passagieren stapt Bastiaan op 1 mei 1727 aan boord van het VOC-schip Valkenisse. Hij is dan gepromoveerd tot bosschieter en mag dan ook kanonnen afschieten. Ditmaal gaat de reis via Kaap de Goede Hoop eerst naar Ceylon en daarna door naar Batavia. Op 1 november 1728 wordt de terugreis naar het vaderland aangevangen in een konvooi met tien andere VOC-schepen. Op 14 januari 1729 komt het konvooi aan op Kaap de Goede Hoop. Helaas zal Bastiaan het vaderland nooit meer bereiken. In de scheepsanalalen van de Valkenisse staat zijn overlijden aangetekend op 15 januari 1729. Bastiaan is dan 44 jaar oud. Naar verwachting zal hij op de Kaap zijn begraven, of wellicht al op zee een zeemansgraf hebben gekregen.

⁶⁴ Doopboek NH kerk, afschrift Hollestelle, archiefnummer GAT_053, inventarisnummer DTB_048, blad 8 **Gemeente:** Tholen
Periode: 1723-1734

Adriaen

De zes jaar jongere broer van Bastiaan is Adriaan. Hij lijkt de rustige en stille kracht van de familie. Hij treedt op 20-jarige leeftijd toe tot het schippersgilde en volgt daarmee zijn broer. Wellicht zal broer Bastiaan soms ook zijn huwelijk willen nuttigen en dan is een broer als kompaan een welkome hulp. Vanaf 1713 staat hij te boek als varend met een eigen 'cleyne schuit'. Het is opvallend dat ook Adriaan zich in 1719, tegelijk met zijn broer en diens schoonvader laat uitschrijven uit het gilde. Wellicht bevalt het leven op het water hem minder goed. Ook kan het zijn dat hij zich geroepen voelt om zijn moeder in de herberg te gaan helpen, nu stiefvader Marijnus is overleden.

Na het overlijden van moeder Lijntje in 1728 erft Adriaan het huis aan de Kaije, waar hij naar alle waarschijnlijkheid al vanaf 1718 in woont en het huisje op de haven tussen de watermolen en het arbeidshuisje (= het 'kantoor' van het gilde van de stadsarbeiders). Daarnaast erft hij een geldbedrag van £ 50,-. Het huisje naast de watermolen zal worden gebruikt voor opslag en stalling. Adriaan is dan al 37 jaar en nog steeds ongehuwd. Het lijkt erop dat hij een spaarzaam leven leidt en zich een zekere welstand weet op te bouwen als handelaar/winkelier. Dit leid ik ook af uit de Staat en Inventaris, opgemaakt na zijn overlijden, waar op 'winkelwaren' staan en hij nog in het bezit blijkt van een eigen schip. Tegelijk zien we op 20 februari 1728 de aankoop van een stuk weiland⁶⁵. Hij koopt van Pieter Lodewijkse Krijger 'sekere vijf gemeten 59 roeden weide gelegen in de XVc:- gemeten in den Molenhoeck № 25 voor eene somme van twee honderd en tien ponden vlaams'. De prijs wordt bij de overdracht contant in zijn geheel voldaan. Het stuk land droeg de naam: 'De Verlore Kost'. Uit het veldboek van Tholen 1740 zou blijken dat Adriaan deze weide zelf in gebruik had. Het lijkt er niet op dat hier eventueel paarden stonden die hij gebruikte als trekpaarden voor de poonschuit, want zijn naam komt niet voor in de Rekening voor het oorgeld der paarden 1730-1806. De kans is groter dat Adriaan het land heeft gebruikt voor het verbouwen van meekrap. De meestoof stond enkele honderden meters verderop aan de Steenstraate (Postweg, nu Hertenkamp). Nu staat er op het stuk land de villa Ostrea, gebouwd in 1903 door de familie Wagtho. Het land liep achter door tot aan waar nu de Touwslagersdreef ligt.

37 Veldboek Tholen 1740 (detail)

Na het bekend worden van het overlijden van broer Bastiaan in 1729 wordt Adriaan voogd over de wezen Cornelis en Anna. En dan gaat het toch gebeuren: op of rond zijn 41^e verjaardag treedt Adriaan in het huwelijk. Vreemd genoeg zou de ondertrouw plaatsvinden in Halsteren. Waarom niet in Tholen? Het lijkt erop dat zijn bruid wellicht van katholieke huize is. Hij huwt op 2 mei 1731 in

⁶⁵ RAZE 5184 Register van transporten, 1720-1735 , archiefnummer GAT_025, inventarisnummer 5184, blad 71 Gemeente Tholen

Tholen met de 15 jaar jongere Aeltje Foljon, dochter van Noach Foljon en Maria de Wit. De familie Foljon (de achternaam geschreven met vele spellingvarianten, afgeleid van de Franse familienaam Fouillon) is een familie van ambachtslieden zoals kleermakers en hoedenmakers. We mogen aannemen dat Aaltje de winkel runt, terwijl Adriaan voor de inkoop zorgt, o.a. gebruik makend van zijn schuit. Uit de Staat en Inventaris kunnen we lezen wat er zoal in de winkel werd verkocht.

Behalve thee, snuif en poeijer, porcelijn en pampier en cloosterwaren, vooral stoffen als linnen, teerling en bajj, sijde fijn en groff, bolletjes saijette, dimet, gestriepd goed, gebloemde catoenen, kalemijnck en stemeijn en saijette diverse couleuren, maar ook sijde linten, garen en linties, tassen en waijers, vrouwe hoeden, schoengespen, beugels en doosjes, musjes en valhoeden, aangenaejde musjes en doeken, geweeve kanten en kinderkantjes, oostindische neusdoeken, nieuwe gordijnen, netel en camerdoeken, kraelen, brijnaelden en naeldekokers, kousen en wanten, leijbanden en knopen.

38 Een poonschuit, veel gebruikt bij de beurtvaart

Precies 9 maanden na het huwelijk wordt het eerste kind geboren. Op 6 februari 1732 wordt een zoon gedoopt en krijgt ook de naam van opa Cornelis⁶⁶. Doopgetuigen zijn opa Noach Foljon en ene Cornelia de Wit. Mogelijk is de laatste naam verkeerd overgenomen en moet dit oma Maria de Wit zijn. Verder vinden we nog de doopakten van dochter Maria (1734), zoon Noach (1740) en dochter Lijntje (1746). Hiermee zijn alle vier de grootouders vernoemd. De laatste drie kinderen overlijden echter allen al vroeg.

Begin 1741 verkoopt Adriaan zijn land 'De Verlore Kost' aan Mr. Pieter Bernard de Beaufort⁶⁷, Gecommitteerde Raad en Raad ter Admiraliteit in Zeeland en sinds kort woonachtig te Tholen. Adriaan verkocht het land voor 47 ponden Vlaams het gemit, totaliserend tot een som van 244 : 4 : 10 ponden Vlaams, waarvan 44 ponden, 4 schellingen en 10 groten betaald bij levering en het restant van 200 ponden á 2,5% interest. Het is bekend dat het werk in de meekrapteelt zwaar was en het lijkt er op dat Adriaan zo op zijn 50^e het rustiger aan gaat doen. Ze houden natuurlijk nog het inkomen uit de winkel.

Als in 1744 broer Hubregt komt te overlijden, wordt Adriaan voogd over Huibregts dan 5-jarige zoontje Cornelis. De echtgenote van Hubregt, Johanna Bruijs, wordt onder bewind van haar broer Pieter Bruijs opgenomen in een tehuis in Schiedam. Cornelis wordt eerst opgenomen in het gezin van Adriaan en Aaltje. Meer details daarover verderop in het hoofdstuk, gewijd aan Hubregt.

Dan wordt het onrustig in Tholen. Als gevolg van de Oostenrijkse Successieoorlog wordt Bergen op Zoom in de zomer van 1747 belegerd en ingenomen door Franse troepen. Tholen wordt overspoeld door terugtrekkende Staatse troepen en vluchtelingen. Tot een belegering van Tholen komt het echter niet. In deze roerige tijden overlijdt Adriaan eind augustus 1748. Hij wordt op 28 augustus 1748⁶⁸ op het kerkhof begraven, op dezelfde dag als Jan de Krom en Pieter Adriaanse Camhoot. Drie begrafenissen op één dag gebeurde niet vaak en zal een indicatie zijn voor de toestand in die tijd. Een maand later volgt ook buurman Quirijn Schouten, tegelijk met zijn kind. Wel wordt Adriaan met alle egards begraven, onder klokgelui en met de baar.

⁶⁶ Doopboek NH kerk, afschrift Hollestelle, archiefnummer GAT_053, inventarisnummer DTB_048, blad 86 **Gemeente:** Tholen **Periode:** 1723-1734

⁶⁷ RAZE 5185 Register van transporten, 1735-1753 , archiefnummer GAT_025, inventarisnummer 5185, blad 61v **Gemeente** Tholen

⁶⁸ Begraaflijst NH kerk, afschrift Hollestelle 1730-1761, archiefnummer GAT_053, inventarisnummer DTB_145, blad 71 **Gemeente** Tholen

Aeltje blijft achter met zoon Cornelis, dan 16 jaar oud en neefje Cornelis Hubregtse, dan 9 jaar oud. Aeltje is echter niet onbemiddeld met het huis, het tweede huisje aan de haven en de winkel. Volgens het in 1745 reeds opgestelde testament erft zij driekwart en zoon Cornelis éénkwart van de bezittingen. Zij huwt in 1749 Johannes Jacobse Kerpel, telg uit de Reimerswaalse familie Kerpel of Cerper. Was Adriaan 15 jaar ouder dan Aeltje, Jan is bijna 15 jaar jonger dan zij. Uit de Staat en Inventaris⁶⁹ blijkt, dat Aeltje meer dan 530 ponden Vlaams als bruidsschat meeneemt. Opvallend blijkt uit de (rijke) Staat en Inventaris dat Adriaan een belezen en kunstminnend man was. Hij bezat boeken, schilderijen en zelfs een vogelkooitje. Tegelijk was het een sobere man met heel weinig kleding en opsmuk. Uit het tweede huwelijk van Aeltje zijn geen kinderen opgetekend.

Zoon Cornelis wordt beurtschipper op Zierikzee en Bergen op Zoom, later op Rotterdam. Opvallend is dat in veel akten zijn achternaam wordt geschreven als Boudt. Is dit om zich te onderscheiden van zijn neef? Hij trouwt op zijn 27^e, op 21 maart 1759 in Tholen met Jacomina Thomasse van den Ende. Hij koopt op 9 april het huis van zijn schoonvader Willem Thomasse van den Ende een huis op de hoek van de Kerkstraat voor 83 ponden, 6 schellingen en 8 grooten Vlaams. Begin december 1759 bevalt Jacomina van een zoon, die de naam Adriaan krijgt. Hij wordt op 5 december gedoopt, Aeltje en Johannes zijn de doopgetuigen. Adriaan overlijdt echter al twee dagen later, tegelijk met zijn moeder Jacomina. De desillusie zal groot zijn, want al op 17 december 1759 verkoopt hij het huis weer, nu aan zijn zwager Marinus Thomasse van den Ende voor hetzelfde bedrag als hij het gekocht heeft. Zelf zal hij waarschijnlijk zijn intrek weer nemen bij zijn moeder en stiefvader. Op 4 februari 1763 koopt Cornelis een nieuw eigen onderkomen, het pand aan de Kaije links naast zijn moeder en stiefvader. Ruim twee jaar later treedt hij opnieuw in het huwelijk. Hij trouwt op 23 juni 1765 in Sommelsdijk met Maatje Pouwer, de schoonzus van zijn (ex-)zwager Marinus. Samen krijgen Cornelis en Maatje drie kinderen, maar het noodlot slaat wederom toe. Nadat het eerste kind al in de wieg is overleden, overlijdt Maatje in het kraambed, samen met haar derde kind. Alleen zoon Jacobus,

39 Schilderij van Jacob Bout 'Gezicht op de stad Tholen'

⁶⁹ Inventarissen of boedelstaten betrekking hebbend op nalatenschappen, toegevallen aan minderjarige wezen en overgebracht ter weeskamer, 1731-1753 Gemeente Tholen

geboren in 1767, blijft in leven. Als twaalf jaar later, op 9 juni 1781 ook Cornelis overlijdt, erft de dan 14-jarige Jacob een bedrag van ruim 562 ponden Vlaams en nog wat zilverwerk en bijbels. Jacob werd in zijn arbeidzame leven matroos én amateurschilder. In het Oude Stadhuis van Tholen hangt van zijn hand nog een gezicht op de stad Tholen. De nazaten van Jacob verlaten de stad Tholen en vestigen zich in Sint Maartensdijk en Rotterdam. Hiermee verdwijnt deze tak uit Tholen.

Hubregt

Hubregt is de jongste van de drie overlevende broers van Cornelis en Lijntje. Hij scheelt 15 jaar met Bastiaan en 9 jaar met Adriaan. Hij is nog maar 5 als vader Cornelis overlijdt en Marijnus Geerinck zijn stiefvader wordt. Hij groeit op in betrekkelijke rust en welstand. Als stiefvader Marijnus overlijdt is Hubregt 19 jaar oud en neemt, allicht onder leiding van moeder Lijntje en eerst met hulp van zijn broer of broers, de herberg over. Is Bastiaan de avonturier en Adriaan de vaste rots in de branding; Hubregt is de dandy en de soigneur.

Hij trouwt al relatief jong. In 1721 (er is geen vastlegging bekend, maar bij de Rekeninghe, bewijs en reliqua van 5 juli 1721⁷⁰ wordt Huijbregt Bout *iure uxoris* genoemd, dus ‘uit rechte van de echtgenote’) treedt hij in het huwelijk met Geertruijt Taet. Hubregt is dan 22 en Geertje nog geen 18 jaar oud. Geertje is de dochter van de herenboer Paulus Korstiaense Taet en Neeltje Jans Knapesteijn. Paulus pacht van Jacob van Vrijberghe de hofstede Duyvesteijn, samen met 25 gemeten en 80 roeden (bijna 10 ha) land en weide. Daarnaast koopt hij in april 1711 ook nog bijna 15 gemeten land in de polder Groot Deurloo. Paulus overlijdt echter al in september 1711, nog in de bloei van zijn leven. Als moeder Neeltje in 1716 ook overlijdt, worden Geertje en haar broertje Christiaen opgenomen bij de zus van Neeltje, Maria van Knapesteijn en haar man Michiel Hullegaarde, die naar het zich laat aanzien de huur en pacht van Neeltje overnemen. Het datum van het huwelijk van Geertje valt min of meer samen met de datum van het overlijden van pleegvader Michiel Hullegaarde.

Bruidegom en bruid zullen zich vestigen in de herberg aan de Kaye. Op 28 februari 1723 verkopen zij hun helft van het door Geertje geërfde land in de polder van Groot Deurloo aan Schepen en Raad Cornelis van Cromstien⁷¹. In december 1723 vinden we aantekening van een eerste kind. Het is een zoon en ook hij krijgt traditiegetrouw de naam Cornelis. De doop vindt plaats op 29 december 1723 met oma Lijntje Bout en de dan 18-jarige oom Christiaen Taet als doopgetuigen. Helaas overlijdt Cornelis al snel en ook de tweede zoon, die op 17 oktober 1725 wordt gedoopt, krijgt de naam Cornelis. Doopgetuigen zijn ditmaal oma Lijntje en oom Adriaan Bout. Ook deze Cornelis wordt al snel ten grave gedragen.

In 1728 overlijdt moeder Lijntje en erft Hubregt de herberg. Opvallend genoeg wordt Hubregt lid van het schippersgilde, niet als schipper maar als herbergier. Wil hij van zijn herberg de ‘stamkroeg’ van het gilde maken? Een jaar later, eind november 1729 overlijdt ook Geertje, nog maar 26 jaar oud. Hubregt blijft alleen achter, maar niet voor lang. En hoe vergaat het Christiaen Taet? In de archieven vinden we alleen nog een laatste vervolg op de Staet en inventaris van de nalatenschap van Paulus Taet en Neeltje Knapesteijn (de Purgative Reeckeninge bewijs ende reliqua)⁷², wellicht vanwege de 25^e verjaardag van Christiaen. Daaruit blijkt dat Christiaen eigenaar blijft van zijn helft van het land in de polder van Groot Deurloo. Deze wordt nog steeds gepacht door pleegmoeder en tante Maria, eerst door haarzelf en later door haar tweede man Adriaan Vrints, waarmee zij in 1723 in het huwelijk treedt. Ook na het overlijden van Maria in 1725 blijft Adriaan Vrints de pachter tot 1 maart

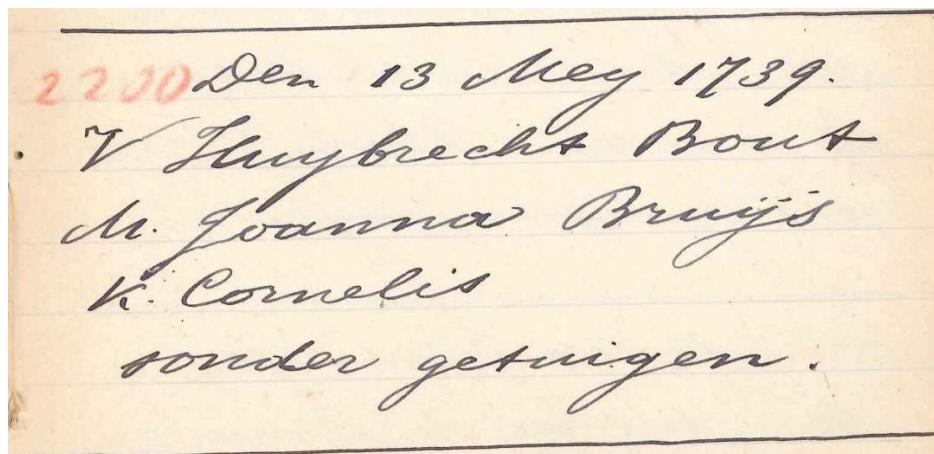
⁷⁰ Wezenrekeningen, overgebracht ter weeskamer, 1718-1734, archiefnummer GAT_155, inventarisnummer 035, blad 32 e.v.

⁷¹ RAZE 5184 Register van transporten, 1720-1735, archiefnummer GAT_025, inventarisnummer 5184, blad 20v

⁷² Wezenrekeningen, overgebracht ter weeskamer, 1718-1734, archiefnummer GAT_155, inventarisnummer 035, blad 174 e.v.

1727. Verder betaalt hij schoolgeld tot 1723 en krijgt hij in 1724 en later in 1726 en 1727 gezondheidsproblemen in de vorm van een ‘quaad been’. Het lijkt er zelfs op dat hij een been kwijttraakt. In die perioden verblijft hij weken in de herberg bij Lijntje Lonke, de moeder van Hubregt. Aan dezelfde Lijntje, Geerlinghs weduwe, betaalt hij in 1726 acht schellingen voor de levering van 8 pinten wijn ‘om op een poppe te setten’. Is hij ondertussen getrouwd en krijgt hij een kind (Jacomina)? Verdere informatie ontbreekt. Verder betaalt hij vanaf mei 1729 14 ponden Vlaams aan Thomas Hochart, meester bakker, voor 2 jaren kostgeld en om ‘te leeren backen’. Het lijkt erop dat Christiaan na zijn leertijd met Thomas mee naar Middelburg verhuist, waar hij in 1735 zal overlijden.

Waarschijnlijk in 1730 (geen vastlegging bekend) trouwt Hubregt opnieuw, nu met de 21-jarige Johanna Bruijs. Janna is de dochter van Heijndrik Bruijs en Cornelia Duijvelaar. De Bruijsen en de Duijvelaars zijn welgestelde middenstandsfamilies met familiebanden aan de andere kant van de Eendracht. Ze is een waardige partij om het leven verder mee te delen. In april 1731 dient zich een tweeling aan, Adriaan en Leijntje. Helaas overlijdt een van de twee al weer twee maanden later en de andere in de maand augustus van 1733. Vlak voor het overlijden in 1733 wordt zoon Cornelis geboren, die echter ook na een maand al weer ten grave gedragen moet worden. Zo zijn Hubregt en Janna weer kinderloos. Het zal nu zes jaren duren voor er weer aantekening is van een nieuwgeboren kind. Op 13 mei 1739 wordt er een zoon gedoopt, die wederom de naam Cornelis⁷³ krijgt. Op zich is

40 Doopinschrijving Cornelis Bout

de geboorte opmerkelijk omdat op 22 november 1737 Hubregt en Johanna nog hun testament laten opmaken door notaris Johan Plevier. Dit gebeurde waarschijnlijk in de herberg, aangezien ‘testatrice (Johanna) sieckelijk te bedde is leggende edog haar verstand en memorie volkommen magtigh’. Het lijkt er dus op dat eind 1737 Johanna dermate ziek was, dat het echtpaar het van node achtte om een testament op te laten stellen, hoewel het echtpaar op dat moment nog kinderloos was. Dat de doop plaatsvond zonder getuigen is ook opvallend, al zijn de wederzijdse ouders allen overleden. Ook broers en zussen zijn er niet of zijn verhuisd. Vandaar wellicht het ontbreken van getuigen.

Er lijkt zelfs daarna nog een kind geboren te worden, dat echter geen lang leven beschoren was. We zien in het begraafboek van Tholen nog een aantekening van het begraven van een kind van Huijbregt Bout op 31 maart 1742, maar daar hebben we geen geboorte- of doopgegevens van.

Dan slaat in 1744 het noodlot toe. Eind november overlijdt Hubregt, slechts 45 jaar oud en wordt op 30 november ten grave gedragen, Johanna en de dan vijfjarige Cornelis achterlatend. In het testament uit 1737 hebben Hubregt en Johanna laten vastleggen, dat de langstlevende dan voogd zal

⁷³ Doopboek NH Kerk, afschrift Hollestelle, periode 1735-1752, GAT_053, DTB_049, pag 45

worden over de eventuele kinderen (Cornelis dus), maar dat kan niet doorgaan. Johanna is sterk aan de drank en geacht niet in staat voor haar kind te zorgen. Hierbij zal wellicht meegespeeld hebben, dat ook Johanna's moeder, Cornelia Duijvelaar, na het overlijden van haar man Heijndrik Bruijs in 1731, door de Magistraat buiten de stad is gezet wegens drankproblemen. De Magistraat en de Weeskamer grijpen in en hun bemoeienis heeft verstrekkende gevolgen voor zowel de weduwe als voor de wees Cornelis. De Weeskamer benoemt broer Adriaan Bout tot administrerend voogd en (ik neem aan ook broer, de meester-metselaar en niet oom, de gerechtsbode) Pieter Bruijs tot toeziend voogd. Op 1 maart 1745 overlegt de weduwe, samen met de voogden de 'Staat en Inventaris van alle de goederen, middelen en effecten, uyt en inschulden, naargelaten en met den dood ontruijmdt bij Huijbregt Bout ten behauve van sijn naargelaten minderjarige weese en erffgenaam met name Cornelis Bout, oudt omtrent ses jaren ....'.⁷⁴ Dit document geeft een schat aan informatie, niet alleen omtrent de rijkdom, maar ook over de inrichting en gebruik van het pand van de herberg. Derhalve is dit document in zijn geheel als bijlage 2 bijgevoegd. Het totale bezit wordt getaxeerd op ruim 640 pond Vlaams, bestaande uit contante penningen, goud en zilver, de herberg en zijn inventaris en daarnaast nog ongeveer 4 Gemet land in de Auvergne-polder, dat verpacht wordt, één-achtste deel van de meestoof in Oud-Vossemeer en een verleende 2e hypotheek t.b.v. Pieter Duijvelaar. Typerend in het geheel is dat: *Alsoo de weduwe verklaard geene stercke dranken voor tegenwoordigh heeft*, en dat voor een herberg! Tegenover de bezittingen staat slechts een schuld van 66 ponden als hypotheek, verstrekt door burgemeester Mr. Jacob Vleugels en nog wat kleine postjes. Het saldo van de totale erfenis wordt daarmee gewaardeerd op 570 pond Vlaams, een wezenlijk bedrag in die tijd. Helaas zal wees Cornelis daar, naar later blijkt, nooit een duit van in handen krijgen.

Aan het einde van de 'Staat en inventaris' volgt nog de opmerking: ..... *hebbende d'heeren van de Weeskamer verstaan* (besloten), *dat de voren gemelde weese bij provisie en tot dat anders sullen verstaan, bij den voogdt Adriaan Bout sal blijven inwonen en vervolgens desen boedel tot liquiditeit sal werden gebracht* ..... Cornelis is dus al direct bij zijn moeder weggehaald en ondergebracht bij zijn oom. Johanna wordt onder curatele gesteld en zelfs verbannen uit de stad. Curator wordt de gerechtsbode en wijnhandelaar Pieter Bruijs, de oom van Johanna. Tegelijk wordt hij aangesteld als voogd en wordt Adriaan Bout de toeziend voogd. Om 'desen boedel tot liquiditeit' te brengen krijgen Pieter en Adriaan van de Magistraat bij resolutie van Sondagh den 11^e July 1745 toestemming om '*het huijs, sijnde een herberge, mitsgaders een agtste part in de meestove te Oud Vosmaer* ..... *publique te verkoopen*'. Alles wordt uit de kast gehaald, maar het duurt dan toch nog voordat er een koper voor de herberg is. Echter, Pieter Bruijs maakt van de mogelijkheid gebruik en koopt, met toestemming van Adriaan Bout en de Edele heren weesmeesters, op 25 juli 1746 het pand voor 156 pond Vlaams (het pand werd bij de inventarisatie getaxeerd op ruim 216 pond Vlaams). Twee dagen later verkoopt hij het pand weer door aan Pieter Mortier voor 161 pond en 5 schellingen. Dit lijkt me koop en verkoop met voorkennis, waarbij hij in twee dagen even 5 pond en 5 schellingen winst in eigen zak kan steken.

In de daaropvolgende jaren worden de mutaties in de erfenis bijgehouden in de verschillende opgestelde wezenrekeningen van 1746, 1749, 1750, 1754 en 1758. In de eerste wezenrekening⁷⁵ of 'Staat houdende Rekening, bewijs en reliqua', gedateerd 2 september 1746, lezen we dat ook het achtste part van de meestoof van Oud-Vossemeer is verkocht. Daar waar in de inventaris van 1745 nog door Johanna werd aangegeven dat er slechts 2 pond contant geld zou zijn, wordt er nu melding gemaakt van 13 pond, 7 schellingen en 3 grooten. Ook blijkt er toch nog sterke drank aanwezig

⁷⁴ Inventarissen of boedelstaten betrekking hebbend op nalatenschappen, toegevallen aan minderjarige wezen en overgebracht ter weeskamer, 1731-1753, archiefnummer GAT_155, inventarisnummer 18, blad 212r

⁷⁵ Wezenrekeningen, overgebracht ter weeskamer, 1734-1753, archiefnummer GAT_155, inventarisnummer 36, blad 185r

geweest te zijn (Johanna kreeg het waarschijnlijk niet zo snel opgedronken). Verder worden er openstaande rekeningen betaald en wordt de hypotheek, nu de herberg is verkocht, ook afgelost met rente. Ook zien we de opbrengst van de openbare verkoop van het meubilair en van goud en zilver. Hierbij blijkt dat Johanna, om aan (meer) contant geld te komen tijden haar onder curatele stelling, meerdere goederen stiekem had verpand, die nu teruggekocht werden.

Johanna wordt al snel na haar ondercuratelestelling uit de herberg verwijderd en in afwachting van waar zij als drankzuchtige geplaatst ging worden, bleek zij eerst thuis bewaakt te wonen onder toezicht van de Roode Roede (de politie) en daarna wordt zij vanaf begin juli 1745 in diverse kosthuizen in Tholen geplaatst. Ze wordt daarin nog steeds voorzien vanuit de nalatenschap en krijgt zelfs met kermis een extra zakcentje. En dan is het zo ver: er is plek voor haar gevonden in Schiedam! Op 19 november 1745 krijgt ze een afscheidsdineetje en vertrekt ze samen met haar curator in het beurtschip naar ‘Het Blauwhuis’, een verbeterhuis voor drankzuchtige en ontuchtige vrouwen.

41 De regenten van het Blauwhuis te Schiedam

Pieter Bruijs heeft zes dagen nodig om Johanna te brengen, te installeren en weer terug naar Tholen te varen. Johanna zal, zolang ze in het tuchthuis zal verblijven, zeker een zekere welstand blijven houden. Dit moge blijken uit de bedragen die voor haar verblijf steeds worden overgemaakt. Maar ze

zal er wellicht ook niet aan ontkomen zijn dat ze haar verdere leven in het spinhuis zal moeten werken als therapie tegen haar drankverslaving.

En hoe vergaat het de arme Cornelis? Uit de rekening van 1746 blijkt hij vanaf begin juli 1745, nadat zijn moeder van kosthuis naar kosthuis werd gezonden, inwoonde bij oom Adriaan en tante Aaltje. Vanuit de nalatenschap worden de kosten voor verblijf en inwoning betaald. Daar verblijft hij tot eind 1747. Dan wordt oom Adriaan ziek en wordt er voor Cornelis een nieuw onderkomen gezocht. Begin 1748 verhuist hij van de haven naar de Brugstraat en wordt hij ondergebracht bij het jonge gezin van Jan de Rijke en zijn vrouw Elisabeth le Claire (of le Cleer). Jan de Rijke is een volle neef van Johanna Bruijs. Ook daar wordt Cornelis, tegen betaling uit de nalatenschap, verzorgd en opgevoed. Helaas overlijdt ook Jan de Rijke op vroege leeftijd en wordt op 15 maart 1750 ten grave gedragen. Zo heeft Cornelis in de eerste tien jaar van zijn leven al drie 'vaders' verloren. Cornelis wordt ziek, krijgt medicatie van Jean Louis de Saintours, maar overlijdt in september 1750 op elfjarige leeftijd. Met de begrafenis op het kerkhof van Tholen komt op 8 september 1750 een einde aan zijn korte, trieste leven. Zonder getuigen gedoopt en ook zonder getuigen weer begraven.

Het bericht van het overlijden van Cornelis ontvangt Johanna van haar broer Jacobus, die daarvoor afreist naar Schiedam. Ook het leven van Johanna zal niet rooskleurig zijn en in eenzaamheid verder worden gesleten, met nog een enkel bezoek van haar oom en curator, Pieter Bruijs. De kosten voor haar verblijf worden trouw betaald vanuit de nalatenschap van Hubregt, waarvoor alle bezittingen te gelde worden gemaakt. Eerst Andries Maans en later Pieter van Arom ontvangen als beherende regenten van het Blauwhuis ieder halfjaar in mei en november het kostgeld en overige kosten.

Betalingen aan het Blauwhuis				
Periode	£	β	Gr.	
1745-1746	22	-	6	-
1746-1747	24	-	17	-
1747-1748	26	-	0	-
1748-1749	28	-	14	-
1749-1750	22	-	3	-
1750-1751	26	-	3	-
1751-1752	34	-	11	-
1752-1753	27	-	4	-
1753-1754	34	-	4	-
1754-1755	30	-	11	-
1755-1756	27	-	19	-
1756-1757	23	-	16	-
1757-1758	18	-	19	-
Totaal	347	-	14	-
			11	

Waarde in Ponden, Schellingen en Grooten Vlaams

£ = Ponden, er gaan 6 Carolus guldens in één Pond Vlaams

β = Schellingen, er gaan 20 Schellingen in één Pond

Gr. = Grooten, er gaan 12 Grooten in één Schelling

Johanna verbleef van november 1745 tot in ieder geval augustus 1758 in het Blauwhuis. Zij was toen bijna 50 jaar oud. Pieter Bruijs betaalde bijna 348 Pond Vlaams, genoeg geld om een vorstelijk pand op de Markt van Tholen te kopen. Daarnaast verrichtte Johanna ook nog haar werk, dus de heren regenten zijn er zeker niet arm van geworden. Na de laatste betaling over de periode mei t/m augustus 1758 was het geld van de nalatenschap op 1 pond na volledig opgesoupeerd en ontbreekt verder ieder spoor van Johanna. Waar en wanneer zij is overleden, is onbekend. Zo komt er een einde aan deze tak van de stamboom.

De vierde generatie: Cornelis Bastiaanse

Zoals al eerder vermeld, groeit de dan 13-jarige Cornelis, samen met zijn drie jaar jongere zusje Anna, vanaf 1724 op bij oma Lijntje, de moeder van pa, dan wel bij opa Krijn, de vader van ma. Opa Krijn was bij beide kinderen ook getuige bij de doop, oma Lijntje wel bij Cornelis, maar niet bij Anna.

Wellicht is daar op het laatste moment iets tussen gekomen en heeft oma niet kunnen getuigen; in haar plaats getuigt nu Piaternella Schokwever, die toch al in de kerk aanwezig was, omdat zij die dag in het huwelijk trad. Het gaat een paar jaren goed, maar dan komen de beide jongeren in een wervelstorm van emoties. In 1728 overlijdt oma Lijntje en vlak daarna ook opa Krijn. In 1729 krijgen ze bericht dat hun vader Bastiaan niet meer thuis zal komen, hij is overleden aan boord van zijn VOC-schip. Als dan in 1730 ook Anna nog eens ten grave gedragen moet worden, zal de wereld voor Cornelis letterlijk in elkaar storten.

Het lijkt erop dat hij nog steun heeft aan de voorkinderen van zijn stiefmoeder, de familie Moeliker. Hij blijkt al vanaf 1721 (hij was toen nog 11 jaar oud) lid te zijn van het schippersgilde en staat te boek als schippersknecht. Hij staat tot aan zijn overlijden in het register ingeschreven met de aantekening 'geen boot'. Maar gelukkig erfde hij nog een kleine som geld van zowel oma als opa. Nu alle naaste familie gestorven is, stort Cornelis zich al vroeg, op 21-jarige leeftijd, in het huwelijk. Op 16 mei 1731 gaat hij in ondertrouw met Berendina Ymanse Moeliker, dochter van Iman Franse Moeliker en Maetje Crijnse (Mol) de Jonge. Op 10 juni 1731⁷⁶, waarschijnlijk de dag dat Berendina 18 jaar wordt, trouwen ze. Ze trouwen een maand later dan oom Adriaen met Aaltje Foljon.

Koff- num- mer	Datum van deze ondertrouw	Datum van voltrekking van het huwelijk.	Namens van de manspersonele of der bruidgom.		Namens van de echtpersonele of der bruiden.		Aanmerkingen
			Gestucht- of oefterswaarden	voornamen	Gestucht- of oef- terswaarden namen	voornamen	
403	26 April 1724	24 Mei 1724	van den Boogaard	Cornelis	vander Meer	Janna	
453	10 June 1727	6 July 1727	Braefel	Willem	Stansens	Mauzie	
491	7 September 1729	25 September 1729	Kalkenburg van Blaik	Adriaan	Mol	Adriana	
510	8 Mez 1730		Broeren	Matthijs Klaes Jans	Jacobs	Pauwlynje	met herhaalde oefertaken verstoek, te des huus van Schapenwijk.
523	27 September 1730	10 October 1730	van Beieren	Bartel	vander Enden	Anna	
532	2 Februar 1731	8 April 1731	Bos	Kielregt	Stoyloen	Pietermina	de ondertrouw had te Wortelk plaats.
536	10 April 1731	6 oktober 1731	Balk	Rojnes	de Bie	Maria	
537	10 " 1731	6 " 1731	Bay	Martinus	Leens	Janna	
539		2 "	Bont	Adriaan	Foljon	Adelje	de ondertrouw had te Halsteren plaats.
540	16 Mei 1731	10 June 1731	Bont	Cornelis Bastiaanse	Muyker	Barendijngje Jans	

42 Trouwaantekening (klapper) van Cornelis Bastiaanse en Berendina

Dat Cornelis serieus werk van zijn trouwen maakte, moge blijken uit het feit dat hij zowel de dag vóór zijn ondertrouw, alsook de dag na zijn huwelijk 100 Car. guldens opnam als voorschot op zijn erfenis. Op 14 februari 1732 neemt hij nog eens 300 guldens op, net iets meer dan de waarde van de erfenis.⁷⁷ Waar het echtpaar gaat wonen is niet bekend. Een transportakte voor de aankoop van een huis is niet bekend, dus wellicht huren ze woongelegenheid of blijven bij de familie Moeliker inwonend. Als

⁷⁶ Trouwboek NH kerk, klapper, 1704-1810, archiefnummer GAT_053, inventarisnummer DTB_115, blad 8

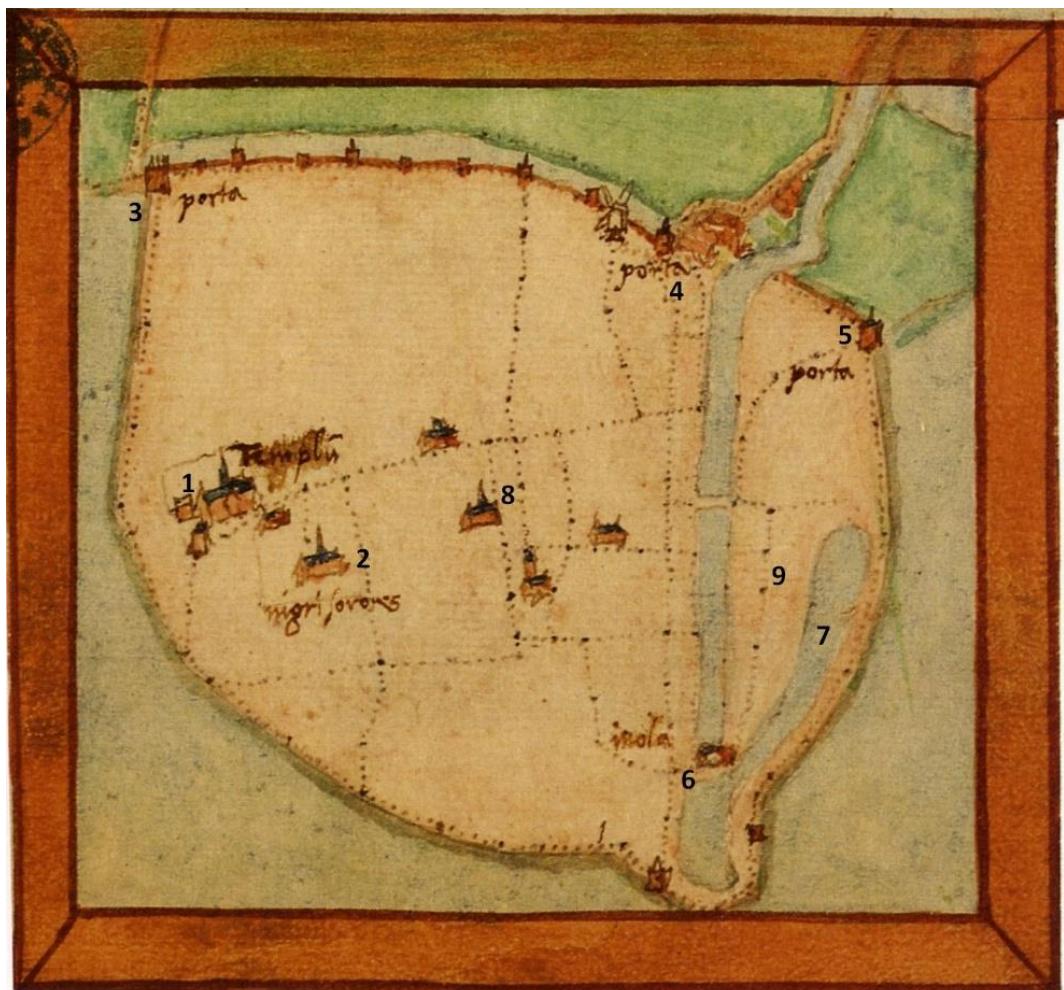
⁷⁷ Wezenrekeningen, overgebracht ter weeskamer, 1718-1734, archiefnummer GAT_155, inventarisnummer 35, blad 211v e.v.

we kijken naar de ouders van Berendina dan zien we de achternamen Moeliker (of Moeijelijcker) en vele variaties daarop en Mol de Jonge, later vereenvoudigd tot alleen De Jonge. Ook Cornelis zijn moeder was een De Jonge. Ook vinden we de namen Cerper, later Kerpel en Commoot, later Kamhoofd terug. Allemaal namen van Reimerswaler families, die zich na de ondergang van Reimerswaal in Tholen hebben gevestigd en daar generaties lang een hechte, ‘eigen’ gemeenschap vormde met bepaalde financiële privileges. Deze families verdienenden hun brood hoofdzakelijk op het water en in de meekrap.

De Encyclopedie van Zeeland van het Kon. Zeeuws Genootschap der Wetenschappen zegt het volgende over de geschiedenis van de stad Reimerswaal:

De oudste vermelding van Reimerswaal dateert uit 1214. Tot 1375 moet Reimerswaal nog als dorp worden beschouwd. In dat jaar krijgt het stadsrecht met het verlof versterkingen aan te leggen, wat wel het moment van feitelijke stadsversterking weergeeft. In de 14e, maar vooral gedurende de 15e eeuw neemt de welvaart gestaag toe.

Zelzout, gewonnen uit het achterliggende land ‘De Wilde Moeren’ en meekrap (grondstof voor rode verfstof) waren belangrijke handelsartikelen; ook wolnijverheid speelde een rol. De handel met Engeland, Frankrijk en de Oostzeelanden bloeide; na Middelburg en Zierikzee was het de derde stad in rang van Zeeland.

Plattegrond Reimerswaal, J. van Deventer circa 1565. Legenda (Van der Krogt 1995): 1 Parochiekerk, 2 Klooster Cellezusters, 3 Wester- of Koepoort, 4 Noord-, Vrouwen- of Waterpoort, 5 Oost- of Wittepoort, 6 Getijmolen, 7 Molenwater, 8 Markt, 9 Zoutketen.

Een reeks van rampen bracht in de 16e eeuw de ondergang. In 1520 woedde een grote brand. De watervloed van 5 november 1530 (Sint Felix quade saturdag), die grote delen van Zeeland overstroomde en de ondergang bracht van oostelijk Zuid-Beveland, teisterde de stad. Toch bleef Reimerswaal nog een eeuw voortbestaan op een steeds verder afbrokkelend eiland. Prins Philips (de latere koning Philips II van Spanje) werd er in 1549 zelfs nog op grootse wijze gehuldigd. Maar aan de rampen kwam geen einde: stormvloeden in 1532, 1552, 1555 en 1557; in 1558 opnieuw een hevige brand; in 1561, 1563 en 1570 wederom overstromingen.

De dijken rond Reimerswaal waren intussen verdwenen; de stadsmuren moesten de zee keren maar waren daarop niet berekend. In 1631 zijn de laatste inwoners vertrokken, waarna de overgebleven opstallen van de stad in 1634 publiekelijk zijn verkocht. Aan het einde van de 17e eeuw was de plaats van de stad herkenbaar als een eiland en in 1776 waren zelfs nog veel bouwresten te onderscheiden en konden de afmetingen van de parochiekerk bepaald worden. Veel overblijfselen zijn ook nog waargenomen in 1875; sedertdien is zeer veel verloren gegaan.

De kerk van Reimerswaal, voor het eerst genoemd in de tiendlijst van 1275-1280, was gewijd aan St.-Martinus, Beata Maria Virgo, St.-Petrus en St.-Paulus; ze behoorde aan het kapittel van Oudmunster te Utrecht. In 1431 werd ze verheven tot kapittelkerk. De deken resideerde vanaf 1318 te Reimerswaal. In 1355 werd hier ook de kerkelijke rechtbank gevestigd. In 1387 wordt het klooster der zwarte zusters, de cellezusters, vermeld. Na de overstroming in 1532 werd het verenigd met het klooster der zwarte zusters te Goes. In 1404 stichting van het kanunnikenklooster Maria's Paradijs vanuit het convent Roodedal bij Brussel. Kort na de overstroming van 1530 werd het klooster verlaten.

In Reimerswaal was ook een gasthuis, waarvan de kapel was gewijd aan St.-Pieter. De parochiepriester is, zeker vanaf 1318, deken geweest van het dekenaat Zuid-Beveland en de zetel is in Reimerswaal gebleven tot het geestelijk gerecht in 1581 naar Goes verhuisde en overging in het landrecht. Vanaf 1582 tot na 1620 zijn er te Reimerswaal predikanten geweest. De eerste was Christiaan Joes of Janssen. Nadien voorzag de classis Tholen, waartoe Reimerswaal was gaan behoren, in de predikdienst.

Reimerswaal speelde een niet onbelangrijke rol in de 80-jarige oorlog. In 1573, tijdens het beleg van Middelburg door de Geuzen, trachten de Spanjaarden een vloot met levensbehoeften naar de hoofdstad van Zeeland te brengen en lieten tot dekking een regiment in Reimerswaal achter. De vloot werd bij Wolphaartsdijk teruggedreven en vluchtte naar Bergen op Zoom. De Zeeuwen namen na een kort beleg Reimerswaal in en staken de stad in brand. Een hernieuwde poging tot ontzet van Middelburg eindigde op 29 januari 1574 in de zeeslag bij Reimerswaal en Yersekedom. Op 13 september 1631 versloeg Marinus Hollaer in de slag op het Slaak met 50 Staatse schepen een Spaanse vloot van 90 schepen, waarvan er 80 verloren gingen. Reimerswaal was toen nog goed genoeg om duizenden gevangen genomen Spanjaarden te huisvesten. De laatste bewoners, voornamelijk mosselvissers, ondervonden daarvan zo'n overlast dat zij naar Tholen vluchtten, waar zij nog enige generaties een afzonderlijke bevolkingsgroep zijn geweest.

Een ander verhaal over Reijmerswael:

De tiran van Reimerswaal (door Jan Kuipers)

Verhalen Redactie Zeeuwse Ankers

Adriaan van Reimerswaal (1480-1534), heer van Lodijke, is vermoedelijk de meest beruchte figuur in de geschiedenis van de verdronken Zuid-Bevelandse stad Reimerswaal. Hij verwierf zijn postume beruchtheid door zijn houding gedurende de rampzalige Sint-Felixvloed van 5 november 1530. Adriaan meende dat de doorbraak bij Lodijke een haventje voor hem zou uitschuren. Maar helaas: het Gat van Lodijke werd een van de belangrijke 'scheppers' van het Verdronken Land van Zuid-Beveland, waardoor de kaart van dit eiland drastisch veranderde. Reimerswaal werd in 1631, na een doodstrijd van een eeuw, door zijn laatste inwoners verlaten.

Messen en een zwaard

Behalve heer van Lodijke was Adriaan dijkgraaf van de Brede Watering Beoosten Yerseke en baljuw in Reimerswaal; in de jaren rond 1515 terroriseerde hij een groot deel van de stedelijke magistraat. Omkoping, bij voorkeur tijdens de mis, bedreiging, mishandeling en aanranding waren de middelen waarvan Adriaan zich bediende. Zijn bastaardbroer Cornelis uit Gent en zijn neef Govert uit Holland knapten veel van het vuile werk op. En de schout, Adriaans stroman Cornelis van der Meere, perste marktkoopli af. Adriaan zelf was een van de machtigste ambachtsheren in de omgeving, maar ook een man met schulden aan ingelanden van de Brede Watering. Hij paradeerde vaak door de stad met broodmessen aan zijn gordel en begeleid door gewapende knechten. Achter hem werd een groot slagzwaard meegedragen, om belagers uit de kringen van ingelanden en de magistraat te ontmoedigen.

Bedreiging in de gelagkamer

Doelwitten van Adriaans gramschap waren onder anderen schepen mr. Jan Hendriksz, schepen en oud-baljuw Martin Baeck en Pieter Goverts, vertegenwoordiger der ingelanden. De laatste werd door Cornelis in de volle gelagkamer van Den Olifant bedreigd met de woorden dat hij Pieter met een "cleerbesem", een groot slagzwaard, zou "cappen gelijck vlees ter banck in duysent sticken". Ter verhoging van de pressie verrichtten Cornelis en schout Van der Meere een huiszoeking en begingen een aanranding, door de vrouw des huizes "zeere oneerbaercken ende ontamelijken te tastene ende mitten handen te grijpene an hueren live ende lichame, ter plaatzen ende steden daer men niet en betaemt eenige vrouwen in huwelicken state zijnde oft anders te tastene oft te gripene oft ten ware tenminsten wel hueren wille, danck ende consente."

Deel van Zuid-Beveland met (topografisch niet correcte) weergave van Goes en Reimerswaal (Rommerswale); Lodijke ligt ten zuidwesten van Reimerswaal. Uitsnede Scheldekaart, 1504/1505.

Handgemeen in het stadsbestuur

Het conflict met geërfden en enige stadsbestuurders werd op de spits gedreven, toen Adriaan als baljuw op nieuwjaarsdag 1516 het stadbestuur van Reimerswaal bijeenriep om een van de pijlers van de stedelijke economie te fnuiken. Hij wilde een verbod leggen op het maken van vuren voor de zoutnering, op straffe van een boete van 20 pond en het verlies van het poorterschap. Twee schepenen maakten bezwaar, omdat dit verbod de economische belangen van de burgers schaadde

en bovendien buiten Adriaans bevoegdheid viel. Een aantal schepenen steunde het verbod wel, omdat zij als zouthandelaren met grote voorraden op aantrekkelijke prijsstijgingen hoopten.

Vluchten voor Adriaan

Adriaan was woedend en beschuldigde schepen Jan Hendriksz van het heulen met ingelanden en geërfden. Hendriksz antwoordde dat hij een “vremdt man” was, “elcx vriendscpe behouwende ende eenen voet lands niet hebbende” om gedeelde belangen met de ingelanden te hebben. “Ghij zijt altijts jegens mij!”, schreeuwde Adriaan en greep naar zijn wapens om de schepen neer te steken. Anderen kwamen tijdig tussenbeide, Jan Hendriksz ontvlieerde de vergadering. Diezelfde middag kwam het stadsbestuur opnieuw bijeen, en opnieuw moest Hendriksz vluchten voor de onbesuisde Adriaan. Buiten werd hij opgewacht door neef Govert met een aantal knechten. Hendriksz ontkwam weer ternauwernood, net als zijn collega Martin Baeck. Ingelanden durfden zich enkele dagen niet op straat te vertonen, omdat Govert dreigde met zijn Hollandse broers wraak te zullen nemen. Een knecht van Pieter Goverts werd deerlijk mishandeld.

Ongeldige verkiezing

Steunpilaren van Adriaan waren onder anderen de burgemeesters Dirk Jansz en Adriaan Vocxz. In 1514 en 1515 probeerden ze op instigatie van Adriaan door omkoping aan de macht te komen. Zelfs Jan Hendriksz werd tevergeefs het ambt van stadsdokter voorgespiegeld. Jansz en Vocxz werden uiteindelijk gekozen vanwege de “groote bede, instantie en begeerte van joncker Adriaen van Reymerswale”. De verkiezing werd ongeldig verklaard door vorstelijke commissarissen, maar dit vonnis werd genegeerd. Jansz en Vocxz waren in deze jaren niet de enige corrupte burgemeesters in de stad. Cornelis Jacobsz., schout van Assemansbroek, waar de zwakste dijk van de Watering zich bevond, had stro in de dijk gestopt en dat met aarde afgedekt. Voor deze misdadige roekeloosheid werd hij gevangen genomen, maar door burgemeester Jacob Speck van Reimerswaal weer in vrijheid gesteld. Speck was hierbij “zeere furieuselicken”: niet vanwege het strafbare feit, maar wegens de gevangenneming van de dader!

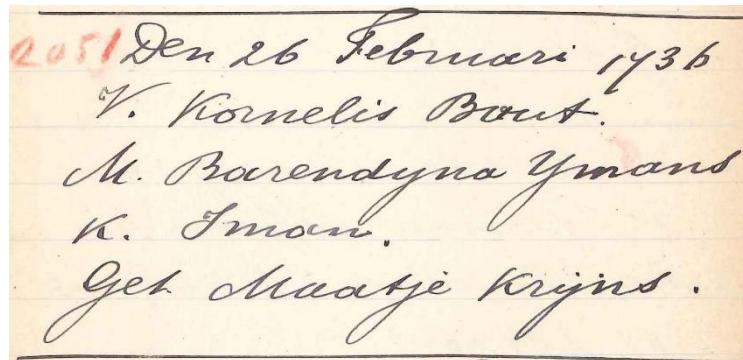
Geen vervolging

Naar aanleiding van de misstanden in Reimerswaal stelde de procureur-generaal van de Grote Raad in Mechelen een onderzoek in. Het leidde niet tot vervolging; Adriaan had goede contacten bij de regering in Brussel. Maar leden van de familie Van Reimerswaal oefenden na 1518 geen ambten meer uit in de stad. Adriaan verloor door de vloed van 1530 (en de vervolgvoed van 1532) al zijn goederen en zijn kasteel in de streek. Hij vestigde zich in Bergen op Zoom, waar hij op 6 mei 1534 overleed. Hij werd begraven in de St. Gertrudiskerk, waar een grafzuil nog aan hem herinnert.

Na dit intermezzo over de stad Reimerswaal keren we weer terug naar het leven van Cornelis en Berendina in Tholen. We hadden al gelezen dat Cornelis nog vrij jong is als hij in het huwelijk treedt, maar bij Berendina is het al net zo. Zij trouwt ongeveer op haar 18e verjaardag. Haar vader is nog niet zo lang daarvoor overleden en moeder Crijntje staat er alleen voor. Berendina's zus Elisabeth is het jaar daarvoor, in 1730 al getrouwde (met Arie Theunisse Kerpel). De oudste broer van Berendina is François, die naar het lijkt na het overlijden van zijn vader (François is dan al meerderjarig) de rol van pater familias op zich neemt. Nu beide zussen getrouwde en het huis uit zijn, durft ook hij de stap te nemen. Hij trouwt in 1732, 31 jaar oud, met Alijda Krijger, dochter van Pieter Lodewijkse Krijger en Cornelia Willemesdr Jouw.

Cornelis en Berendina zullen zeker aanwezig geweest zijn op het huwelijk van François en Alijda op 2 juni 1732. Berendina is dan al in blije verwachting van hun eerste kind. Twee maanden later wordt

Joanna geboren en op 27 augustus⁷⁸ wordt zij gedoopt. Getuigen bij de doop zijn oom Adriaan Bout en tante Aaltje Foljon, wellicht met hun eerste spruit, Cornelis van 6 maanden, op de armen. Waar de naam Joanna vandaan komt, is onbekend; het lijkt geen vernoeming van familie. Het geluk lijkt het gezin toe te juichen, want al snel raakt Berendina wederom zwanger. In februari 1736 ziet hun zoon Iman het levenslicht. Vernoemd naar zijn opa wordt hij op 26 februari⁷⁹ in de kerk van Tholen gedoopt, met als doopgetuige natuurlijk oma Maetje.

43Doopinschrijving van Iman Bout

Ook een derde kind dient zich aan. Begin 1738 blijkt Berendina weer in verwachting, maar ook in dit gezin wordt het geluk wreed verstoord. Een week vóór de bevalling overlijdt Joanna. De nieuwe boreling, een meisje, wordt als vanzelf vernoemd naar haar net overleden zusje: Johanna. Vijf dagen na de begrafenis, op 21 september 1738⁸⁰ wordt Johanna ten doop gehouden met als doopgetuige Alijda Moeliker-Krijger, de schoonzus van Berendina. Maar het leed is nog niet geleden. Op 24 maart 1739 overlijdt ook Cornelis zelf, nog maar 28 jaar oud. Berendina blijft met haar twee zeer jonge kinderen achter. Tot overmaat van ramp vindt Johanna in april 1741 op 2-jarige leeftijd ook haar einde. Zij wordt op 1 mei 1741 ten grave gedragen. Berendina blijft achter met Iman en zal hopelijk met de hulp van haar familie kunnen overleven. Dat dat leven haar wellicht geen plezier meer bood, moge blijken dat ze niet is hertrouwd en zelf ook al snel, nog maar 36 jaar oud, in november 1749 een einde aan haar leven ziet komen. Iman is dan 13 jaar oud en wees. Vreemd genoeg zijn er geen weeskamer-bescheiden terug te vinden, waaruit moge blijken wie als voogd voor Iman wordt aangesteld. Ik vermoed dat dit François Moeliker zal zijn geweest.

⁷⁸ Doopboek NH-Kerk, afschrift Hollestelle, 1723-1734, archiefnummer GAT_053, inventarisnummer DTB_048, blad 93

⁷⁹ Doopboek NH-Kerk, afschrift Hollestelle, 1735-1752, archiefnummer GAT_053, inventarisnummer DTB_049, blad 13

⁸⁰ Doopboek NH-Kerk, afschrift Hollestelle, 1735-1752, archiefnummer GAT_053, inventarisnummer DTB_049, blad 38

De vijfde generatie: Iman

Het gilde van de stadsarbejdgers.

De zesde generatie: Cornelis Imans

De zevende generatie: Pieter

De achtste generatie: Willem

De negende generatie: Jacob

De tiende generatie: Abraham

De elfde generatie: Huibrechт

De stamreeks van Huibrech Bout (1928-2018)

I. **Theodorus (Dirck) Jansse.**

II. **Bastiaen Dircksz Bout**, geb. Nieuwe Moer (Zuidelijke Nederlanden) 1634, Timmerman/dakdekker, later herbergier, † Tholen 22 juni 1678, ondertr. 1e Nieuw-Vossemeer 27 februari 1657 **Mayken (Maria) Cornelis(se Kramer)**, geb. omstr. 1635, † Tholen dec. 1665, dr. van Cornelis Adriaense Kramer en Teuntie Jans; tr. 2e Tholen 28 maart 1666 **Maatje Gerrits**, geb. Tholen, † ald. 29 april 1667; tr. 3e Tholen 14 aug. 1667 **Maria Jansdr (Cloet)**, geb. Nieuw-Vossemeer 1644, † Tholen vóór 28 sept. 1689; zij hertr. Sint Philipsland 16 juli 1679 Marijnis Willemse Welle.

Uit het eerste huwelijk:

III. **Cornelis Bastiaanse Bout**, geb. Tholen nov. 1659, Stadsarbeider, later (ook) herbergier, † Tholen 10 nov. 1704, tr. Nieuw-Vossemeer 6 juni 1683 **Lijntje Adriaens Lonke**, geb. Nieuw-Vossemeer maart 1662, † ±1728, dr. van Adriaen Pieters en Cathalijna Hubrechts; zij hertr. na 1704 Marijnis Geerlingh.

IV. **Bastiaan Bout**, geb. Tholen febr. 1684, Schipper -1720, Matroos (bij de VOC) 1724-1726, Bosschieter (bij de VOC) 1727-1729, † Ceylon 15 jan. 1729, tr. 1e Tholen 28 febr. 1710 **Anna Crijnse de Jonge**, geb. Tholen sept. 1691, Vroedvrouw van de stad, † Tholen 1719, dr. van Krijn Lievense en Anna Saghtleven; tr. 2e Tholen dec. 1719 **Adriana Carols**, † Tholen vóór 1721; tr. 3e Tholen 13 aug. 1721 **Maria Lievens Knockaert**.

Uit het eerste huwelijk:

V. **Cornelis Bastiaanse Bout**, geb. Tholen okt. 1710, † ald. 24 maart 1739, tr. Tholen 10 juni 1731 **Berendyna Ymans Moelijker**, geb. Tholen juni 1713, † ald. 24 nov. 1749, dr. van Iman Franse Moeliker en Matje Crijnse de Jonge.

VI. **Iman Bout**, geb. Tholen febr. 1736, Stadsarbeider 1797-, vermeld Verkoop van huis 9 april 1774, † Tholen 17 juni 1803, tr. Tholen 11 mei 1760 **Agat(h)a van den Bosch**, geb. Overschie april 1740, † Tholen 21 april 1784, dr. van Dirk Cornelisz en Isabella Ysaacqs 't Sijn.

VII. **Cornelis Bout**, geb. Tholen 27 febr. 1763, Arrebeijder 1797-, Arbeider 1819-, Stadsarbeider -1824, † Tholen 17 febr. 1824, tr. Tholen 19 dec. 1792 **Jacoba Lonke**, geb. Tholen juni 1770, Particuliere 1819-, † Tholen 28 nov. 1830, dr. van Pieter Pietersz en Willemina Janse Stolk.

VIII. **Pieter Bout**, geb. Krabbendijke 26 maart 1794, Visser 1819-, Arbeider 1821-, Schipper 1830-, Visser 1840-, Visser 1853-, † Tholen 30 okt. 1866, tr. Tholen 1 april 1819 **Adriana Piaternella van Schetsen**, geb. Oud-Vossemeer 21 nov. 1798, Dienstmeid 1819-, Particuliere 1840-, † Tholen 29 juli 1866, dr. van Adriaan en Sara de Jonge.

IX. **Willem Pzn Bout**, geb. Tholen 20 okt. 1827, Schippersknecht 1850-, Visser 1853-1881, † Tholen 14 mei 1912, tr. Tholen 30 okt. 1853 **Jacoba Johanna Beekman**, geb. Tholen 14 juli 1829, † ald. 4 febr. 1912, dr. van Jacob en Maatje Cornelia Krijgsman.

X. **Jacob Bout**, geb. Tholen 14 okt. 1856, Visser 1881-, † Tholen 1 jan. 1945, tr. Tholen 7 juli 1881 **Willemijna Cornelisse**, geb. Tholen 27 maart 1856, Particuliere 1881-, † Tholen 30 jan. 1918, dr. van Jan en Wilhelmina Schot.

XI. **Abraham Bout**, geb. Tholen 18 sept. 1895, Botvisser, † Bergen op Zoom 30 maart 1935, tr. Tholen 30 mei 1924 **Elizabeth Cornelisse**, geb. Tholen 9 sept. 1902, † Rilland 22 okt. 1992, dr. van Huibrech en Kornelia Prince.

XII. **Huibrecht Bout**, geb. Tholen 25 sept. 1928, Botvisser/palingvisser, † ald. 24 dec. 2018, tr. Tholen 18 mei 1956 **Piaternella van den Boogaart**, geb. Sint Annaland 14 febr. 1933, dr. van Pieter en Piaternella van der Jagt.

Bijlage 1: Oude beroepen

Onderstaand een lijst en beschrijving zoals die in de familiegeschiedenis voorkwamen of waar men mee te maken had.

De teksten zijn grotendeels overgenomen van de site beroepenvantoen.nl

Kramer

Ook kremer, kleinkram(st)er.

Oorspronkelijk het verkopen van waren in het klein.

In het Handvest van Amsterdam 13a (1571) staat: "Te doen ofte hanteren eenige van de neringen, hier na verklaart ende gespecificeert, te weten, Kramerije, Vettewarije, Laken-verkoopen, enz."

Men kende diverse kramers, o.a. de boterkramer, die handelde in boter. In de keuren van Haerlem 2, 81 a staat o.a. "Dat .... Geen Boter-Kramers of Kommeny luyden zullen vermogen, met Vaten of Tonnen .... Boven de 19 Pond Boter te gelyk aan één Persoon uyt te slaan.

Andere voorbeelden zijn:

de brillenkramer, die brillen op de markten verkocht,

de glazenkramer, die handelde in glaswerk,

de ijzerkramerij

de modekramerij en

de marskramer, die met de mars (soort draagmand) op zijn rug zijn potentiele klanten bij langs ging en - minachtend - de aflaatkramer, d.w.z. een geestelijke, die op onbetamelijke wijze aflatte te koop aanbood.

Tapper

Verkoper van bier, gedistilleerd en wijn

Uit het Resolutieboek van Tholen:

Den 13en October 1680

Formulier van eedt voor de tappers.

Ick belove ende sweere dat ick, off door mijselfen, off door ymant van mijn huysgesin ofte in mijn dienst sijnde, off door ymant anders, egeene wijnen ofte bieren, 't sij van buyten ofte binnen de stadt, van wat soorte ende qualiteyt deselve souden mogen wesen, 't sij in groote, 't sij in cleyne quantiteyt, in kannen, vaeten ofte yets anders, in eenigerhande maniere voor mijselfen off voor ymant anders in mijn huys, kelder ofte andere plaatse voor sonnenopgangh ofte naer sonnenondergangh sal opdoen ofte inslaen, ende naer sonnenopgangh en voor sonnenondergangh niet anders dan op behoorlijck billjet van de pachter ofte collecteur van de wijnen ofte bieren, houdende 'tselve billjet de fustage ofte de naeme van de vaeten ende alsoo seecker quantiteyt mitsgaders de qualiteyt ende de soorte van de wijnen ofte bieren die opgedaan souden werden; dat ick oock geene meerdere quantiteyt off andere soorten van wijn ofte bieren sal inslaen ofte laeten inslaen als in hetselue billjet bekent sal staen, veel min wijn onder pretext van bier, off een van beyde onder pretext van water ofte yets anders, oock niettweemaal ofte meer op een ende hetselue billjet; dat ik oock geene wijnen sal uyttappen minder als voor een schelling de pinte, het dobbel bier niet minder als vier stuvers en het pontsbier niet minder als tot dry stuvers de kanne; dat ick mij voorders in alles soodenigh sal gedraegen dat ick, noch door mijselfen, noch door ymant die in mijn dienst off van mijn huysgesin is, noch door ymant ter werelt, 't sij publickeliick, 't sij bedecktelijck, t sij directelijck, 't sij indirectelijck, 't sij in 't cleyne, 't

sij in 't groote, ende alsoo in geenderhande maniere de voors. imposten van de wijnen ende bieren sal frauden ofte doen frauden. Soo waerlijck moet mij God Almaghtigh helpen.

[Collecteur](#)

Van overheidswege aangestelde gaarder, inzamelaar van diverse belastingen, imposten.

Uit het Resolutieboek van Tholen:

Den 3en October 1680

Formulier van den eedt voor de collecteur

Ick belove ende sweere collecteur te wesen van den impost op de wijnen ende bieren over de stadt ende jurisdictie van Tholen met den Ambachte van Schaeckerloo, soo van Staeten- als stadswegen, deselve collecte wèl ende getrouwelijck waer te nemen, geen billietten te geven voor sonnenopganck ofte naer sonnenondergangh. niet anders dan met expressie van de fustage ofte quantiteyt ende qualiteyt ofte soorte van de wijnen ende bieren daervan billjet wert versocht. Dat ick van alle ende eenyder, niemant uytgesondert dan alleen het weeshuys ende den heer officier als vanouts, den vollen impost naer de bijsondere soorten van wijnene ofte bieren, volgende de ordonnantie op de respective middelen geëmaneert, sal invorderen ende ontfangen sonder aen ymant ter werelt eenighe remissie ofte quijtscheldinghe te doen, in 't geheel ofte ten deeple, directelijck off indirectelijck. Dat ick alle frauden ende contraventiën eerstelijck ende sooveel in mij is sal verhoeden, deselve met alle vlijt ondersoecken, opvorschen ende vervolgen, ende daervan aenstonts aen den heer officier kennis te geven, alles sonder aensien van personen, wie die souden mogen wesen, de instructie, die haer Edelachtbare souden mogen goetvinden op dese collecte te maecken, te observeren ende te doen observeren, van den ontfanck rechtveerdige verantwoordinghe te doen, de stadt in geenen deeple te vercorten maer desselfs meeste profijt en voordeel te soeken ende voorts alles meer te doen dat een goet en getrouw collecteur schuldig is ende behoort te doen; dat ick niet en sal naerlaeten om vrientschap, maegschap ofte eenighe andere oorsaecke ter werelt, Soo waerlijck moet mij God Almachtigh helpen.

[Wijnsteker](#)

Iemand die de wijn overtapt, wijnverkoper

Uit het Resolutieboek van Tholen:

Den 3en October 1680

Formulier van eedt voor de wijnsteeckers.

Ick belove ende sweere dat ick geene wijnen, 't sij onder pretext van prouffies off andersins, in cleyne maete en minder als een stoop voor gelt uyttappen off leveren sal, veel min eenighe gelaegen setten; dat ick geene wijnen, 't sij in groote, 't sij in cleyne quantiteyt, in kannen ofte vaeten uyt mijn huys, kelder ofte andere plaetsen in eenigerhande maniere, off door mijselven off door ymant van mijn huysgesin off in mijn dienst sijnde ofte door ymant anders voor sonnenopganck ofte naer sonnenondergangh sal draegen ofte voeren, laeten draegen ofte laeten voeren, ende naer sonnenopganck en voor sonnenondergangh en niet anders dan op behoorlijck billjet van den pachter ofte collecteur van den impost van de wijnen, houdende 'tselve billjet de fustage ofte seecker quantiteyt van stoopen, sonder eenighe meerder quantiteyt ofte andere soort van wijn uyt te slaen als in hetselue billjet is bekent, veel min twee off meermael op een ende hetselue billjet, schoon geen meerder qualiteyt alster aengegeven en in het billjet staet gemelt; dat ick mij voorts in alles soodanigh sal gedraegeen dat ick denseluen impost van de wijnen in geenderhande maniere, off door mijnselven off door ymant van mijn huysgesin off in mijn dienst sijnde, ofte door ymant anders, 't sij in 't groote, 't sij in 't cleyne, sal frauden ofte laeten frauden, directelijck noch indirectelijck, Soo waerlijck helpe mij God Almachtich.

Brouwer

Bier is zo oud als onze beschavingsgeschiedenis. En dus het beroep van brouwer ook. Toch was het brouwen van bier tot in de middeleeuwen thuiswerk, gedaan door vrouwen als onderdeel van de huishoudelijke taak. Men gebruikte daarvoor in een stad als Amsterdam het toen nog heldere grachtwater. En uiteraard gruyt. Dit gruyt was een mengsel van verschillende kruiden, waarmee men het bier smaak en aroma gaf.

Maar ook hier kwam de fiscus om de hoek kijken. Al vóór 1304 vorderde de graaf van Holland een "Gruytgeld", te betalen door allen die bier brouwden. En dat ouderwetse gruytbier werd in de Nederlanden kortweg "kuyt" genoemd en de brouwers die dit bier maakten waren kuytenbrouwers. En als familiennaam Kuytenbrouwer leeft dit beroep nog steeds voort. En toen de hop werd gebruikt voor het brouwen van bier ontstond de naam Hoppenbrouwer. Een heel aardige beschrijving van het bier en de vervaardiging daarvan werd omstreeks het midden van de vorige eeuw vastgelegd. "Eenen van gersten-mout, hop en water vervaardigde drank noemt men bier, en de bereiders van denzelven brouwers. Thans bereidt men het bier nagenoeg aldus: men bevochtigt gerst en legt dezelve daarna op eene warme plaats, tot dat zij begint te ontkiemmen. Dan krijgt men ze op eene daar of groote, dunne ijzeren plaat, - stookt er vuur onder, tot zoo lang, dat dezelve eene zekere hardheid en eene ligtbruine kleur verkregen heeft. Vervolgens wordt zij kort gemalen en heet mout. Nu doet men dit mout in eenen grooten ketel, doet er eene zekere hoeveelheid hop en water bij, stookt hier vuur onder, zoodat de kracht des mouts zich aan het water mededeelt, even als men dit met gemalen koffijf in eenen koffijpot doet. Heeft het nu lang genoeg getrokken, dan komt het in eene andere kuip ter bekoeling en bezinking, waarna het ter aftapping in vaten en ter verzending gereed is. Hoe meer hop er in gedaan wordt, hoe onaangenaamer de smaak wordt, maar ook tevens hoe langer het tegen bederf bewaard blijft." En zoals dit het geval was met vele andere beroepen, waren ook de brouwers onderworpen aan de bepalingen van overheidswege opgelegd.

Uit het Resolutieboek van Tholen:

Den 3en October 1680

Formulier van de eedt voor de brouwers.

Ick belove ende sweere dat ick noch door mijselfen, noch door ymant die in mijn dienst off van mijn huysgesin is, eenighe bieren sal doen dan in vaeten van bekende groote, als ocxhoofden, tierskens¹⁷⁰, tonnen off half vaeten ofte in minder tonnekens, die behoorlijck sijn geijckt; dat ick geene bieren in groote ofte cleyne quantiteyten uyt mijn huys, brouwerije, kelder ofte ander plaetse, in kannen ofte vaeten sal draeghen ofte voeren, laeten draegen ofte laeten voeren in eenighe manieren, noch door mijselfen, noch door ymant die van mijn huysgesin ofte in mijn dienst is, noch door ymant anders voor sonnenopganck ofte naer sonnenondergangh, ende naer sonnenopganck ende voor sonnenondergangh niet anders dan op behoorlijck billjet van den pachter ofte collecteur van den impost op de bieren, houdende 'tselve billjet de quantiteyt ende de qualiteyt van de bieren, sonder meerder quantiteyt ofte andere en beter soorte van bieren uyt te slaen als in hetselve billjet is bekent, veel min tweemaal off meer op een ende hetselve billjet; dat ick mij voorders in alles soodanigh sal gedraegen dat ick denselven impost van de bieren, noch door mijselfen, noch door ymant anders ter werelt in eenigerhande maniere sal frauden ofte laeten frauden, directelijck ofte indirectelijck, Soo waerlijck moet mij God Almachtich helpen.

Brandewijnbrander

Brandewijn is een alcoholische drank verkregen door distillatie uit gegiste grondstoffen. Dat zijn vloeistoffen waarin door gisting alcohol is ontstaan. Men gebruikt hiervoor graan, druivesap, vruchten of de wortel van de gentiaan. De brandewijnbranders waren van oudsher gebonden aan strenge regels. Zo staat er bijvoorbeeld in een Amsterdamse Keur van 30 november 1581 "dat geene

poorters voortaen de Neringe van Gebrande-wijn te maken ofte te bernen sullen mogen doen, voor en aleer syluyden hunne namen op het Excys huys deser Stede sullen hebben doen opteycken, noemende de Huysen ende plaatsen daer zy heure Ovens setten". En in een Leidse Keur is te lezen dat "Alle huySEN van brouwers, moutmaeckERS, mitsgadERS brandewijnbrandERS moeten staEN tusschen tweeE steene gevelen". En ongetwijfeld zal Jan Barentse Vroombrouck ook aan dergelijke regels onderworpen zijn geweest. Hij was brandewijnbrander in "Het Vergult Spinnewiel", op de noordhoek van de Hoendermarkt en Houttuin te Rotterdam. Hij overleed in 1652. 1) Mogelijk heeft hij zijn vakmanschap voor een deel geleerd uit het boek dat in 1622 uit werd gegeven door de Amsterdamse drukker Broer Jansz. "Een Constich Distillierboeck, inhoudende die rechte ende waerachtige Conste, om alderhande Wateren, Cruyden, Bloemen, Wortelen, ende alle andere dingen te leeren distilieren, op 't alderconstichste" beschreven door M. Philippum Hermanni 2).

1) Jb.CBG, 1972, pag. 156.

2) Lennep en TG, II, pag. 252

[Stadsarbeijder of zakkendrager, sackedrager](#)

Persoon die als beroep zakken (met inhoud) transporteerde. O.a. graan, meel en turf.

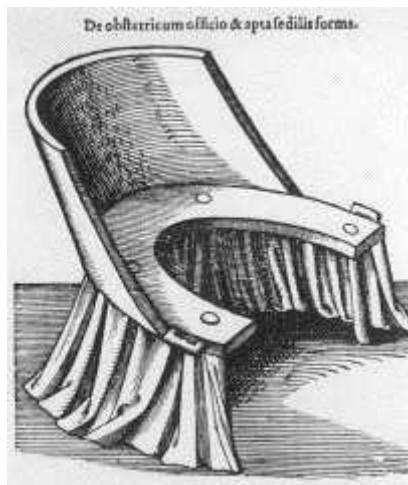
Ze waren in gilden georganiseerd en werden door de Magistraat van de stad aangesteld.

[\(Stads\)Vroedvrouw](#)

Vroedmeester / -vrouw, -wifj / vroedmannen

Ook vroemoer, vroetmoeder.

Vroede is een middelnederlands bijvoeglijk naamwoord dat "wijze" betekent.

Vroedvrouwen konden en mochten volgens de regels maar één bevalling tegelijk begeleiden, en als de bevalling eenmaal begonnen was, mochten zij niet even weggaan naar een andere bevalling. Zwangere vrouwen bespraken daarom ruim vantevoren een vroedvrouw voor de naderende geboorte. Wanneer de weeën begonnen waren, haalde iemand uit de omgeving de vroedvrouw. De

vroedvrouw was op dat moment verplicht te komen. Het huis werd voor de bevalling klaar gemaakt door buren, familieleden of de meid van de zwangere. De echtgenoot was normaal gesproken afwezig bij de bevalling. De aanwezigen waren bijvoorbeeld vrouwelijke buren, familieleden of vriendinnen. Tijdens de bevalling zat de kraamvrouw op een baarstoel, of op een matras in de bedstede. De bedstede was echter aan drie zijden gesloten en was dus niet erg handig voor de omstanders. In de kamer kon ook een losstaand laag bed worden gemaakt door een aantal stoelen met de rug op de grond te plaatsen, en daarop een matras te leggen. Deze tijdelijke opstelling werd een 'kortbed' genoemd. Soms zat de barende vrouw op de schoot van een vrouw, de 'schootster'.

De vroedvrouw of vroedmeester stond, knielde of zat tussen de benen van de barende vrouw. Haar beide benen werden - wijdbeens - vastgehouden door andere vrouwen. De rokken van de barende

vrouw werden opgetrokken, zodat deze niet vies zouden worden door de vrij komende vloeistoffen. Kamers werden in het algemeen spaarzaam verwarmd. Om geen kou te lijden sloeg men van boven af een deken over de benen heen. De vroedvrouw begeleidde de geboorte en ze paste indien nodig handgrepen toe om de geboorte te bespoedigen. Ze ving de pasgeborene op en knipte de navelstreng door. Daarna legde zij het kind in doeken en gaf het aan een van de omstanders die de baby en de navelstreng controleerde op eventuele gebreken of problemen. Tenslotte zorgde de vroedvrouw dat ook de placenta compleet uit de baarmoeder kwam; deze toonde zij ter controle aan omstanders. Daarna werd de kraamvrouw verzorgd en in bed gelegd. De baby werd bij de vuurmand gebakerd en aan de vader van het kind aangeboden, die de vroedvrouw een traditionele fooi gaf. Door de omstanders werd direct daarna een geboortemaaltijd klaargemaakt.

Andere taken van de vroedvrouw

Bijkomende taken waren het doen van lichamelijk onderzoek bij zwangere vrouwen en (na de geboorte) bij pasgeboren baby's. Bij de geboorte van een buitenechtelijke kind had zij als taak de naam van de vader op te vragen en daarvan verslag doen bij de overheid. Een andere taak was het onderzoeken van het lichaam van een doodgeboren of kort na de geboorte overleden kind. Tenslotte moest zij (mede) de opleiding van aspirant-vroedvrouwen verzorgen.

Het werd de vroedvrouw verboden de doop uit te voeren. Als men vreesde voor het leven van de baby werd door de vroedvrouw wel een 'ga-doop', 'gauwdoop' of, 'nooddoop' uitgevoerd, maar deze praktijk werd in 1589 streng verboden door de Hervormde Synode van Gouda. Alle dopen moesten in kerken worden uitgevoerd. Of dat gebeurde was natuurlijk een tweede.

Positie van vroedvrouwen

Vroedvrouwen waren in een bepaalde stad hetzij vrij gevestigd, ofwel door de overheid van die stad in loondienst aangesteld; zij waren lid van het chirurgijnsgilde en daardoor - als vrouw - de meest geëmancipeerde beroepsgroep.

Lage standing

Vroedvrouwen werden volgens bepaalde historische bronnen slecht betaald voor hun kernactiviteit, het bieden van hulp bij het baren. Daarom namen zij nevenfuncties aan - zoals het in huis nemen van zwangere vrouwen en het bakeren van zuigelingen. Terne schrijft in 1784 dat vroedvrouwen in het algemeen door de maatschappij niet erg hoog werden geacht tijdens de 17de en 18de eeuw. Het was werk voor weduwen en mindere volksvrouwen. In Leiden zijn in de 17de eeuw tien vroedvrouwen aktief; in de 19de eeuw slechts vijf (Van der Borg, p.21). Zij stonden in een soms ongunstige concurrentiepositie ten opzichte van accoucheurs (vroedmannen) en geneesheren. Er werd vaak kwaadgesproken over vroedvrouwen. Tegen het einde van de zeventiende eeuw werd de positie van vroedmannen versterkt ten nadele van vroedvrouwen.

In landelijke gebieden waren vroedvrouwen veelal "autodidact"; zij verkregen de noodzakelijke kennis en ervaring voor het vroedvrouwenambacht door de praktijk, wellicht door het vergezellen van andere vroedvrouwen..

Voor de aanstelling van een stads-vroedvrouw in Arnhem werden in 1726 vacature-advertenties geplaatst in couranten in Amsterdam, Leiden, Delft en Den Haag. Bij de procedure behoorde een selectie van de sollicitatiebrieven, een sollicitatiegesprek, het controleren van getuigschriften, en een examinering, waarna de eedsaflegging en aanstelling plaats vond. In Arnhem werd een salaris betaald bestaande uit een bedrag op jaarbasis en een bedrag per bevalling. Als vroedvrouwen na een strenge selectieprocedure werden aangenomen in een andere stad, dan verhuisden haar man en kinderen vaak mee, en verwierven ook het burgerrecht van de nieuwe stad. Dat wijst op een maatschappelijke positie van belang. Vroedvrouwen verdienenden evenveel geld als mannelijke

ambachtslieden, dat wil zeggen ongeveer 2 gulden per werkdag rond 1660.

Het werk van vroedvrouwen bracht hen bij dag, maar meer nog bij nacht en ontij in de woonhuizen van alle mogelijke bevolkingsgroepen. In veel gevallen zal de bevalling hebben plaatsgevonden in donkere, slecht verlichte en geventileerde woonruimten, soms op vaak onder minder hygiënische omstandigheden. Desondanks lag in Nederland het aantal levendgeborenen per 1000 geboorten relatief hoog. Rond 1850 stierven 25 van elke 100 baby's tijdens of vlak na de geboorte.

Opleiding

Naarmate de maatschappij meer georganiseerd raakte, werden er geleidelijk allerlei eisen aan beroepsuitoefenaars gesteld, óók aan de vroedvrouwen. In de zeventiende-eeuwse Republiek speelde de vroedvrouw bij geboorten een belangrijke rol. Ze werkten onder reglementen (keuren) die door de stedelijke overheid waren opgesteld. Hun opleiding, diplomering en aanstelling waren nauwgezet geregeld. Vroedvrouwen kwamen in de steden in de leer bij het plaatselijke chirurgijns-gilde, waar een vroedmeester aan verbonden was. Hij was ofwel een in verloskunde gespecialiseerde chirurgijn ofwel een medicus doctor met bijzondere ervaring en vaardigheden. Bij probleem gevallen bij geboorten moesten de vroedvrouwen onmiddellijk advies inwinnen bij een vroedmeester of medicus-doctor; maar de geboorte bleef onder begeleiding van de vroedvrouw. De stedelijke regelingen waarborgden een goede opleiding en kwaliteit; ze boden tevens bescherming tegen concurrentie van buitenstaanders. Zo werd in 1675 op voorstel van de *Inspectores Collegii Medici* ingevoerd dat een vrouw pas '*na vier jaren als leerling onder een geadmitteerde vroedvrouw te hebben gediend en 't vroedwerk te hebben bijgewoont*' een examen mocht afleggen om '*een acte van bequaemheydt*' te krijgen. Degenen die deze '*acte van bequaemheydt*' hadden verworven, mochten dan een bord uithangen waarop '*haare naamen volkomen uytgeschreven*' moest staan. Omdat vroedvrouw-leerlingen echter, zodra zij enige praktijkervaring hadden opgedaan, al vóór hun examen zo'n Vroedvrouwsbortje uithingen, werd hen dit bij een ordonnantie van 2-3-1691 verboden.

Daar nog niet-geëxamineerden ondanks deze verordening tòch hun borden uithingen, kwam er op 30-1-1712 een nieuwe verordening af, dat vroedvrouwenbordjes 'bezegeld' moesten zijn: een wettig bevoegde vroedvrouw moest op het bord dat zij wilde uithangen, haar volledige naam aanbrengen en het te Amsterdam met het Zegel van het *Collegium Medicum* door de *Inspectores Collegii Medici* en professor Ruysch laten waarmerken.

Kennelijk oefenden de wèl bevoegde vroedvrouwen hun ambt niet altijd naar eer en geweten uit, want al eerder, op 8-1-1704 was er een verordening verschenen waarbij de '*inhaling*' van het uithangbord gelast werd wanneer

de vroedvrouw voor zes weken of langer '*gesuspendeerd*' was wegens dronkenschap, wegens het niet helemaal nuchter zijn tijdens haar werkzaamheden, wegens het niet komen wanneer zij bij een bevalling geroepen werd of wanneer zij zich anderszins misdragen had. Pas in een bepaling van 1742 werden de vroedvrouwen ertoe verplicht een '*buyten uytstekend bord*' te plaatsen waarop '*met grote en leesbare letters*' Stadsvroedvrouw moest staan alsmede het nummer van de wijk waarin zij woonde.

Wellicht de oudst bewaarde Nederlandse stedelijke keur op dit gebied is die van de stad Delft, uit 1656. Andere steden volgden de keuren pas later - bijvoorbeeld die in Amsterdam in 1668, en die in

Utrecht in 1778. Reeds voor het jaar 1656 was in de Delftse stedelijke praktijk reeds een traditie van exameneisen gerealiseerd.

Bronnen:

- Helena Adelheid van der Borg. *Vroedvrouwen: beeld en beroep. Ontwikkelingen in het vroedvrouwenschap in Leiden, Arnhem, 's Hertogenbosch en Leeuwarden, 1650-1865*. Wageningen
- Dr. H.L. Houtzager. *Medicijns, Vroedwijfs en Chirurgijns; schets van de gezondheidszorg in Delft en beschrijving van het Theatrum Anatomicum*. Rodopi, Amsterdam, 1979.
- Dr H.L. Houtzager, *Wat er in de kraam te pas komt. Opstellen over de geschiedenis va de verloskunde in Nederland*. Erasmus Publishing, Rotterdam 1993.
- A.J. van Reeuwijk. Vroedkunde en vroedvrouwen in de Nederlanden in de 17de en 18de eeuw. Dissertatie, 1941 (collectie UB UvA)
- C.G. Schrader's *Memoryboeck van de Vrouwens. Het notitieboek van een Friese vroedvrouw 1693-1745*. Bewerkt en ingeleid door Drs. M.J. van Lieburg. Rodopi, Amsterdam, 1984.
- Marijke Spies, *Des mensen Op-en Nedergang, literatuur en leven in de Noordelijke Nederlanden in de zeventiende eeuw*. Bulkboek Amsterdam/Barneveld, 2nd ed. 1985.
- Andel, M.A. van, *Vroedvrouwenbordjes, Ned. Tijdschrift v. Geneesk*. 1928, nr. 22, pag. 2665-9.
- Ziekenzorg in Woerden, N. Plomp.

Bijlage 2: Staat en Inventaris Huijbregt Bout, 1 maart 1745

Somma totale van de latten bedragen	
1	526. - 19. - 13.
2	andere latten van sterke drane
3	andere latten van hopeningen
4	andere latten van dordschulden
5	andere latten van deelbedelen

Somma totale van de latten bedragen	
1	573. - 9. - 93.
2	De laten die worden voorverkocht
3	Dit bedrag is te vermindert met de somma totale van de latten bedragen
4	Somma totale van de latten bedragen
5	Staat en jaarmarkt van alle

Bijlage 3: Namen-index

Adriaen Verstelle	5, 6
Claes Cousijn	6
Cornelia Fredericxdr	5, 6
Cornelia Nathans	6
Doretje Leendertsdr. van Neurdingen	5
Jan Eewoutsen	5
Jan Olivierse Vergent	6
Joos Janse van der Linde	6
Maria Antonis	5
Marinus Sprancke	6
Wed ^e van Rafael Voorbeijtel	5

Bijlage 4: Geraadpleegde bronnen

Resoluties Stad Tholen 1579-1623, inv nr 1, Transcript van A. Romeijn	Gem. Archief Tholen
Resoluties Stad Tholen 1624-1692, inv nr 2, Transcript van J.P.B. Zuurdeeg	Gem. Archief Tholen
Resoluties Stad Tholen 1692-1714, inv nr 3, Transcript van J.P.B. Zuurdeeg	Gem. Archief Tholen
Resoluties Stad Tholen 1612-1652, inv nr 17, Transcript van J.P.B. Zuurdeeg	Gem. Archief Tholen
Website www.tholen-schakerloo.nl , diverse genealogieën	Dave van der Velde
Website www.tholen-schakerloo.nl , Huizen in de stad Tholen	Dave van der Velde
Website www.tholen-schakerloo.nl , Oorgeld der paarden	Dave van der Velde